DES. ERASMI
ROTERODAMI

DIALOGUS
De
RECTA LATINI GRÆCIQUE SERMONIS PRONUNTIATIONE.

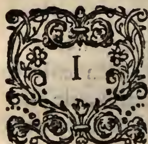
LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
CIƆ IƆ C XLIII.

Clarissimo, & ob diffusam eruditionem celeberrimo Viro,

GERARDO IOANNI VOSSIO.

Am annus ultra est, quod Maximi illius, imo Litterarum Phœnicis, ERASMI ROTERODAMI, Opusculis excudendis prælum nostrum incaluit & desudavit. Interesse enim Reipub. litterariæ existimabam, ut à situ & pulvere eruti, & à tineis ac blattis vindicati tanti viri labores, quibus totum orbem suo sæculo erudiit, meliori & elegantiori cultu in eorum manus prodirent, quibus litterarum & litteratorum honor atque existimatio

hactenus ſacroſancta ſtetit. Quemadmodum autem veteribus, de publica vigiliarum & laborum ſuorum luce cogitantibus, ſolenne & magnopere curæ fuit, Numen aliquod Tutelare actionibus ſuis apprecari: eadem quoque ſollicitudo iam animũ protinus invaſit meum, de illo cogitantem, cuius nomini poſtremum à me excuſa *Opuſcula*, nempe *Dialogos duos*, *Ciceronianum*, & *de pronuntiatione linguæ Græcæ & Latinæ*, inſcriberem. Occurriſti igitur, Vir Illuſtris, ac mentem meam nominis tui ſplendore inflammaſti, adeo, ut, cum pretium & laboris præmium à quibuſdam vix conſecuturus videar, juſtiſſimum tamen reportem, ſi in clientelam & patrociniũm,

ob

ob Illuſtre Nomen tuum, di-
ctis Opuſculis præfixum, tu &
illa, & offerentem, admittes. Ex-
citavit non tantum, verum au-
xit & confirmavit hanc meam
fiduciam, ſtudium & amor,
quo Bataviæ noſtræ ſidus com-
plexus, eius Monumenta, æter-
nitate digniſſima, in deliciis
habere, crebro volvere, inge-
niumque pæne cœleſte, erudi-
tionem ſupra mortales, judi-
cium elimatum, & mentem
cuncta videntem & perviden-
tem, tum admirari, tum iuſta
laude & digniſſimo præconio
ebuccinare, atque in cœlum
tollere ſoles. Huc acceſſit,
quod *Opuſculum* hoc cum *E-
ruditiſſimi* ERASMI libris,
per univerſum terrarum or-
bem longe lateque diffuſis,

immortalitatem ſperat, ſi ad te, velut ad patrem, viam adfectet: qui, uti eximia prudentia, & animi moderatione ſumma, ſummo illi DESIDERIO proximus; ita Græcæ Latinæque antiquitatis peritia exacta, Annalium ſacrorum & prophanorum ſcientia univerſa, omnium denique honeſtarum litterarum cognitione ſolida, inter huius ævi doctiſſimos familiam ducis. Qua de cauſſa Ampliſſimi & Prudentiſſimi Amſteldamenſium Patres, Mercurio ſuo Apollinem iuncturi, Tibi, è celeberrimo Batavorum Athenæo ad Urbem ſuam honeſtiſſime evocato, Hiſtoriæ Artiſque Civilis docendæ Spartam impoſuere. Quam ita exornas,

nas, ut ad tuam ceu oraculorum vocem, avida & attenta aure excipiendam, non una, sed plures, etiamque remotissima, confluat admirabunda Natio. Gaditanus quidam, Titi Livii nomine & gloria commotus, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse legitur. Tot & tanta ingenii tui Monumenta, & nominis Celeberrimi fama, universum orbem pervagata, quos non pellicit ac trahit? Prolixior hic essem, nisi ingenuus pudor meus, & innata tibi Modestia, Laudum tuarum ingens æquor decurrere volenti manum iniiceret, silentiumque suaderet. Serena fronte igitur accipe, Vir Illustris, perpetuæ devotio-

nis meæ tesseram, votoriam hanc tabellam, quam Nominis tui Templo ex veteri formula L. M. Q. STATUO, DICO, CONSECRO. Lugduni Batavorum, XXI Decemb. CIↃ IↃ C XLIII.

IOANNES MAIRE.

Gene-

Generosissimo Adolescenti

MAXIMILIANO A BURGUNDIA,

DESIDERIUS ERASMUS ROTERODAMUS

S. D.

Vod tanto affectu nostras literas desideraris, Maximiliane charissime, vehementer quidem grata mihi fuit amoris erga me tui testificatio, nec hac in re gravate morem gessi tuæ voluntati. Nam licet obrutus verius, quam occupatus negotiis, tamen epistolam αὐτόγραφον ad te miseram, quod facile coniectarem, eam ita tibi fore chariorem. Cæterum quod interceptam ægrius tuleris, quam siquid earum rerum perisset, quæ tibi maxime sunt in deliciis, magnam, ut ingenue dicam, ex tuo dolore voluptatem cepi, non dubiis argumentis perspiciens, te, quum in Annæ clarissimæ fœminæ

aviæ

avia tua, tum in ornatissimi patris Adolphi principis Veriani, non vulgarem affectum, quem à teneris unguiculis in me conceptum, constanter perpetuoque retinuit, velut hareditario iure succedere. Verum ut dolorem istum, quem tibi nescio quorum inflixit perfidia, mea civilitate leniam, pro epistola mitto libellum De recta pronuntiatione, quam hodie maxima ex parte corruptam habemus in Gracis iuxta ac Latinis. Hoc argumentum tibi dicare visum est, non tantum eo quod atati studiisque tuis videretur accommodum, verumetiam quod magnã exemplorum partẽ ex Batavorũ, Brabantorum & Gallorum populari sermone produximus, quas linguas omnes tibi non incognitas esse sciebam. Vt autem materiam, quoniam de rebus minutis subtiliter disserit, per se minus amœnam, aliqua voluptatis illecebra lenocinioque commendaremus, dialogo rem tractavimus, subinde nonnihil aspergentes quod lectionis satietatem vel recreet,

creet, vel excludat. Porro quanquam audio te Lovanio in aulicam vitam avocari, nihil eo rumore deterritus sum à dedicationis instituto, sciens, & in aula, præsertim Cardinalitia, dari locum studiis. Nam pietatis affectum, quem una cum literis, ex Ioanne Borsalo Decano Veriensi, viro quum egregie docto, tum singulari morum integritate sanctitaque prædito, iampridem hausisti, non oportet nec in aulis, nec in castris deponere. Ita fiet, mi Maximiliane, ut & in laudatissimum Cæsarem, quem nomine refers, ornamentis exprimas, & clarissimis maiorum tuorum imaginibus plurimum decoris ac lucis apponas: postremo aulæ Cæsareæ, totique patriæ non vulgarem adferas utilitatem. Si libellus hic placebit, pro tuo candore communicabis adolescenti divina indole prædito Maximiliano ab Iselstein, reliquisque sodalibus tuis, quibuscum tibi non tam generis, opum aut dignitatis,

quam

quam eruditionis ac probitatis longe pulcherrimum certamen susceptum est. Bene vale. Datum Basilea, Anno à CHRISTO *nato* M. D. XXVII.

D E S.

DES. ERASMI ROTER.

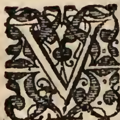
De

RECTA LATINI GRÆCIQUE SERMONIS PRONUNCIATIONE

DIALOGUS.

Personæ,

URSUS ET LEO.

RSUS. *Sit fœlix occursus, optime Leo. nam totos sex menses te non vidi.* LEO. *Istuc non temere precaris, Vrse. neque enim quibuslibet bene cessit occurrisse Leoni.* U. *Na venuste, Leo: imo ne Vrso quidem.* L. *Istuc sane malo tibi credere, quam facere periculum, tametsi legimus Leonem inter bestias fortissimum ad nullius occursum expavescere. Cæterum divinæ literæ testantur, esse formidabilem occur-*

ſum Vrſæ, cui ſint erepti catuli. U. *Quæſo quid loquuntur de Vrſa?* L. *Liber Regnorum ſecundus ſic habet, Viros fortiſſimos & amaro animo, veluti ſi Vrſa raptis catulis in ſylva ſæviat.* U. *Quid præterea?* L. *Solomon parœmiographus hunc in modum loquitur, Expedit magis occurrere urſæ, raptis fœtibus, quam ſtulto confidenti. Et apud Oſee prophetam ita minitatur Deus, Occurram eis quaſi Vrſa raptis catulis.* U. *Sit igitur impavidus* Leo*, quum beſtia beſtiis occurrit. Nam ſiqua fides apologis, Leo beſtia faſſus eſt formidabilem hominis occurſum. Nunc ſeculum eſt aureum, quo Leonis Vrſo, Vrſi Leoni latus ac fauſtus eſt occurſus. Opportune vero catulorum facta mentione, mihi redigis in memoriam: ego tibi magnopere gratulor.* L. *Quo tandem nomine?* U. *Quod tibi catulus* domi natus *eſt.* L. *Hoc omen avertant ſuperi, ut mihi catulus dominetur.* U. *Aio domi natum; audis accentum acutum in priore voce, in poſteriore circumflexum.* L. *At*

iſtud

istud magis etiam abominandum. An tibi videor canis? U. Minime. Leonem esse te non potes inficiari. Habent autem & Leones catulos. L. Habent profecto, verum habent & Vrsi. U. Vera prædicas. nam Vrsula mea parit mihi plures catulos & catulas quam velim. L. Quot? Examen est; iam pridem desii numerare. L. Quur igitur mihi gratularis, quod in te ipso deploras? U. Quia soles frequenter optare, ut tua Leæna pareret tibi leunculum: nunc habes optata. nos votorum compoti gratulamur. L. At hic leunculus me iam nunc solicitum habet. U. Quid est rei? Num puer habet male? L. Nequaquam. Sed meditor efficere, ut vere catulus hominis videri possit. U. Num forma prodigiosa fœtus est? L. Nequaquam. Imo si videas, dicas scitum infantem. At forma non facit hominem, quam habemus communem cum statuis. Animo sumus vel homines, vel bestiæ. U. Vnde quæso isthæc incessit animo tuo cura? L. Quia Galenus me docuit, hominem à cæteris ani-

mantibus; quæ vocamus ἄλογα, discerni non ratione, sed oratione. U. *Intelligo, metuis ne tuus infans, semper sit infans.* L. *Nequaquam. Videtur enim satis linguax futurus, adeo nunc garrit, nimirum matrem referens.* U. *Quid igitur metuis?* L. *Quia video complures non humana voce loqui, sed latrare cum canibus, hinnire cum equis, grunnire cum suibus, mugire cum bubus, gannire cum vulpibus, stridere cum cicadis, blaterare cum camelis, barrire cum elephantis, frendere cum apris, fremere cum pardis, gemere cum ursis, rudere cum asinis, balare cum ovibus, strepere cum anseribus, garrire cum picis, cornicari cum cornicibus, crocitare cum corvis, crepitare cum ciconiis, sibilare cum anseribus: denique quodvis animal referre potius, quam humano more loqui.* U. *Na tu, per anserem, voces animantium probe tenes, nec prorsus abhorrent à vero quæ prædicas.* L. *Ad hæc perspicio, quantopere recta pronuntiatio commendet orationem, adeo ut interdum*

terdum duobus eadem lingua pronuntiantibus, alter veluti citharœdus quispiam modulatissime canens, aures omnium habeat intentas: alter molesto latratu tædium moveat omnibus, nec alia videatur pronuntiatio, sed alia prorsus oratio, imo quidvis potius, quam oratio. U. *Quod dicis, sæpenumero comperi experimento. Sed tu, mi Leo, præpropere curam istam suscipis. Tuus enim infans nondum vagire desiit, & tu solicitus es quomodo loquatur?* L. *Ego nullam ætatem ad discendum arbitror immaturam, præsertim in his quibus discendis statim natura composuit, &, ut ita loquar, finxit hominem. Quorum de numero cum primis sermo est. Nec enim magno negotio canum fœtus discunt adulari, aut leporem cursu petere. Mox ut natæ sunt simiæ, incipiunt gesticulari: protinus ut nati sunt aquilæ pulli, ad prædam gestiunt, & felium catuli muribus insidiantur, equorum filii statim ad cursum properant, ut aves ad volatum: non perinde successuræ*

 re,

re, si bovi clitellas imponas, aut bubalum ducas ad certamen equestre. Provida natura primum earum rerum docilitatem inserit, quæ cuique animanti propriæ sunt, & ad vitam tuendam necessariæ. Dum enim repit puer, dum nihil humanæ vocis edit, quadrupedi videtur adsimilis, nec agnoscimus hominem. Verum ubi iam nostra verba meditari cœperit, tum demum ut ex nobis prognatum exosculamur. Et videmus in pueris recens natis, velut in psittacis, studium quoddam nativum, ac voluptatem etiam æmulandi, reddendique quod audierint tanta docilitate, ut prius auribus agnoscant consuetas voces, quam oculis dignoscant vultus. U. *Istuc ego in meis catulis magna cum voluptate frequenter animadverti, risique.* L. *Præterea nihil videmus in omnem ætatem hærere tenacius, quam quod rudibus illis annis, & cum lacte, quod dici solet, nutricum imbibimus.* U. *Sic est profecto.* L. *Proinde si cura fingimus tibias infantum ad gressum, si buc-*

cas,

cas, os, faciem ac reliquum corpus vincturis quasi formamus ad decorem, oculis etiam studio prospicientes, ne pati, strabive, aut alio quopiam vitio deformes evadant: quanto magis curandum est, ut lingua studio nostro formetur? quum non aliud membrum sit volubilius, & in omnia sequacius, tum ex hoc pendeat totius hominis decor ac felicitas: in summa, ut homo sit, non belua. U. *Id satis declaravit noster Erasmus, qui nuper De lingua hominis linguacissime scripsit.* L. *Proinde iam nunc circumspecto, siquem nancisci queam bonum poetam, cui mox catulum meum, dum adhuc uda est argilla, tradam in sinum, ut fari discat.* U. *Quorsum tandem opus est poeta? nisi forte compotationem instituis, ad quam si non adhibebis nisi bonos poetas, habebis admodum rarum convivium.* L. *Equidem sequor monitorem Horatium, apud quem legi,*

Os tenerum pueri, balbumque
poeta figurat.

U. *Possunt quidem & istuc boni poetæ: verum Horatius, opinor, non adeo contempsit poetas, ut eos infantulis erudiendis vellet occupari, quod literatorum & grammatistarum est munus. Sed quoniam poetarum scripta primum omnium ætati rudi proponebantur, unde ceu per lusum, & lectionem, & pronuntiationem, & electissima quæque rerum vocabula discerent: sic à poeta dixit os pueri figurari, quemadmodum Demosthenes diceretur me Græce docere, siquis Græce peritus mihi Demosthenem prælegeret.* L. *Hic tecum non contendero: nam parvi refert. Quanquam arbitror Philippum regem sapuisse, quum Alexandrum suum statim, ut natus est, tanto Philosopho traderet in gremium. Bonum igitur grammaticum mihi quæro.* U. *Nec isti minus rari sunt hodie, quam boni poetæ.* L. *Ridiculum, quasi grammaticorũ non plena sint omnia.* U. Πολλοὶ βυκέονται, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες. L. *Imo tam vilis est ubique grammaticorum annona, ut tres mi-*

noris

noris liceant, quam unus cantherio. U. *Rursus audies illud è Græcorum triviis,* Πολλοί τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι: *nisi forte tu grammaticum esse putas, qui salutatus Latine citra solœcismum norit resalutare, nec in casu, nec in genere vocis.* L. *Hoc nunc vulgo putant esse grammaticum.* U. *Atqui Quintilianus præter illas notissimas præceptiones à grammatico exigit enarrationẽ poetarum, cognitionem historiarum, peritiam antiquitatis, scientiam utriusque linguæ, copiam emendati lectique sermonis. Super hæc omnia, non satis est illi grammatice dicere, nisi & Latine dicat, quorum illud è præceptionibus & analogiis petitur, hoc ex Latine loquentium consuetudine.* L. *Eadem opera exiget à grammatico cognitionem omnium disciplinarum, quandoquidem in poetis frequenter incidunt quæ ad musices, geometrices, arithmetices, Astrologiæ, medicinæ mysteria pertinent: adde his si libet magicen. Nam absque rerum naturalium & cosmogra-*

phia scientia, quis est locus in poetis, quem recte possit exponere grammaticus? U. *Ut civiliter agas cum grammatico, nec exigas exquisitam harum rerum scientiam, certe rudē earum non oportet esse, quem dignum censeas cui pueritiam credas instituendam. Nec enim quoniam grammatici est enarrare Arma virumque, protinus exigemus ut sit Pyrrhus, aut Hannibal: aut quoniam enarranda Maronis Georgica, sit peritus agricola: aut quoniam exponenda Aeneae navigatio, sit absolutus nauclerus: non magis quam si tractet locum de re culinaria, flagitamus ut sit Apitius. Attamen quid dicet grammaticus qui prorsus nescit telorum machinarumque formas & usus, qui non intelligit figuras in ordinem digesti exercitus? His quidem rebus interfuisse, non parum contulerit: id si non contigit, ex libris authorum, ex eorum qui interfuerunt narratione, ex picturis, quantum grammatico satis est, discere licebit. Ad eandem rationem de*

cæteris sentiendum arbitror. L. *Istud grammaticorum genus fortassis olim fuit, nunc obsolevit.* U. *Prorsus, & ideo liberi nostri posteaquam apud istos pene consenuerunt, tales redeunt nobis domum, ut vix arboris, aut piscis, aut herbæ verum nomen possint edere. Verum si seria nobis esset reip. cura, nihil vetat quo minus & hæc secula sint habitura Servios, Donatos, Victorinos, Terentianos, Asperos, Cornutos, celebriora nomina, quam sint aliquot Cæsarum. nunc grammatici cognomen pene sordidius est, quam pellionis aut aurigæ.* U. *De reliquis nescio, certe Asperos & Cornutos non deesse scio. Et tamen ex huius disciplinæ neglectu scatet orbi tam pudenda disciplinarum & optimorum authorum internecio, tamque fœda balbuties.* L. *Ad quos ista cura pertinet?* U. *Ad quos, nisi ad principes ac magistratus, aut certe ad præsules?* L. *Quam aliam ab his curam exigis? Nonne passim habent ludos literarios? Nonne magnis prærogativis & immuni-*

tatibus principes ornant academias, designatis etiam iustis salariis? Lutetiæ quot sunt collegia pueris erudiendis dicata? Ista præsulum est liberalitas. Fuistine unquam apud Anglos? U. *Insulam omnem lustravi.* L. *Quam illic vides regias collegiorum structuras: nec desunt ampli census provocandis, alendisque iuvenum ingeniis. Ista principum ac præsulum est munificentia. Quid ultra flagitas? An expectas ut ipsi sedeant in ludo docturi pueros?* U. *Nequaquam, etiamsi summum illum præsulem Gregorium non puduit ludimagistrum agere. Duo quædam ab illis requiro, delectum magistri, & præmii pro merito docentis moderationem.* L. *Non satis assequor quid tibi velis.* U. *Dicam crassiore Minerva. Ad huius aut illius commendationem quemvis ludo præficimus, fere indoctum, interdum & moribus improbis, non huc spectantes, ut rei charissimæ, civium liberis, omnibus consulamus, sed ut unius famelici ventriculo prospiciamus, accuratius cir-*

circumspicientes cui committamus unum equum, aut canem venatorem, quam cui credamus totius civitatis pignora. L. *Haud multum aberras à scopo.* U. *Iam siquem nacti fuerimus dignum ea provincia, nulla habetur hominis ratio, neque pilo fit pluris, quam quivis alius è plebe. Imo malunt bellum compotorem, quam vigilantem pueritiæ formatorem.* L. *Quid hic tu facturus sis, si tibi delegemus magistratum?* U. *Vtinam delegetur!* L. *Creamus te Musis faventibus studiorum dictatorem, cura ne quid Respub. litteraria capiat detrimenti.* U. *Primum ex omni civium numero deligam mihi virum ætatis non quidem decrepitæ, sed tamen provectæ, vigilantem, industrium, bonæque fidei, qui maximam ætatis partem in hoc literarum genere non infeliciter transegerit.* L. *Quid si talem inter tuos non invenias?* U. *Accersam vel à Gadibus, ut aiunt. Huic non præscribam certum salarii modum, verum ea formula paciscar cum eo, qua*

con-

conviviator ille, cuius meminit Aristoteles, cum citharœdo, sed fide meliore. Quo diligentius fideliusque docueris, hoc plus feres à nobis præmii. Si fefelleris expectationem nostram, te ipsum magis, quam nos fefelleris. Sin responderis; efficiam ut dicas, tibi cum Rep. nequaquam ingrata rem esse. Si porro, quod optamus, etiam superaris, non patiemur, quod quidem in nobis erit, nostram benignitatem officiis tuis superari. Ad hoc certamen accingere bonis avibus. L. *Quis istum deliget?* U. *Quis alius, quam ego dictator?* L. *Verum de arte negant recte iudicare quenquam nisi artificem.* U. *Fateor.* L. *At quid faciet dictator ipse literarum rudis, ut fere sunt qui magistratum gerunt?* U. *Ex eruditorum suffragiis rem geram.* L. *Atqui hic rursus fallet delectus, si vel imperitus sit, vel prave doctus, vel malæ fidei, is cuius iudicio niteris.* U. *Eum deligam quem fama potissimum commendarit.* L. *Famam mihi narras? At paucissimis, ô bone, tutum*

tutum fuit famæ credere. U. *Colligerem eruditorum puncta.* L. *Eodem relabitur quæstio. Quid si pro eruditis deligas eruditionis ostentatores? quid si impostores? quid si sinistri iudicii homines? Nosti palliatos istos, sine quibus nihil rerum geritur. Improbitas, fuci, præstigiæ, quæstus omnia vitians, faciunt ut delectus sit difficillimus.* U. *Veris vincor, optarim te vana loqui.* L. *Sed ut feliciter eligas, & in his quos selegeris, sint aliquot vere docti, utri parti subscribes variantibus sententiis?* U. *Maiori.* L. *Sed nunquam ea fuit, aut erit felicitas rerum humanarum, ut quod optimum est, pluribus approbetur.* U. *Non mentiuntur omnia. Et vir qui sapit, quique, ut Plautus ait, acetum habet in pectore, ex multis coniecturis aliquanto certius divinat, quam quivis augur, aut aruspex ex avibus præpetibus & oscinibus, aut solistimis tripudiis, aut extorum fibris. Postremo in re tam seria, non gravabor comprecari divos, ut suo favore*

rem

rem bene fortunent. L. *Cassianum opinor.* U. *Imo* CHRISTUM *ipsum. Nec enim illorum curam posuit, opinor, quos semel complexu suo dignatus, iussit ad se perferri, beneque precatus est illis: qui quod precatur, idem praestare valet.* L. *Sed quas tandem coniecturas mihi narras augur & aruspex?* U. *Exquiram num bonis prognatus, num liberaliter educatus, num proborum convictu delectetur, num ipse probatus hominibus charus sit & amicus, num magis delectetur libris, quam compotationibus, aleave: observabo mores, gestum ac sermonem hominis, an neque segni demissoque sit ingenio, neque rursus iracundo ac iactabundo. Denique contemplabor vultum, frontem & oculos hominis.* L. *Iam ex augure fies physiognomus.* U. *Dispiciam quales evaserint, quos ille formandos susceperat.* L. *Hominis cordati sermonem audio. Nemo statuam faciendam locat artifici, nisi prius inspectis aliquot signis, quae ex illius officina prodierint; & nos citra*

speci-

ſpecimen omne liberos formandos temere cuivis committimus, diligentiores in ære marmoreve credendo, quam in his quæ nobis chariora ſunt, quam ſumus ipſi nobis. U. *Recte dicis. Ex tot igitur rebus an dubitas hominem non omnimo ſtultum, & uſu rerum edoctum, poſſe certo divinare?* L. *Certius, opinor, quam ipſe Calchas Homericus. Verum in re non magna videberis magnam operam ſumere: ſic literatorem deligens, quaſi deligas præſulem.* U. *Aliud ſonant chordæ tui pectoris, vir egregie, aliud linguæ plectrum. An tu credis minus referre civitatis, ut ſit probus pueritiæ formator, quam ut ſit probus Epiſcopus? Eadem eſt utriuſque functio, niſi quod hic fingit ætatem teneram, ille iam adultam: atque ut par ſit ars, literatoris operoſius eſt negotium, & ob hoc utilius, quod materiē fingit magis obſequentem digitis.* L. *Quid igitur ſupereſt, niſi ut grammaticum iiſdem ornes inſigniis, quibus Epiſcopum, unctione, chirothecis, mitra, gemmis, pe-*
do,

do, pallio? U. *Nihil absurdi fuerit, ô vir praclare, utcunque rides. Quanquam quid refert? Habet ille pro pedo ferulam: & si magis placet regalis collatio, habet pro solio cathedram, pro fascibus & screptro virgam & ferulam.* L. *Adde pro satellitio pediculos.* U. *Leges figit ac refigit pro suo arbitratu, pœnas sumit ac remittit. &, quod est regali potestate sublimius, perpetuam agit dictaturam. nam illis dictare quotidianum est.* L. *Dictant nimirum usque ad ravim interdum, capitisque vertiginem. Sed extra iocum, plane fateor nihil esse regno similius, quam agere ludi literarii magistrum. Nec aliud spectabat Nero, si contigisset excuti regno, nisi ut alicubi ludo prafectus musicam doceret & literas. Nec moriturus aliud deplorabat, quam quod tantus artifex periret. Nec Dionysius sibi videbatur prorsus regno spoliatus, posteaquam Corinthi ludi prafecturam esset adeptus.* U. *Vtinam plerique non sint tyranno similiores, quam regi. Habes igitur.*

tur grammaticum ex animi tui ſententia: libet enim hoc fingere. Quo modo tractas hominem? U. Non ſinam eſſe inter ſordidos, ſed optimis & honoratiſſimis quibuſque civibus eum tradam, ut intelligat ſe vivere in civitate, in qua virtuti, recteque factis habeatur honos. Nec tamen ad aliud munus vocari patiar, quam ſuſcepit. Sola ætas ingraveſcens impetrabit illi rudem; ſic tamen ut fruatur, ſua virtute & conſiliis adſit, ſi minus queat opera. Currenti adhibebo antagoniſten, qui citra contentionis amarulentiam viciſſim & excitetur & excitet. L. *Quid ſi gaudeat commutare locum, ut fere eſt hoc hominum genus!* U. *Alligabo catenis aureis.* L. *Tui collegæ non patientur tanti conſtare ludimagiſtrum.* U. *Verum tu videris oblitus, quod mihi paulo ante tradideris dictaturam.* L. *Sic eſt profecto. Exciderat, ſed reddo dictaturam.* U. *Imo, ſi ius, iam pono magiſtratum, & collegis meis perſuaſurus ſum, ut alibi potius, quam hic, ſint frugales.*

L.

L. *Quibus rationibus id efficies?* U. *Primum ostendam, ex hoc fonte potissimum manare salutem, aut perniciem civitatis. Commemorabo quantum ex ærario depromatur in res pene nihili.* L. *Omitti poterat istud pene.* V. *Ad hæc quot canonicos alit una nonnunquam ecclesia, quorum singuli quotannis capiunt aureos quadringentos?* L. *Et eo amplius apud nos.* V. *Non hæc eo dico, quod illis invideam. Dignos arbitror uberioribus præmiis, si suo fungantur officio. Sed illud mihi dicas, velim, uter plus adfert momenti ad commoda reip.? unus canonicus, an unus ludimagister?* L. *Ludimagister, si modo probus sit, plus adfert utilitatis, quam tres canonici, quamlibet in templi stationibus assidui.* V. *Quur igitur alter clarus: alter sordidus habetur: alter cum dignitate capit census uberes, alter vix tantum ut famem effugiat?* L. *Vis igitur, ut ludimagistro duplum & dignitatis & census decernamus?* V. *Minime.* L. *At promeretur plus quam triplum.*

plum. V. *Dignitas ac præmium paratum digno pariter atque indigno, invitaret improbos ad prædam, quemadmodum nunc contemptus & mercedis exilitas alienat probos.* L. *Quid ergo facies?* V. *Ego hæc nolim muneri coniuncta esse, sed meritis & officio tribui, ac dispensari verius quam dari.* L. *Perdifficilis est provincia, & ad otium procliues sumus omnes.* V. *Eoque crebris adhortationibus ac munusculis excitarem hominis industriam, nec omnino committerem eam provinciam, nisi diligenter edocto, quam arduum munus susciperet. Quin & sanctissimo iureiurando adigerem, quemadmodum olim magistratus tradebatur consulibus. præirem formula: Devoveo me, meosque omnes, si quid sciens fefellero.* L. *Adiunge & Iovem lapidem.* V. *Quid ni? Et si quid hoc etiam firmius.* L. *Quid si incidisses in impostorem?* V. *Eum pro suis ornarem virtutibus, ut nequis alius facile sciens idem auderet in posterum.* L. *At novi civitates non in*

postre-

postremus celebres, ubi conducti professores insigniter eruditi, non inveniunt qui vel gratis audire dignentur. V. *Ignavum hominum genus mihi narras, quod nuper sub umbra pietatis cœpit exoriri. hos ego veluti fucos ab alvearibus abigerē. Quanquam & huius rei bona pars in professoribus sita est. Non enim minus est accendere studium adolescentiæ, quam alere. Facile multa discit, qui discendi est avidus. Proinde non parum promovit, qui docuit amare literas.* L. *Istiusmodi doctorem optare proclivius est, quam nancisci.* V. *Verissima prædicas, atque istud ipsum frequenter apud me demirari soleo. Multos incitat pietas, ut ex ultimis terræ finibus proficiscantur Hierosolymam, magno rerum dispendio, nonnullo item vitæ periculo: quidam nudis pedibus, nonnulli etiam lorica ciliciove cutem affricantes Romam aut Compostellam adeunt. Multis hic incessit affectus, ut relictis omnibus quæ possident, dedant semet in arctissimum vitæ genus, puta Cartusia-*

tusianorum, Guilhermitarum, aut Brigidensium. Nec defuerunt qui sese in speluncam abdiderint, nunquam inter homines prodituri, nec solē hunc communem aspecturi. Ex tot hominum milibus mirum est tot seculis neminem existere, qui gratis, suoque sumptu pueros formandos suscipiat. Si labor quaeritur; hic laboris abunde est. Sin utilitas, quibus obsecro modis queas uberiorem utilitatem adferre rei Christianae? Sin pietas, quod tandem sacrificium Deo gratius offerre possis? Si benefacta metimur charitate, quid confert proximo, si Compostellam, Romam, aut Hierosolymam curras? Eos labores arbitror Deo gratissimos, qui cum plurimorum utilitate coniuncti sunt. Hi quum nusquam desint, quid attinet alios accersere, qui, si quid conducunt, uni conducunt, aut certe paucis, & his ad quaestum verius, quam ad pietatem. Reperiuntur qui suas opes largiter effundant extruendis templis: fateor pium esse sumptum. Verum ex tot milibus demiror

miror adeo paucos exoriri, quos iuvet hic esse benignos. L. *Satis feliciter ageretur cum rebus humanis, si vel pretio conduci queant.* V. *Quid causa?* L. *Quid nisi plerisque in rebus præpostera cæcaque mortalium iudicia?* V. *An his non putas esse medendum?* L. *Medere mari, si potes, ut dulcescat. Sic sunt res & ingenia mortalium.* V. *Huc certe adnitendum, ut minus habeant mali, si, ut bene, perfici non potest.* L. *Licet quidem optare.* V. *Quid vetat quo minus & efficere?* L. *Nihil facilius; modo queas efficere ut sapiant homines. Nunc maxima pars mortalium amat falli: adeo ut si desit qui id faciat, ipsi imponant sibi.* V. *Nimium vera loqueris.* L. *Quin & illud observatum est mihi, vix unquam usu venire, ut fidelis pueritiæ formator operæ pretium ferat ex suis discipulis, quum norim multos pueritiæ corruptores, hoc est, qui non minus male studiis illorum prospexerint, quam moribus, hoc quæstu magnifice locupletatos. Sane id fato quodam*

dam fit, sive ætatis illius inscitia, sive ingratitudine, ut iam non temere videatur Græcorum proverbio dici, Beneficium non esse conferendum, nec in puerum, nec in senem. in hunc, quia perit antequam gratiæ referendæ detur opportunitas: in illum, quia non meminit. addendum autem erat, quia non intelligit; & si intelligit, odit hoc beneficii genus. V. *Ætas adferre solet iudicium.* L. *Fateor in nonnullis, in plerisque malitiam adfert.* V. *Sic est, sed tamen nonnullis in tractanda ætate tenera deest dexteritas. Non enim satis est præceptorem esse doctum ac probum virum: comitas quædam & commoditas adsit oportet, quæ & ferat ætatis, quam tractat, inscitiam, & semet ad illius naturam accomodet, nutricum videlicet exemplo. Quemadmodum medico non satis est nosse, quod pharmaci genus sit præscribendum, nisi sit artifex administrandi. nam & fallendus interdum est ægrotus, ut beneficium imprudens accipiat.* L. *Vnde tanta rerum huma-*

narum infelicitas? Pueri nec sentiunt beneficium, nec meminerunt: iuvenes non ferunt habenas: senes non referunt gratiam: & aiunt, quod mulieri benefeceris, fere perire. V. Vnde? nisi ut Christianæ charitati nusquam deesset exercendæ benignitatis materia? quæ si desit, nihil effecerit humana providentia. Quin potius sæpenumero fit, ut quæ sunt summa cura summaque ratione constituta, vergant in partem deterrimam. Quod enim ad scholas attinet, nihil olim videtur prætermissum, quod hominis consilio prospici quiret. Institutæ sunt scholæ, quas ob omnium disciplinarum publicam professionem vulgus appellat Universitates. In has & Romani Pontifices, & principes contulerunt quicquid potuerunt vel dignitatis vel munificentiæ. Extructa collegia, digestæ disciplinæ, designati professores, additæ salaria, distincti incipientium, proficientium, consummatorum gradus, honores & emolumenta. Prospectum est & tenuibus; qui

illic

illic plerique ditescunt. Habent rectorem, sceptrigeros, cancellarios, conservatores, decanos, aliosque magistratus. Quid quæru? Regnum quoddam esse dicas literarium. Iam de minoribus scholis non segnius est habita cura. Harum cura maiorum providentia bifariam partita est, ut præcipua sit penes sacerdotum collegium, altera penes magistratum. additus est peculiaris huius negotii præfectus, quem Scholasterem vocant, Scholarchus dici poterat; sub hoc ludimagistri. Et tamen tam solicita providentia non potuit efficere quo minus in omnibus fere scholis seculis aliquot regnarit operosa barbaries. Proinde Ioannes Coletus, vir æterna dignus memoria, quum templo divi Pauli scholam puerilem addidisset, nulla cura magis torquebatur, quam in quos eius rei præfecturam delegaret. Episcopi iudicant hanc rem indignam sua solicitudine. Scholasteres censibus recipiendis se potius, quam scholæ curandæ datos arbitrantur, & pulchre sibi videntur

 suo

suo functi officio, si ludimagistros non deciment. In collegiis canonicorum fere semper deterior pars superat. Magistratus vel iudicio carent, vel indulgent privatis affectibus. L. *Quid tandem consilii reperit?* V. *Hominem coniugatum, & liberis divitem scholæ præfecit. Provisionem delegavit aliquot è civibus laicis, quorum probitatem habere sibi videbatur exploratam, ut ab his in hæredes proximos derivaretur.* L. *Num ea providentia securum reddidit?* V. *Minime. Sed hic aiebat sibi videri minimum esse periculi, ut tum habebant res humanæ. Vnde nunquam illorum iudicio potui subscribere qui vitiis hominum offensi, protinus tollendum censent quod institutum est. veluti monasteria quidam censent abolenda, quod in quibusdam collapsa sit vera religio: præsulum & canonicorum ordinem postulant abrogari, quod nonnulli secus, quam decet, vivant. Idem decernunt de ludis & pædagogiis, quia displicet quorundam institutio: quasi statim*

quod

quod in horum locum fuerit substitutum, aut cariturum sit omni crimine, aut in vitium non facile possit degenerare. Quanto satius est id, quod recte fuit institutum, sarcire, ad quædam interim conniventes? id quod eo facilius erit, si reputemus rerum humanarum conditionem, in quibus, ut sint prosperrima, nihil est ab omni parte beatum, semper erit quod desideres, quod sarcias, quod instaures. L. *Est igitur aliquid, perspicere fontes unde scatet malum, deinde qua ratione liceat mederi.* V. *Ne recedamus ab instituto, huius mali præcipua pars mihi videtur oriri ex publicis scholis, quas ambitioso vocabulo, ut dixi, nunc appellant Universitates, quasi nihil absit bonæ disciplinæ: tum ex monasteriis, præsertim iis, in quibus instituuntur ad doctrinam Euangelicam, quod genus sunt Dominicanorum, & Franciscanorum, & Augustinensium. In his enim adolescentes vix trimestri studio grammaticæ dato, protinus rapiuntur ad sophisticen, dialecticen,*

suppositiones, ampliationes, restrictiones, expositiones, resolutiones, ad gryphos & quaestionum labyrinthos. hinc recta in adyta Theologiae. Tales, ubi ventum est ad eos authores, qui utriusque linguae facundia praecelluerunt, Deum immortalem, ut caecutiunt, ut delirant, ut sibi videntur in alio prorsus esse mundo. Quoniam autem semel sumpto leonis exuvio pudet inscitiam fateri, simul autem & pudet & piget neglecta discere, bellum indicunt rectioribus studiis, & horum professores odio plus quam Vatiniano persequuntur. L. *Istiusmodi multos nimium cognitos habeo.* V. *Parentibus imperitis instillant in aurem, ne sinant liberos suos frivolis studiis aetatem perdere, persuadētes, in his, & bonis moribus, & Christianae fidei, subesse naufragia.* L. *Nihil fingis.* V. *Iam in collegiis sive paedagogiis quibusdam magna in hac recessatio est.* L. *Qui sic?* V. *Si non reciperent nisi iam grammaticae rei peritos, nec aliud profiterentur, quam philosophiae disciplinas; &*
eru-

eruditiores nobis darent, & ipsi minus haberent negotii. L. Verum; sed & compendii minus. V. Rem acu tetigisti. Nunc quo quæstus sit uberior, quamlibet elementarios ac propemodum ἀναλφαβήτους recipiunt. Tolerari poterat hoc, si digestis ordinibus & classibus, in singulas artifices idoneos præficerent, tum huic disciplinæ, cui veluti fundamento nituntur omnes, iustam curam iustumque tempus darent. Nunc sophisticis argutationibus plus æquo datur, & hæc disciplina, qua non alia magis est necessaria, velut obiter & in transcursu gustatur verius, quam discitur. Moxque pueri rapiuntur ad titulos honoraticres, unde magistris plusculum accedit lucri. L. Ita nimirum fit, ut qui plus æquo properant in initio, serius perveniant quo volunt. V. Nec huic professioni suus habetur honos, quemadmodum cæteris. Aliis enim honoris causa titulus additur à baculo, aliis à licentia, alii salutantur magistri artium, doctores medicinæ, doctores iuris Cæsarei,

doctores iuris Pontificii, doctores utriusque: traduntur insignia, prarogativa, dignitas. At grammaticus nihil aliud est quam grammaticus, quemadmodum calcearius nihil aliud est quam calcearius. L. *Quos tu credis à baculo cognomen habere, quidem accepi à bacca lauri dictos.* V. *Si res hac tibi cura est, dicam quod ex quodam hierophanta seu mystagogo talium rerum didici.* L. *Percupio.* V. *Is attulit triplicem huius cognominis etymologiam, mea sententia non absurdam. A baculo, inquiebat, dicuntur bacularii, vel quod adhuc in pistrino laborantes, baculis impellantur, iumentorum ritu, vel quod nondum in disciplinis absoluti, opus habeant rectore baculo.* L. *Probabile narras.* V. *Scis autem lauro baccas esse nigras & amaras. Porro quoniam id temporis etiamnum arrodentes amarum sapientia corticem, nondum ad nucleum dulcissimum penetrarunt, baccalaureos appellari placuit.* L. *Istuc etiam probabilius.* V. *Verum mystagogus*

ille

ille tertia sententia palmam tribuebat. L. *Quam tertiam adferebat?* V. *Arbitrabatur dictionem compositam à vacca & laro, vaccalarius.* L. *Bella mixtura vacca cum avi.* V. *Imo probabis, si cognoris rem omnem. Scis, aliquot nationes pro* B *sonare* V *consonantem, & contra.* L. *Novi.* V. *Et vacca lac porrigit.* L. *Aiunt.* V. *Et larus avis est avidissima.* L. *Istuc me docuerunt Erasmi proverbia.* V. *Iam de amabili illo sapientia principe dictum est, Mel & lac sub lingua eius. unde quos vehemens quidam ardor huius lactis agit rapitque, Vaccalarii dicuntur.* L. *Quin igitur capralarii dicuntur potius, quũ lac caprinum à medicis praferatur bubulo?* V. *Quia plus lactis reddit una vacca, quam capra tres, prasertim apud Phrysios.* L. *Pulchre quidem hoc expedisti. Sed unde Licentia vocabulum?* V. *Et hoc me docuit ille mystagogus. Qua quidem in re vulgus errat periculose, credens, illis iam licere quod libet, velut ab omni honesta functione dimissis.*

Vaccalarius.

Licentia.

eoque nonnulli tum se dedunt otio, quum maxime sint suscipiendi labores. L. *Idem error & me, fateor, hactenus habuit.* V. *Atqui secus habet. Hæc licentia non ducitur à Licet verbo impersonali, sed à Licere, quod est ex eorum numero, quæ Græci vocant* αὐτοπαθητικά, *quod genus est vapulo, unde deductum licitari.* L. *Quis hoc divinasset?* V. *Tum enim plurimi fiunt, & velut à licitantibus accersuntur, alius ad aulam, alius ad curam pastoralem, alius ad Abbatiam, alius ad opimam præbendam: in summa, alius alio. longum est enim omnia commemorare præmia.* L. *Scite tu quidem hactenus. Sed unde magistri nostri?* V. *Honoris causa Græce dicuntur Theologi, Hebraice Rabini, quod Latine sonat magistri nostri.* L. *Intelligo. Talibus igitur cognomentis honorandum censes & grammaticum?* V. *Quidni tales, quales fuerunt Donatus & Servius, dicantur doctores grammatices, quũ proclivius sit vel in triplici iure doctoris nomen, quam semel boni grammatici*

Magistri nostri.

matici titulum promeruisse? L. *Da Servios, dabimus honores.* V. *Imo tu da honores, ego dabo Servios. Honos enim non solum alit, verumetiam gignit artes. Adderem dictator & locum honoratum in consessu, & insignia, reliquaque debita viris praeclaris ornamenta.* L. *An tibi parum est, si literatores insigniti literis incedant ut Samii, quemadmodum aiunt?* V. *Adderem & scholis ipsis munditiem ac dignitatem, quum vix sit hara porcorum sordidior.* L. *Puerisne tantum honoris?* V. *At hi pueri templa sunt spiritus sancti; in his plantariis latent senatores, magistratus, doctores, Abbates, Episcopi, summi Pontifices & Caesares. Quo infirmior est aetas, hoc plus addendum est honoris, iuxta Pauli doctrinam. Postremo hi parvuli sunt, quorum uniuscuiuslibet offensionem* CHRISTUS *voluit atrocissimo supplicio puniri, & asinis male docentibus molam asinariam alligari, itaque demergi non in arenam ripae proximam, unde possent enatare, sed in profun-*

dum pelagus. Nunc quod est iniuriarum genus, cui non patimur imbecillem ætatem obnoxiam esse? Nullus fere tam abiectus, tam ineptus, tam insulsus, tam excors, tam indoctus est, quin videatur idoneus formandæ pueritiæ; cuius levior esset calamitas, si tantum aleret eiusmodi beluas, nisi pateretur & tyrannos. Nulli sunt enim plagosiores, quam qui nihil habent liberalis disciplinæ. L. *Sic & monarchæ, si ratione careant, qua rempublicam administrent, ad vim ac tyrannidem confugiunt. Operosa res est imperare liberis, & compendiosa philosophia est dicere, Sic volo.* V. *Iam illud in pædagogiis pene solenne est, ut aut tenues, quibus non est unde vivant, aut puerum aliquem nudiustertius magistelli nomine donatum, pueris grammaticen docendis præficiant, tantum in hoc ut vivat.* L. *An non pium existimas destitutis opitulari?* V. *At ista quidem humanitas in unum famelicum, in tot pueros magna est inhumanitas. Impia est eleemosy-*

mosyna quæ de rapina confertur: & ingratum sacrificium quod ex prædatione datur. Malefica est beneficentia quæ cum multorum iniuria coniuncta est. Vt est interdum principum crudelis clementia, quum uni cuipiam condonant facinus plurimorum malo. Sunt innumeræ viæ, quibus famelicis consuli possit. L. *Nascuntur interdum humillimo loco generosa ingenia, quæ rei familiaris angustia submovet à liberalibus disciplinis. An non humanitatis est hæc evehere?* V. *Maxime, sed cum delectu & citra cuiusquam iniuriam.* Nunc *fere adsciscuntur ad hoc munus non alia commendatione, nisi quia cognatus est, aut conterraneus, aut compotor, aut alioqui notus, aut denique, quod est pietati proximum, quia miserabilis. At interim non miseret tot puerorum.* L. *Plerique turpe putant quenquam semper in grammatices professione manere.* V. *Quinam id turpius, quam pictorem nihil aliud profiteri quam pictorem? Quamquam fieri*

non

non potest, ut grammaticus nihil sit quam grammaticus, etiamsi in cæteris disciplinis non perinde excellat: Nam ut unus in omnibus emineat, nec à superis datum est, nec expedit vitæ mortalium, utcunque Græci iactant suum Hippiam. Tum enim cùm rebus humanis felicissime agitur, quum distributis varie dotibus, amicitia, iuxta proverbium, facit omnia communia. Quid enim stultius, quam dicere manui, nihil aliud es quam manus: aut ventri, nihil aliud es quam venter: aut tibiæ, nihil aliud es quam tibia: aut naso, nihil aliud es quam nasus? Et pulchrum est probri causa dicere grammatico, nihil aliud es grammaticus? Est aliquid & ventre contemptius, per quod eiiciuntur crassiora corporis excrementa. Contemnat hoc qui volet, & videat quam floreant cætera membra. L. *Ista sunt evidentiora quam ut possim refellere. Sed ut ad profitendi rationem sese noster recipiat sermo, Non probas scholas publicas?* V. *Imo cum Fabio probo*

maxi-

maxime, modo vitentur ea quæ vir ille non minus integer, quam eruditus vitanda commonstrat. Nec enim istos probo, qui obscuri ipsi, in obscurum angulum contrahunt pueros, ac docent impune quodlibet. L. *Laudantur in hoc genere quidam, qui non ita pridem exorti, medium genus inter monachos & laicos, domi suæ docendis pueris quæstum uberem facere dicuntur: quanquam hoc aucupium, & à monachis quibusdam affectari cœpit.* V. *Sua cuique sententia est, mihi displicent in hisce rebus latebræ, lucem amo. Tum id genus doctores fere sunt* αὐτοδίδακτοι, *nonnunquam indocte docti, nec sui iuris, & liberaliter educati: ad hæc alieniores à moribus sensuque communi. Quibus rebus fit, ut apud hos nativus ille vigor & alacritas ingeniorum frangatur, ac dejiciatur ad habitum quendam Pharisaicum, qui liberalem & ingenuam indolem corrumpit, servile quiddam & illiberale inserens teneris animis. Quin & illud non raro videmus, eos, qui*

ex talibus nidis emergunt, evadere cæteris insolentiores, minus synceros, magis fucatos, minusque liberales. L. *Quid utilius, quam ut prima statim ætas formetur ad pietatis disciplinam?* U. *Recte, si pietas in rasuris, cingulis, palliis, piscibus, & fabis, morumque tristitia, sita est. At vera pietate nihil est hilarius. Iam ut hodie talis sit monachismus qualis olim fuit, non omnes huc aluntur, nec expedit imbecillem velutique lactentem adhuc indolem immodica tristitia corrumpere, quæ gignit servile quiddam, & nativam ingenuitatem vitiat. Paulus non temere monet parentes, ne liberos suos amarulentia contristent. At istorum morosis moribus scio quædam ingenia, felicissime nata, fuisse perdita. Nam his potissimum imminent dejiciendis, quũ, ut in equis, ita in pueris, sæpe felicissima sint ingenia, quæ gravatim ferunt imperia. Itaque refingunt in asinos, quoniam equis imperare nequeunt. Adde his & gravius malum. Si quem puerum viderint in-*

dole candida, aut etiam re lauta, hunc studiosius frangunt ac dejiciunt, veluti generosum pullum ad suæ vitæ institutum prædomantes: nec patiuntur abire, sed blanditiis; minis, terriculamentis, obtestationibus, horrendis narrationibus instant, urgent, obtundunt, donec vel ad se pertrahant, vel, si id nequeant, in alium protrudant gregem. Quid autem facilius, quam simplicem ætatem ac rerum imperitam vel fallere, vel terrere? L. *An istud faciunt?* U. *Non refero somnium: meum ipsius periculum narro.* L. *Quod, obsecro? Num quando in discrimen venisti, ne fieres vir bonus?* U. *Educabar apud hos Deventurii, nondum egressus annum decimumquintum. Eius sodalitii præfectus omnia moliri cœpit, ut me ipsorum instituto addicerem: & eram alioqui puer ad pietatem propensus. Ibi pro mea puerili sapientia excusabam ætatem, sed præcipue voluntatem parentum, quorum iram serio metuebam, siquid illis insciis tentassem. Hic ille vir egregius,*

gregius, ubi se videt nihil eloquentia proficere, admovet exorcismum. L. *Quid fiet, obsecro?* U. *Admovet imaginem crucifixi: ac mihi iam flenti vultu entheo, Agnoscisne, inquit, hunc pro te passum? agnosco, inquam. Per hunc, inquit, te obtestor, ne committas ut frustra pro te sit mortuus, sed obtemperans meis consiliis, consulas animæ tuæ, nisi velis in æternum perire cum mundo.* L. *Non deiecit puerum tanto ariete?* U. *Plane deiecisset, ni me parentum terror alio retraxisset.* L. *Ista quidem vis est.* U. *Quod mihi accidit, refero, alii narrent quid ipsis acciderit. Nec dubito quin innumeri sint qui similia pericula de se narrare queant. Accedit ad hæc quod huiusmodi fere nihil habent commercii cum ethnicis authoribus. Cæterum quanquam non censeo, Martialem, Catullum, Tibullum, aut siqui sunt horum similes, prælegendos ætati lubricæ: tamen ad antiquitatis & venustæ dictionis cognitionem expedit præceptorem in omni veterum genere diligenter fuis-*

se

se versatum. Sacratior quidem est liber Psalmorum, quam Odarum Horatii, sed ex his quam ex illis rectius discitur sermo Latinus. L. *Verum, hoc hominum genus unde velles parare victum?* U. *Si nihil aliud, unde regius ille Paulus sibi parabat: consuebat coria. quanquam aliud est unum alere, aliud ditare multos.* L. *Prohibet sacerdotii dignitas.* U. *Sacerdotes sunt qui populo* CHRISTI *ministrant Euangelium. Quid si omnes fiant sacerdotes, num omnes vivent in otio?* L. *At sunt viri boni.* V. *At non meliores Paulo. Verum agnoscamus dignitatem, num otium adfert dignitatem? Scurrarum igitur & ludionum mira dignitas est. Otium laudem habet in Episcopis & clericis, quanquam id nihil minus est quam otium, quum assidue vacent ediscendis edisserendisque scripturis, cognoscendis causis, componendis litibus, increpandis improbis, consolandis afflictis. Nullum est honestum otium, tantum in negotii genere discrimen est. An tibi*

iusta

iusta videtur ab operis manuariis excusatio, quod hypodiaconus sis aut diaconus, quum nullam operam præstes ecclesiæ, nec huc te pares ut præstare queas? Olim certe proprium erat monachorum, operari manibus. Quod si causantur sordidum opificium: si non sordidarunt Paulum coria, non est quod illi metuant sordidum opificium. L. *Quod narras, idem frequenter audivi à viris insigniter cordatis. Sed isti vacant precationibus.* V. *Vacent; labor non multum officit precationi.* L. *Illos certe probas qui constitutis sodalitiis alunt in studia tenues, quibus alioqui cum remo, stiva & rastro res erat futura.* U. *His rebus quidam fortasse magis congruebant. Verum agedum; piæ mentis arbitror, sublevandis pauperibus indulgere. Ad literas accersi nolim, nisi vigilanti cum delectu.* L. *Cur ita?* U. *Fateor ex subulco nonnunquam nasci regno dignum ingenium: sed ut paria sint ingenia, plurimum habet momenti liberalis educatio. Nec parvi*

refert

refert inter quos verseris à puero. Ad liberales autem disciplinas prisci non admittebant, nisi bonis prognatos. Hic periculum est, ne venter illectet ad studia literarum, quos natura genuit aliis rebus. Iam si quorum indoles meretur ad hoc honoris vocari, simul accedere debet liberalis educatio, sic ut frugalitas adsit, non absit mundities. Nec oportet benignitatem esse sordidam, alioqui hoc non est alere, sed torquere. Sed de suis quisque liberis statuet quod videbitur. Tuum qua ratione vis institui? L. *Primum discet expedite sonare, deinde prompte legere, mox eleganter pingere. Deinde deligetur morum & ingenii formator, deligentur sodales proba indole. Alibi parcus ero, non hic. Vtriusque linguæ peritiam exacte perdiscet teneris statim annis. Dialectices non patiar esse rudem, nolim tamen ludicris illis argutiis ad ostentationem repertis torqueri. Rhetoricis aliquanto quidem diligentius, sed tamen citra superstitionem exercebitur, scribendi dicen-*

Ratio pueri instituendi.

dicendique potius usu, quam anxia præceptorum observatione. Sed prius Geographiam perdiscet accurate: Arithmeticen, Musicam & Astrologiam degustasse sat erit. Medicinæ tantum addetur, quantum tuendæ valetudini sat erit. Nonnullus & Physices præbebitur gustus, non tantum eius quæ de principiis, de prima materia, de infinito, ambitiose disputat, sed quæ rerum naturas demonstrat. Quæ res agitur in libris de anima, de meteoris, de animalibus, de plantis. U. *Nihilne de moribus?* L. *Hoc aphorismis instillabitur, præsertim ad pietatem Christianam & officia vitæ communis pertinentibus.* U. *Tot disciplinis oneras ætatem teneram?* L. *Faxo ut hæc omnia ludens discat prius, quam attingat annum decimumoctavum.* U. *Fortasse per artem notoriam.* L. *Nequaquam.* U. *Qui potest alioqui?* L. *Nihil est necesse. quemadmodum vere dictum est, ut puer omnes disciplinas exacte discat. Quasdam gustasse sat est. Id magno fructu parvoque negotio fiet, si ex*

si ex singulis præcipua quædam redigantur in compendium. Neque quicquam facilius discitur, quam quod optimum est. U. *Pulchre narras. Sed unde compendiorum artifex?* L. *Iam hoc ago, nec ab uno petam omnia, sed in quo quisque præcellit, in eo deposcam illius operam. Ita meus catulus non ludet operam & impensam in frivolis, aut dediscendis. in quibus hodie, Deum immortalem, quanta pars ætatis perit! Vbi iactis huiusmodi fundamentis pervenerit ad annum decimumseptimum aut octavum, ipse sibi deliget studiorum ac vitæ genus, ad quod se senserit natura magis compositum. Vix enim feliciter cedit, ad quod quis reluctante genio protruditur.* U. *Vtinam istam rationem amplectantur publicæ scholæ. Nihil esset iuventute felicius.* L. *Arbitror tibi frequenter ex maioribus auditum, fuisse tempus quo pueri multis annis discruciabantur modis significandi, & quæstiunculis ex qua vi, & aliis indoctissimis naniis, magnaque ambitione dictabatur,*

batur, edifcebatur, exponebatur Ebrardus & Florifta: quod fupererat temporis, ridiculis verficulis tranfigebatur: Ioannis Garlandini Græcolatina difticha prælegebantur à fudantibus, Catholicon in omnibus templis habebatur. V. *Infelix profecto feculum.* L. *An tu credidiffes unquam fore, ut apud Britannos aut Batavos pueri Græce garrirent, Græcis epigrammatiis non infeliciter luderent?* V. *Citius credidiffem ruiturum cœlum.* L. *Tanta rerum mutatio mihi fpem facit fore, ut unaquæque profeffio, repurgatis his quæ magis faciunt ad quæftum & oftentationem, quam ad eruditionem, tantum ea compendio doceat; quæ digna fint cognitu.* V. *Iftuc equidem vehementer opto. Nam nunc video quofdam adeo propenfos in has politiores literas, ut faftidiant liberales difciplinas, quafi fumma ftudiorum fit, emendate loqui.* L. *Vera narras. Verum hæc eft rerum humanarum conditio, quum ad fummum pervenerint, non corriguntur, nifi in diverfum*

versum detorqueas, ac propemodum vitio vitium emendes. Cæterum arbitror hanc pravitatem aliquando in suum statum redituram. V. *Nihil existimo desperandum, posteaquam scenam rerum usque adeo mutatam video. Tantum vereor, ne nobis quidem sero contingant ista. Verum hic sermo nobis propemodum extra causam feritur, optime Leo.* L. *Qui sic?* U. *Quoniam nobis hæc, ut dicebam, præpropera cura est. Nos enim de publico iuventutis formatore loquimur, tuus infantulus adhuc inter matris ac nutricum sinus repit.* L. *Verum, sed ab his initiis primæ facundiæ rudimenta Rhetores auspicantur. Nam Quintilianus, ut Gracchorum admirandam eloquentiam nonnulla ex parte acceptam refert Corneliæ fœminæ supra sexus modum eloquenti, ita Lælii & Q. Hortensii filiam scribit in dicendo paternam elegantiam retulisse.* V. *Hæc illis temporibus recte præcipiebantur, quum Latine Græceque loquerentur etiam infimæ plebis opifices, æque atque*

que docti, nec sermonis genere differebant, sed sermonis elegantia. Nunc à parentibus ac nutricibus quid discere possunt infantes, nisi vulgatam suæ gentis linguam, puta Gallicam, Hispanicam, Germanicam, Britannicam, aut Sarmaticam? L. *Recte mones. Vtinam universum mortalium genus duabus duntaxat linguis uteretur!* V. *Quibus?* L. *Græca & Latina.* V. *Quid de lingua Hebraica?* L. *Eam, quoniam nec admodum late patet, &, ut apparet, nec ab ipsis Hebræis satis tenetur, Iudæis ac Theologis relinquerem. Simulque vereor nequid Iudaismi cum literis imbibat puer.* V. *Eadem opera verere nequid paganismi combibat ex Homero, Demosthene, Virgilio & Cicerone.* L. *Et hoc pro viribus curabitur. Verum unde, quæso, nobis tot linguarum myriades?* V. *Non novum hoc malum est, ô præclare. Nam olim à diluvio, quod Noe temporibus accidit, prisci mortales, ne simili calamitate dissiparentur, coctilibus lateribus & bitumine vice calcis adhibito, civitatem*

tem extruere adorti ſunt, & in huius medio turrim immenſæ molis, quæ pertingeret uſque ad cœlum. L. *Vnde tanta bituminis vis?* V. *Non coquebatur ex animantium pellibus cornibuſve, nequid erres, ſed in ea regione lacus immenſi ſcatent bitumine. Iam ſtructura penetrarat nubes. Erat autem hominum immenſa vis, neque quiſquam omnium vacabat operis portione. Illic prorſus evenit quod habet Græcorum proverbiũ,* ἄμας ἀπήτουν, οἱ δ' ἀπηρνοῦντο σκάφας. L. *Quinam?* V. *Aliquis è longinquo petebat obſonium, alter adferebat lateres. Rurſus alius inclamabat ſitiens, adferte potum, alter adferebat bitumen: priuſquam ille recurreret, hic fame ſitive perierat. Rurſus alius poſtulabat ignem, deferebatur aqua. Hic petebat trullam, ille ferebat cucurbitam. Tandem fatigati tædio, ſtructuram omiſerunt: dumque ſe ſibi mutuo ludibrio eſſe crederent, alii alio demigrarunt, ut quoſque iungebat lingua communis.* L. *Iſti narrationi conci-*

nit Oedipodis, opinor, ænigma, de animante, quod primum quadrupes eſt, deinde bipes, tandem tripes, quodque vocibus omnium animantium ſonet, perque omnia volitet. V. *Eandem ob cauſam Homerus homines* μέροπας *appellat, ob vocis varietatem.* L. *De linguarum igitur, ut video, diverſitate nulla ſpes eſt.* U. *Ne expedit quidem vulgo committere, quod ſyncerum ac perpetuum eſſe velis. Olim bona pars Europæ & Africæ, cum Aſia minore, Latine Græceque loquebatur. Quot Barbaricas linguas nobis vulgus ex una Latina reddidit? Quot diſcriminibus ſectus eſt Italiæ ſermo? quot Galliæ, quot Hiſpaniæ? Præſtat igitur has linguas, quibus maxima ex parte commiſſæ ſunt diſciplinæ, tantum ab eruditis ſervari, quarum integritas non à populo, peſſimo rerum bonarum cuſtode, ſed è libris eloquentum ſcriptorum petatur. Verum illud explica, quur ea quoque ſolicitudo tenet animum tuum, ut leunculus tuus prompte legat, nec inſcite ſcribat?*

L. *Quo-*

I.. *Quoniam id video Fabio quoque cum primis fuisse curæ. & simul utrumque disci potest. nam utraque res alteri auxilio est. Scripturam enim ineptam eadem sequuntur incommoda, quæ malam pronunciationem. Vel Ciceronis orationem scribe literis Gotticis, solœcam dices ac barbaram. Fit igitur ut aut gratiam amittat quod scriptum est, aut omnino reiiciatur, aut lectorem defatiget tædio. Consequitur autem ut nec doceas non intelligentem, nec delectes ægre legentem, nec persuadeas enecto molestia. Et scis quàm sint morosa quorundam ingenia, præsertim si scribas occupatis, aut de re per se parum amœna lectori. Quis enim diu possit auscultare balbutientem, cuius sermonem ægre percipias? Contra vix credi queat quantopere commendet rem, elegans, dilucida, distinctaque scriptura, Latinis elementis Latina verba repræsentantibus. Olim in scholis pleraque dictabantur excipienda discipulis, ita fiebat ut celeriter scriberent pueri, sed incom-*

mode notulis & abbreviaturis compendium aucupantes. Nunc typographorum ars facit ut eruditi quidam ne scribant quidem omnino. Nam siquid suarum lucubrationum literis mandare visum est, tam belle pingunt, ut ipsi nonnunquam non possint legere quod scriptum est, & ab amanuensi flagitent ut legat, agnoscatque quod ipsi non agnoscunt. Quin & in epistolis, principum exemplo, complures utuntur amanuensium opera. Sed quid illi facient in epistolis arcanis, quales frequenter incidunt etiam regibus? ut omittam, quod interdum ad authoritatem, interdum ad gratiam facit agnita manus. Nonnihil habebat momenti, quod Paulus apostolus Galatis epistolã totam αὐτόγραφον misit. Quis non revereatur, si rex sua manu descriptam mittat epistolam? Quomodo autem exosculamur, quoties ab amicis aut eruditis viris literas accipimus ipsorum articulis depictas? Tum demum ipsos coram audire, coram intueri videmur. Quid multis?
Epi-

Epistola digitis alienis scripta, vix epistola nomen promeretur. Multa de suo addunt amanuenses. Et si dictes ad verbum, tamen abest illud secretum, & quaedam aliter pronuntias, nonnulla supprimis, ne conscium habeas quem nolis. Non est igitur hoc liberum cum amico colloquium. Ne quid interim loquar de fide scripti. Subscriptionem effingere facillimum est, totam epistolam perdifficile est. Habet enim singulorum ut vox, ita manus quiddam suum ac peculiare. U. *Quod dicis, quemadmodum mirum, ita verissimum esse pateor.* L. *An parum interesse censes, utrum ore suo quis referat tibi mentem suam, an per internuntium demandet?* U. *Plurimum refert, meo quidem animo.* L. *Mandatarius ille fieri potest ut mentiatur, ut quaedam praetermittat, ut aliter referat, quam accepit: postremo ut optima fide referat omnia, oculorum, frontis, vultus, & vocis energiam non potest exprimere.* U. *Persuasisti, plurimum ad rem facere, si puer statim discat*

quam optime scribere, non solum ob causas, quas tu quidem gravissimas commemorasti, verumetiam ob id, quod facilius ac libentius scribit qui scite didicit scribere. Habet enim elegans scriptura non aliter, quam insignis pictura, suam oblectationem, qua tum scribentem in opere, tum legentem in studio remoratur. Verissimum est autem hic & illud quod dicitur, recte scribendo fieri ut celeriter scribamus, non multum scribendo ut bene. L. *Superest igitur ut inquiramus qua ratione fieri possit ut puer & bene & celeriter discat scribere.* U. *Eadem cura me quoque iampridem torquet. Nam optarim ex tot ursinis catulis unum atq; alterum sic educari, ut ex homine prognati videri possint.* L. *Ergo communica siquid habes.* U. *Ex me quidem nihil habeo: caterum quod ex aliis accepi, si voles, qualecunque est, proferam in medium, sed hac lege, ne tu celes vicissim, siquid habes rectius.* L. *Polliceor.* U. *Nuper interfui convivio grammaticorum:*
opinor

opinor fuisse plures duodecim: diceres non modo iustum, sed & frequentem senatum. Ibi de rebus huiusmodi ferebantur suffragia. L. *Conveniebat inter illos?* U. *Adeo, ut rem pulchre gestam arbitrarer, si* ἀναιμωτὶ *dimissum fuisset consilium. Nunquam vidi calidiorem de re frigida concertationem. Longa rixa fuit, quot essent orationis partes, aliis octo in quindecim proferentibus, aliis ad pentadem, aliis ad dyadem contrahentibus. In prœliis quamlibet acribus nox ingruens solet conflictum dirimere: hi medio conticinio fortissime vociferabantur ad ipsum usque gallicinium.* Nec *satis omnium memini: si iubes, referã quantum hæsit memoriæ.* L. *Mihi quidem pergratum feceris.* U. *Aggrediar, & quidem præpostere. Nam sonare primum est, proximum legere, tertium scribere, de quo primo dicam loco.* L. *Hic quidem nihil refert.* U. *Inprimis aiebant curandum, ut puero statim exemplum quam absolutissimũ proponatur quod effingat. Nec quic-* Scribere discat puer.

quam vetat quo minus idem sit imitatu facillimum. Nam vulgus scribarum flexibus, connexibus, appendicibus, similibusque frivolis ductibus, quibus velut animi gratia lasciviunt, multum difficultatis addunt scripturæ, fructus omnino nihil. Annon vides quanto Gottorum manus olim fuerit operosior Romana, & hodie Gallorum ac Germanorum, quam Italorum? L. *Atqui Græcis successit ista litterarum connexio, in minusculis duntaxat.* V. *Quid enim istis non succedit? quanquam & hanc affectatam esse nolim, multo minus feram scripturam crebris notulis decurtatam.* L. *Ne Latini quidem prisci notulis huiusmodi caruerunt. Qua de re Probus grammaticus etiam librum reliquit.* U. *Fateor: sed in paucis dictionibus, numerorum, ponderum, mensurarum, & aliorum quæ solent identidem in sermone recurrere. Quanquam hoc quoque compendium, multum invexit dispendii studiis. Nam in huiusmodi notulis, ut est proclivis notario-*

rum

rum lapsus, ita restitutio perdifficilis. quod idem usu venit in Mathematicis, qui formis elementorum signant suas ἀποδείξεις. L. *Perge.* U. *Primum igitur erit, singulas elementorum figuras effingere, minusculas simul & maiusculas.* L. *Quidam in elementis affectant obsoletam antiquitatem, velut è duodecim tabulis petitam, aut siquid his antiquius.* U. *Isti non minus absurde faciunt, quam faciunt ii, qui verbis iam olim desitis delectantur, perinde quasi cum priscis Aboriginibus, aut Euandri matre loquantur.* L. *Etenim si rem ab Assyriis ac Phœnicibus Cadmoque repetas, nec formas, nec sonos eosdem comperies. Sunt & qui suum quoddam scripturæ genus affectant, ita scribentes Latina, ut parum exercitato Græca videri possint.* V. *Ridendos mihi narras, non imitandos, nisi forte placent Apuleii & Sidonii, aut, ut recentiores attingam, Baptistæ Pii, qui, quum suppetant probata, splendida, accommodaque vocabula, tamen confictis impuden-*

pudenter novis malunt suo more loqui, perinde quasi nihil possit esse præclarum quod sit usitatum. L. *At quod tandem formularum genus maxime probas?* U. *Maiuscularum absolutissimum exemplum est in nomismatis Romanorum, quæ temporibus Augusti, & aliquot post hunc seculis excusa sunt, præsertim apud Italos. Nam in provinciis artificum imperitia non perinde respondent. Minusculas undelibet suppeditat Italia, nisi quod ex omnibus eligenda, quæ & simplicissimæ sunt, nec ita multum recedunt à maiusculis. Tantundem de Græcis præceptum esto.* L. *Quibus in rebus potissimum situs est literarum decor?* V. *In quatuor, in figura, contextu, serie & proportione.* L. *Figuram ostendisse satis est?* U. *Non est. Proderit & partium ductum ostendere, & quomodo parti pars adaptetur indicare.* L. *Dic, oro te, clarius quod mones.* U. *Perlongum sit, Leo, de singulis dissere: dabo specimen unde cætera*
A. *coniicias.* L. *Expecto.* U. *Alpha*

ma-

maiusculum Græcis ac Latinis simili figura signatur. Huius sinistra linea paulo subtilior, calamo transverso ducenda à summo ad imum: dextra, crassior, plano; quemadmodum & transversa, quæ videtur addita, ne nullum sit discrimen inter Alpha & Labda Græcum. Hæc admonitus puer facilius imitabitur, quam si tantum ostendas figuram. L. *Sane recte.* U. *Alpha minusculum varie pingitur, sed commodissime si primum pingas o oblongum, dorso superne veluti gibbo nonnihil prominente ad dextram, deinde ab illius summo in gyrum commode flexo calamo, mollem addas semicirculum, inferne nonnihil inflexum* ο, α. *Item b minutulum si velis pingere* ͜, *ducenda est ex alto recta linea; id primum est. huic annectendus semicirculus, hoc est, inversum* ɔ. *quod si inferne hiet, fiet h aspirationis nota. Eidem columnæ si addideris lineam infractam, erit* K. *Rursus eadem si inferne promineat extra versum, & addideris ad dextram inver-*

a a

b

h

K

p *versum ᵓ , fiet p. Si ad lævam re-*
q *ctum c, erit q. Si nihil annectas li-*
neæ sursum prominenti, erit l , nisi quod inferne paululum inflectitur, quo differat ab I *maiusculo.* L. *Sat est, habeo specimen, reliqua per me coniecto.* U. *Superest formularum varietas , quæ maior est in Græcis minutioribus. Deinde notulæ decurtatarum dictionum. quæ res magis pertinet ad prompte legendum, quam ad recte scribendum. Sed primis initiis magis congruunt simplicia. Huic exercitationi succedit contextus: refert enim quam literam cui iungas. Quædam enim se non sustinent contingere, quædam gaudent contactu, quædam sibimet implicantur. veluti p & o refugiunt contactum: f,g,t,& fortassis aliæ nonnullæ, quibusdam annecti gaudent, ut,grande facinus, flagitium, traxit. nec tamen hæ miscentur quibuslibet. Græci in pingendis minusculis feliciter lasciviunt, literas aliquot invicem complicantes. Idem & in maioribus tentatum, sed apud Græcos non te-*

mere

mere nisi in notis numerorum, veluti quum signantes quinquaginta, Delta minusculum includunt pi, |Δ| . *Apud Latinos tentatum à multis non successit. Profuerit igitur novo scribæ, si has formarum varietates non solum pictas, sed & pingi conspiciat.* L. *Super his, utcunque minuta sunt, admoneri gaudeo.* U. *Post hæc de serie disputabant, ut intra rectas lineas decurrant versus, ne scriptura sit similis Sibyllæ foliis, & iuxta Plautinum iocum, litera literam scandat. Nihil hac inæqualitate deformius.* L. *Ad istum sane modum scribit uxor meo.* U. *Iam bona pars artis est in proportione. Ea sita est, partim in partibus figurarum, partim in prominentiis, partim in intervallis.* L. *Ista non satis assequor.* U. *Nihil aliud accipies, quam specimen rei.* A *maiusculum constat tribus lineis. Itaque ad symmetriam pertinent: ut transversa spatio distet, & à summo & ab imo. Rursus indicandum quanto spatio distet imum sinistræ lineæ ab imo dextræ.* A

Finge

Finge triangulum æquis lateribus: si detrahas imam lineam, eamque certa portione decurtatam transferas in
B *medium, habebis Alpha.* L. *Intelligo.* V. *Item in* B, *erectæ lineæ ceu columnæ duo veluti ventres annectuntur, sed inæquali tumore: cui si desit sua symmetria, offendit figura.* L. *Sic est profecto.* U. *Eadem est ratio in partibus quæ prominent, alia sursum, alia deorsum, videlicet ut l, sursum eminens, & p, deorsum, tantum habeant longitudinis extra versus spatium, quantum intra: c, verbi causa, implet rectum spatium, huic annexa linea ut fiat q, duplicet illud, aut certe minimo superet. Hic enim non artem tradimus, sed exemplum adducimus.* L. *Mihi quidem satis est.* U. *Porro intervallum bifariam consideratur. Alterum est*
A *quod dirimit versum à versu, alterum quod literam à litera: addo, si velis, tertium, quod dictionem à dictione; quod comma à commate, colon à colo, periodum à periodo, simul ascriptis notulis, quibus distinguuntur.*

guuntur. Vt autem obſervata proportionis ratio non hic tantum plurimum confert ad decorem, ita recta diſtinctio credi vix poteſt quantum adferat lucis ad intelligendam ſententiam. ut non inſcite dixerit eruditus quidam, aptam diſtinctionem, commentarii genus eſſe. Expedit igitur & huic rei ſtatim aſſueſcere puerum, ita conſuetudo vertetur in naturam, ut vel aliud cogitans, ſervet tamen, in ſcribendo, notulas huiuſmodi non aliter, quam literas ipſas. L. *Audio priſcos illos nullis intervallis diremiſſe dictiones, ſed perpetuo contextu produxiſſe verſus.* V. *Fateor: at nec apices olim adhibebant Hebræi, ne Græci quidem, arbitror, ſua puncta: nos tamen non uſque adeo moroſi ſumus, ut ſiquid bonæ rei repertum ſit à recentioribus, gravemur accipere. Hæc diligentia etiam illud adduxit commoditatis, quod ſcripturam apicibus, notulis, intervalliſque diſtinctam, minus in proclivi ſit depravare.* L. *Apparet tamen veteres apicibus uſos.* V. *Iſtud*

qui coniectas ? L. *Quia narrant Cadmum literas à Phœnicibus primum invexisse. Eam rem fabula notatam, quæ fingit illum serpentis extincti dentes in terram seminasse, ex hac semente subito exilisse duas galeis & hastis armatas acies, quæ se mutuis vulneribus confecerint. Atqui demiror quid hac fabula faciat ad literas.* V. *Dicam, nisi molestum est.* L. *Imo percupio, si grave non est.* U. *Inspexistine unquam os serpentis ?* L. *Ne cupio quidem.* V. *Mortui, unquam ?* L. *Ne mortui quidem.* V. *Quis unquam audivit Leonem timidiorem ? Si tamen inspicias, numeresque supernos & infernos dentes, tot reperies, quot literas primum attulit Cadmus.* L. *Quot ?* V. *Sedecim, ni fallor. Otiosæ sunt autem sic, ut natæ sunt, ordine positæ: dissipantur, seminantur, atque ita demum plures numero varieque digestæ, vivunt, agunt, pugnant. Id si non credis, considera qua strage se vicissim conficiunt hodie qui literas profitentur.* L. *Veriora veris*

narras.

narras. U. *Quid est autem scriptura, nisi mutus sermo, perinde quasi nutibus inter se colloquantur elingues?* L. *Nihil aliud.* V. *Et sermonem à serendo dictum aiunt grammaticorum filii. Habes Cadmeæ sementis allegoriam. Nunc excutiam scrupulum, qui, uti coniector, urit te. Tonorum ac spirituum notulas, imaginaris esse lanceas & galeas exercitus.* L. *Recte divinas.* U. *Imo partes elementorum sursum eminentes talium rerum speciem præbent: & si diligentius contemplere, videbis illic non solum lancearios, ac levis armaturæ milites, verumetiam cataphractos, clypeis, ensibus ac balistis instructos. Verum harum rerum imagines melius exhibent Hebræorum elementa, à quibus profectas fuisse literas nostras una cum ipsis figuris, non absurde quibusdam videtur.* L. *Istam fabulam, mihi crede, non narrasti surdo. Cæterum illud adiungas, velim, quibus modis puerum oporteat istis assuescere noscitandis.* U. *De agnoscendis*

inscribebant. V. Et nunc sunt qui in tabellis pulvere oblitis stylo æreo argenteove scribant. Sed præclarus artifex varias rationes comminiscetur, quibus puerili studio subveniat. Quarum una est, si perfectum exemplar membranæ pellucidæ supponatur, super quam puer calamum ducat, sequens subiectas lineas. Altera est, si scribendi peritus stylo argenteo cupreove vestigia literarum imprimat chartæ, deinde puer per eadem lineamenta ducat calamum aut pennam atramento madentem. Eadem erit utilitas si succo ligni cuiusdam figuras præscribas, leviter purpureas, quas puer tegat atramento. Hic prioris scripturæ vestigia coarguent, quantum sit aberratum à præscripto. Iam quidam utuntur tabulis, in quibus fila, fidesve glutino affixæ, linearum vestigia chartis admotis imprimunt. Ea res ad figurarum speciem non ita multum confert, plurimum tamen conducit ad rectitudinem versus, & ad harmoniam partium superne inferneve prominen-

nentium. Id commodissime fiet, si singuli versus signentur quatuor lineis, æqualibus intervallis inter se distantibus, intra duas medias ducentur ipsa literarum corpora: quæ vero prominent sursum ac deorsum, intra suum modum cohibebunt extrema duæ. Eadem arte licebit æqualibus spatiis dirimere versum à versu. Verum ut his adminiculis prodest exerceri puerum, ita non expedit semper his niti: sed ubi iam profecerit, consuescat absque cortice nare, nec semper linearum ductum desideret. L. *De scribendo videor mihi propemodum satis instructus.* V. *Vnum illud addam, hæc ita tradenda pueris, ut se ludere putent, non studere. Quidam enim hæc tanta docent acerbitate, ut pueri prius discant odisse literas, quam nosse. Ad hæc iuvabit ad picturam, interim nonnihil exerceri puerum: ad eam artem plerique sua sponte feruntur, dum gaudent & exprimere quod agnoscunt, & agnoscere quod ab aliis expressum est. Vt autem qui mu-*

fices periti sunt, rectius pronuntiant etiam non cantantes: ita qui ducendis in omnem formam lineis digitos habet exercitatos, mollius ac felicius pinget literas. Si quid super his requiras subtilius exactiusque, extat liber ALBERTI DURERI, *Germanice quidem, sed eruditissime scriptus, in quo priscos huius artis heroas imitatus, nominatim Pamphilum natione Macedonem, quum omnium literarum, tum Geometrices & Arithmetices egregie peritum. nam sine his disciplinis artem absolvi posse negabat. Ad hæc Apelles, qui & ipse ad Perseum discipulum de arte sua conscripsit, multa præclare tradit de mysteriis graphices, ex Mathematicorum petita disciplinis, & in his non pauca de figuris elementorum ac ductibus, proportioneque literarum.* L. *Dureri nomen iam olim novi, inter pingendi artifices primæ celebritatis. Quidam appellant horum temporum Apellem.* V. *Equidem arbitror, si nunc viveret Apelles, ut erat ingenuus & candidus,*

Albertus Durerus.

Alber-

Alberto nostro cessurum huius palmæ gloriam. L. *Qui potest credi?* V. *Fateor Apellem fuisse eius artis principem, cui nihil obiici potuit à cæteris artificibus, nisi quod nesciret manum tollere de tabula. Speciosa reprehensio. At Apelles coloribus, licet paucioribus minusque ambitiosis, tamē coloribus adiuvabatur. Durerus quanquam & alias admirandus, in monochromatis, hoc est, nigris lineis, quid non exprimit? umbras, lumen, splendorem, eminentias, depressiones: ad hæc, ex situ rei unius, non unam speciem sese oculis intuentium offerentem. Observat exacte symmetrias & harmonias. Quin ille pingit & quæ pingi non possunt, ignem, radios, tonitrua, fulgetra, fulgura, vel nebulas, ut aiunt, in pariete, sensus, affectus omnes, denique totum hominis animum in habitu corporis relucentem, ac pene vocem ipsam. Hæc felicissimis lineis iisque nigris sic ponit ob oculos, ut si colorem illinas, iniuriam facias operi. An non hoc mirabilius, absque colorum*

leno-

lenocinio præstare, quod Apelles præstitit colorum præsidio? L. *Non arbitrabar esse tantum eruditionis in arte pingendi, quæ nunc vix alit artificem.* V. *Non novum, hoc est, insignes artifices tenui re esse. At olim inter artes liberales numerabatur graphice, nec hanc discere licuit nisi claris; mox honestis quidem concessa, cæterum vetitum ne servitiis traderetur. Principum est ignominia, non artis, si caret suis præmiis.* L. *Sentio quantum ad omnem facultatem parandam habeat momenti, statim optimis præceptionibus admonitum esse.* U. *His coniuncta est legendi cura, cuius celeritas, nisi primis statim annis paretur, non temere contingit homini, quantumvis adnitatur. Vix autem fieri potest, ut lectione delectetur, qui legendo hæret ac laborat. Proinde, ut qui parum expedite scribunt, ad dictandi compendia confugiunt: ita difficulter legunt, aut in totum abstinent à libris, aut si quid coguntur scire, lectorem accersunt. utrobique perit illud secretum quod* De recte prõpteque legendo.

præcipue alit ingenium, sive tuas cogitationes mandare literis pares, sive magnorum virorum cogitationes velis cognoscere. Vt autem puer statim per lusum agnoscere discat literarum figuras, rem adfero dictu humilem, sed tamen à summis viris traditam. Profuerit eas crustulis exprimere, ut divinanti nomen elementi, præmium sit ipse cibus. Hoc Flacci consilium est. Fabius aliud indicat huic simile, ut ex ebore fingantur literarum formæ, atque ex his lusus aliquis pueris gratus proponatur, qualis est nucum, aut talorum, aut siquod aliud genus, quod nisi cognitis ac nominatis elementorum vocabulis peragi non queat. Quam ad rem accommodatissimus latrunculorum ludus, quem hodie Scacorum vulgus appellat, sic ut hinc Græca, hinc Latina literæ inter se concurrerent, nisi quod operosior est, quam ut ætati primæ conveniat, adultioribus aptissimus. Idem efficient munuscula, quæ puerorum vestibus ornatus gratia affiguntur, aut

Quomodo pueri docendi literas agnoscere.

in

in manum dantur, ut cum voluptate intueantur, contrectent ac nominent. Videmus ætatem illam affici voluptate, si in picturis agnoscant hominis, aut animantis, alteriusve rei figuram, ac nomen reddant. Simili illecebra poterunt & ad literas agnoscendas irritari. Mox ad syllabarum connexionem progrediendum, hinc ad dictionum complexum, postremo ad orationis structuram. Ea res fere constat memoria, quam volunt esse certam; eoque negant primæ fidendum, sed nunc recto, nunc inverso, nunc confuso literarum, syllabarum ac dictionum ordine repetenda subinde eadem & inculcanda, donec certam legendi facultatem & expeditam paratam esse constiterit. Nec ante tempus affectanda celeritas, quo fit ut multum adferat moræ lectioni incogitans festinatio, dum auditor dubitat quid legerit, dum auribus non assequitur lingua properantem, dum quædam intermittuntur, quædam perperam sonantur: unde dum vel aliis revocantibus,

 vel

vel ipse tibi diffidens repetis multa, non parum dispendii secum adfert male captatum compendium. Prima cura sit, ut attente, ut emendate legamus: caterum ut idem faciamus expedite, nec cogitantes, ac velut aliud agentes, dabit usus. Id quod scite pracepit Fabius. Certa sit, inquit, in primis lectio: deinde coniuncta, & diu lentior, donec exercitatione contingat emendata velocitas. L. *Ista praceptio non hic tantum valet.* V. *Adjiciebant & illud, dum legis, in dextrum flectendos oculos, & quodammodo pracurrendum, diducta in duas res animi intentione, ut aliud agatur voce, aliud prospectu: quemadmodum qui facit iter, non hoc intuetur quod calcat, sed quod calcaturus est: sic huic posteriora intuenti priora recitanda sunt.* L. *Demiror quur hoc natura inviderit homini, ut altero oculo prospiceret in dextrum, altero in lavum. Nec video quorsum opus sit duobus, quum fabri & balistarii, si quando maxime intendunt prospectum,*

ctum, alterum occludant oculum. V. *Dicam, siquis te casus altero orbaret oculo, nonne gauderes alterum superesse?* L. *Verum, si legas Hebraea, in laevum flectendus prospectus.* V. *Nimirum ut in scribendo manus. Verum id minimo negotio docet paucorum dierum usus. Novi qui & pedum digitis expedite sciteque scriberent. Quibusdam ea prospectus celeritas est, ut oculis praevolantibus deprehensa sententia, bene legant etiam perperam scripta. Quaedam enim nisi cognito prius sensu recte sonari non possunt, etiam si bene scripta sint.* L. *Credo, sed plures sunt qui recte scripta legant perperam.* V. *Quod dicam, prodigii simile est. Vivit adhuc quidam de procerum aulicorum numero, qui nunquam legit ipsum quod scriptum est, sed loci sententiam aliis reddit verbis. Rogatus à me num sciret se id facere: fatebatur, se frequenter huius rei admonitum. Quaerebam num sciens ac volens id faceret, negabat: imo non dissimulavit, se sibi hoc nomine*

displicere. Addebam, quanam occasione venisset in eam consuetudinem: num puer habuisset praeceptorem, qui parandæ copiæ gratia iussisset illum aliis verbis efferre quod legeret, aut num quid aliud accidisset simile. negavit. Nam est huiusmodi musices genus apud Britannos, ut multi inter se concinant, quorum nullus eas sonat voces, quas habent codicum notulæ. L. *Habet natura suas quasdam arcanas causas, quas frustra scrutantur homines. Et ipse novi puerum annos natum duodecim, cætera perfectum, hoc tantum habebat prodigiosum, quod omnia verba præpostere loqueretur, quod in nostrate lingua scis esse absurdissimum. Nam Latine loquentibus, quanquam ad decorum compositio plurimum facit, tamen ad sensum fere nihil refert, sive dicas Honora patrem tuum, sive Patrem tuum honora: nihil autem absurdius, quam siquis nostrate lingua dicat, patrem tuum honora.* V. *Sic est ut dicis. Addunt autem præceptiunculam,*

culam, mea sententia non aspernandam, quæ pariter & ad legendum & ad scribendum pertinet, nonnihil etiam ad mores. L. *Audire gestio.* V. *Moris est, ut post agnitas formulas, & contextas syllabas, incipiant scribere nomina, mox & oratiunculas.* L. *Sic est.* V. *Hoc opera nolunt insumi in vocabulis inanibus, ac nihil significantibus, aut vulgo notis.* L. *Expecto ut melius dicas.* V. *Scis, bonam eruditionis partem esse, scire rerum vocabula. Hic supra modum cessatur à grammaticis vulgaribus, quorum vitio fit, ut adolescentes post multos annos in grammatica contritos, vix norint ullius arboris, piscis, volucris, quadrupedis, aut leguminis verum nomen. Ne domi quidem ullam supellectilem Latine nominare possunt adeo ut quum volunt sibi dari mantile, dicant da mihi rem, & aut indice digito est opus, aut vulgata lingua subsidio. Idem usu venit si producantur in officinam cuiuslibet artificis, tantum generales rerum voces utcunque tenent, spe-*

cies prorsus ignorant. L. *Istud mihi sane usu venit, ac mecum alius quamplurimis. Arborem, legumen, herbam, equum & canem ostendere possum: at si quis exigat ut ostendam alnum, aut fraxinum, aut ilicem, silurum, scarum aut pectinem: ervum aut milium: scolopendram, viverram, aut felem; hæreo.* U. *Sic & in dialecticis pueri nihil audiunt, nisi Socrates currit, Plato disputat. Si asinus volat, asinus habet pennas, & Socratem currere est possibile.* L. *Quid igitur hic consilii?* U. *Eadem opera licebit pueris præscribere, vulgo non obvia rerum vocabula, aut voces exquisitas, nonnunquam & bonæ rei quippiam admonentes. Tam facile dicitur quid sit lacerta, aut stellio, aut pectunculus, quam quid sit canis aut vacca: nec difficilius scribitur Tempori parce, quam Vacca mingit, aut Canis latrat. Interdum unica vox continet perfectam sententiam, ut σωφρόνει. Id multo magis convenit observari, posteaquam eo profecit puer, ut integri ver-*

verſus iam ſint ad imitationem præſcribendi. Quur enim non potius illis præſcribitur hoc carmen,

Quo ſemel eſt imbuta recens
ſervabit odorem
Teſta diu: *quam illud,*
Aut pluit, aut ningit, aut noſtra
pediſſequa mingit.

In hunc uſum valebunt celebrium virorum apophthegmata, exquiſita breveſque ſententiæ, proverbia, ac lepide dicta, cuiuſmodi ſupellex ad omnem diſcendi facultatem plurimum habet momenti. Quorum ſiquis ſingula contemnit, huic occinam illud Heſiodium, Puſillum puſillo ſi addideris, cito naſci magnum acervum. Et hæc inter luſum licet ediſcere, nulla rerum memoria tenacius ad ipſam uſque ſenectutem hæſura animo, quam quæ ſic infixa ſũt. Vides igitur quanta nobis hic pereat utilitas. L. *Video ſane quanta pars ætatis nobis inſtituentium vitio præterfluat.* V. *At vereor ne te delaſſem, ſi quæ de pronuntiando diſſerta ſunt referam.* L. *Imo hic habebis atten-* De recte pronuntiando.

tissimum, quandoquidem hoc erat quod me potissimum sollicitabat, quanquam & cætera iuvat audisse.
U. *Quanquam ergo puer à nutricibus non discit Latine, tamen referre dicebant, inter quas primum inciperet æmulari voces humanas: quod ætas illa, quoniam præter imitandi facilitatem nihil habet, nescio qua rerum humanarum infelicitate, citius prope reddit prava, quam recta. Ac mire fit, ut semel infantibus arrepta vitia in adultam ætatem sic prosequantur, ut ægre queant dedisci. Sunt autem oris ac linguæ diversa vitia, quorum aliquod nonnullis affixit natura, sed plura peculiaris cuique vel negligentia vel affectatio: bonam autem huius mali partem affert ipsa natio, ut in sonis suum quæque quiddam habent, Hispania, Italia, Gallia, Germania, Britannia: ac bene nobiscum ageretur, nisi singulæ nationes in varias vitiorum* Dep. *species essent distractæ. Si labdacismus est impotentia sonandi caninam literam, multis vitium hoc adnascitur,*

tur, nonnullis deliciæ loquendi conciliant. Etenim quum cæteris animalibus lingua sit absoluta, homini tot venis astricta est, ut quibusdam necesse sit intercidi. Nec hoc succedit omnibus. Nam aliis deterius accidit vitium, aliis lingua nihilo secius manet inexplanata. Memoriæ proditum est, Demosthenem eloquentiæ principem, primam artis suæ literam sonare non potuisse. Metellum Pontificem lingua adeo impedita fuisse narrant, ut mensibus aliquot sese torserit, dum meditatur in dedicanda æde verbis solennibus dicere, Opiferæ Cereris. Nam labdacismum, quem scriptores notant in Alcibiade, deliciis, non naturæ tribuendum arbitror. L. *Ab istis ortum arbitror, quod pellucidum dicimus pro perlucidum, & pellicere pro perlicere, & pellegere pro perlegere.* U. *Haud male coniectas. Huius literæ dificilior est sonus in initio & fine dictionis, tum in medio duplicata, mollior si simplex incidat inter duas vocales. Exempla sunt, regula,*

Pellucidum perlucidum.

amoror, carrus, oro. Durior etiam apud Græcos, qui posteriori addunt aspirationem, ut χίμαῤῥος. Hanc asperitatem quidam mitigant supposito σ, ut θαρσεῖν pro θαῤῥεῖν. Idem faciunt hodie mulierculæ Parisinæ, pro
Masia. *Maria sonantes Masia, pro ma mere, ma mese. Etiam si non defuerunt apud Latinos, qui contra, Fusios ac*
Valesia. *Valesios verterint in Furios ac Va-*
Honos. *lerios: atque è diverso, qui honos, labos, vapos & clamos dicere maluerint, quàm honor, labor, vapor, & clamor. His contrarii Eretrienses, σ vertunt in ρ, dicentes σκληρότηρ pro σκληρότης: atque hinc proverbii iocus in Eretriensium ῥῶ.* L. *Isto vitio novi plurimos qui laborent. Verum estne remedium huic incommodo?* U. *Est, si intercidas plectri retrinacula, nisi quod non vacat periculo tangere venas, hoc est, iuxta proverbium, τὰ ἀκίνητα κινεῖν.* L. *Quum animantibus quibusdam tam mobiles & expeditas linguas natura dederit, demiror homini datam tot astrictam retinaculis.* V. *Multis expediebat*

bat nullam omnino linguam esse datam. Nunc neque venarum retinacula, neque vallum duplex dentium, neque labiorum oppositi muri satis cohibere possunt membrum hoc nimium volubile. L. *Nihil verius.* U. *Rursus aliis tam est docilis, ut animalium omnes voces indiscreta similitudine reddant, ut si tantum audias, credas vagire puerum, rixari feminam, tussire senem, grunnire porcum, canere lusciniam, hinnire equum, latrare canem. Caeterum adversus omne linguae vitium valebit difficultatibus exerceri: quo studio Demosthenes fertur triplex naturae vitium expugnasse. Nam ad exprimendum* ρ, *linguam habebat inexplanatam, & spiritosus erat, & vox infirmior multitudinis fremitu intersecabatur. Itaque tophis subter linguam impositis, versus complures, adverso monte, continuato spiritu resonabat, & in litore nonnunquam quum maxime fremeret mare, dictionem exercebat, ut populi fragorem assuesceret contemne-*

temne-

temnere. Ita verum esse docuit, quod à sapiente quodam dictum est, Μελέτη πάντα δύναται. *Huic simillimum est quod indicat Fabius.* L. *Quod nam?* U. *Existimat, os puerorum reddi firmius, ac sermonem expressiorem, magisque, ut ita loquar, articulatum, si ab his exigatur, ut nomina ac versus affectatæ difficultatis, ex pluribus asperrime inter se coeuntibus syllabis catenatos, ac veluti confragosos, quam citatissime volvant. Huiusmodi versus Græci* χαλινοὺς *dicunt. Difficultas autem syllabarum aut dictionum, partim nascitur ex natura literarum, partim ex connexione, partim ex turba concurrentium consonantium, partim ex his omnibus.* ρ, ξ, ψ, *& nostrum f, duroris sunt soni: unde rerum, rex,* ξένος, *psittacus, & offero, non admodum facile sonantur. Quemadmodum &* μνᾶ, πτύω, κτίω, *non quod in his postremis difficultas sit in singulis, sed quod parum sibi congruant. Turba gignit difficultatem, quum dicimus glans & mons. Nam in his sunt duæ lite-*

ræ,

ra, l & n, omnium suavissime sonantes. Ex multis simul nascitur difficultas, quum dicimus, ferrum, fervor, fragor, πνὺξ, trabs, Thrax, Xerxes, Artaxerxes, ἀσχονερδής. Numerus autem literarum in eadem syllaba non excedit senarium, qui tamen apud Græcos ægre reperitur. Fraus constat quinque literis, sed unam absorbet diphthongus. Strix habet quinque sine diphthongo, quemadmodum frons. Scrobs & stirps apud nos sex literis constant, soluta duplici: si Græce scribantur, quinque duntaxat: si strirps sonetur, eadem syllaba septem literas complectetur. Apud Græcos una dictio profertur, cuius altera syllaba sex literas complectitur, αἰχμοὺς, sed ita ut diphthongus initialis separetur à consonantibus sequentibus, & ου diphthongus pro duabus supputetur. Versuum quos à Græcis χαλεποὺς appellari diximus, hoc exemplum fingi poterit, Γεχμῶ χθονίαν αἰχμὸς φθόνος ἔρραγεν, οὐ ξίφος ἐχθροῦ. Item, Arx, stridens rostris, sphinx, prester, torrida seps, strix. In hu-

huiusmodi difficultatibus exercitatio reddet linguam ad cætera tum expeditiorem, tum explanatiorem. At hodie satis esse credunt, si facillimas quasque syllabas tradant, ba,
Ba, be, bi. *be, bi; bo, bu, & harum similes, quum difficiliores magis sint inculcandæ,* μνα, πτυ, βδη, τλα, αὖν, κνα, χνο; θνα, πνα, γνα, χθω, φθι, κτη, τμη, δμω, θλα, σμα, σφρα: *velut in* μνημοσύνη, πτύω, βδέω, τλάω, χαυνῶ, κνάω, χνοῦς, θνητὸς, πνέω, γνώμη, χθὲς, φθείρω, κτῆμα, τμῆμα, τμῶλος, δμῶες, θλάω, σμάραγδος, σφραγὶς, *& huius generis aliis: quibus exprimendis, nisi protinus assuescat os tenerum, vix unquam feliciter sonabit.* L. *Animadverti, quosdam esse qui laborent in exprimendo s, maxime si adhæreat illi consonans, ut* Est. U *Hoc est, ut opinor,*
Blesi. *quod nos blesum vocamus.* L. *Ab hoc vitio tam absunt Hispani, quam Eretrienses absunt à Demosthenis vitio. Galli contra solent vel elidere, vel obscurare literam hanc, lin-*
ER, E't. *gua vulgari scribentes* Est, *& sonan-*
Ψελλισμός. *tes* E't, *producta vocali. Græci* ψελλι-

σμὸν

σμὸν appellant, teste etiam proverbio, Ψελλὴ ἡ πτῶσις. V. Vitium hoc levius est, & à nonnullis affectatur, qui blandiores videri student. Illa deformis linguæ hæsitantia, & oris tremor, spasmi species, easdem syllabas iterans. Id aliis accidit in principio dictionis, aliis in fine; vitium, inemendabile, si in ætatem paulo adultiorem duraverit: præcipuusque labor est in k, q, c, p, & t, veluti quum κυκυκύριε dicunt pro κύριε, & pepepepedi pro pepedi, cacacave pro cave, Tutullius pro Tullius, rursus, Romama pro Roma. L. Vtriusque mali possum exempla non illepida narrare. V. Libet audire. L. Sacrifico cuidam insigniter hoc vitio laboranti, quum adornaret immolare, contigit minister pariter eidem obnoxius malo. ubi ventam est ad Κύριε ἐλέησον, quod apud nos alternis dicitur, multum temporis absumptum est, priusquam ter absolverent Kyrie eleeson. Tandem sacrificus, ut hoc hominum genus dicitur iracundius esse: Quid fiet? inquit; tun' me derides? Cacacave.

des, an ego te? Et exutus amictu sacro, reliquit aram, magno risu nostro. V. *Eodem malo laborare videntur ranæ, nunquam absolventes suum illud* κεκακκίξ. L. *Apparet. Alio quodam die audivi medicum in frequentissima schola disputationi præsidentem, alioqui doctum ac vocalem, nec inexplanatæ linguæ, tantum geminabat extremam syllabam omnium dictionum: pro Avicenna pronuntians Avicennana: pro scriptor, scriptortor: pro dicitur, dicitur-tur: pro pharmaca, pharmacaca. Id Græci, ni fallor, appellant* τραυλισμὸν, *aut* βατταρισμὸν *fortassis &* βαττολογίαν, *nisi quod battologia repetit orationem. Sic enim apud Ovidium Battus, In illis montibus, inquit, erant, & erant in montibus illis. Quem imitatus Mercurius respondet, Et me mihi perfide prodis, Me mihi prodis. Nos forte non inepte dixerimus titubantiam oris, cui cognatum est vitium hæsitantia, quam Græci, ni fallor, vocant* μογιλαλίαν. *Hæc omnia graviora facit ira & pudor,*

Τραυλισμός.

Μογιλαλία.

dor , aut alius vehemens affectus: quumque alioqui , iuxta Fabium, pectus soleat facere disertos , his diversum quiddam accidit ut obmutescant. V. *Novi qui Austro flante sic hæsitabat , ut vix duo verba posset eloqui.* L. *Vnde hæc mala ?* V. *Partim à natura, sed multo maior pars à consuetudine prava, præsertim primis annis hausta.* L. *Ecquod habes his vitiis remedium ?* U. *Præsentissimum.* L. *Obsecro quod nam ?* U. *Vt taceant.* L. *At nulli minus id possunt.* V. *Ergo mittantur ad exemplum Demosthenicum , ac dictum illud sapientis ,* Μελέτη πάντα δύναται. L. *Indica rationem.* V. *Accipe, qui laborant in k , recitent subinde carmen in laudem Calvitii , concinnatum ex dictionibus continenter literam hanc primo loco habentibus. Qui in t , tales versus repetant, O Tite tute tati tibi tanta tyranne tulisti. Aut tales , At tuba terribili tonitru taratantara trusit. Nihil negotii fuerit alios consimiles effingere. Profuerit &, singulas dictiones, & orationis mem-*

membra, lente distincteque pronuntiare, per silentia quodammodo redintegratis linguæ viribus, voce nonnihil ad cantum deflexa. Novi siquidem viros adprime doctos, qui privatis colloquiis deformiter titubabant, è cathedra clarius loquentes, nihil eius vitii præ se ferebant. L. *Nihil hic valet medicorum ars?* V. *Arbitror posse nonnihil, si nossent omnes musculos, quorum opificio vox promitur. Qui si fallant, habemus hic divam opiferã.* L. *Quam ais?* V. *Eulaliam.* L. *Ad divos confugere extrema quidam est anchora, & fausti ominis nomen est.* U. *Quoniam autem grammatici excipiunt vocabulorum controversiam, labdacismus fortassis erit, ubi quis literam l nimium operose sonat, veluti siquis pro lucet, dicat ellucet, aut pro salva, sallava: quod vitium in magnis aliquot viris deprehendi, sed quod affectationi potuit imputari, non naturæ. Dum enim plus iusto studerent articulate loqui, in hoc malum deflexerunt. Idem faciebant in litera*

Labdacismus.

p, sonantes serava pro serva, veraba pro verba. Cui simillimum videri potest, quod Græci vocant Iotacismum. Id mihi videor in quibusdam genere Græcis animadvertisse, nominatim in Georgio Hermonymo, qui se Spartanum prædicabat: docebat autem Lutetiæ, recenti memoria plurimis adhuc notissimus. Et apud Latinos sentias quosdam intorquere os, quoties hanc student nimium exprimere. Alii quoties sequitur vocalis in eadem syllaba, pro i propemodum sonant g, ut gecit pro iecit, egicio pro ejicio. Quanquam enim iota transit apud Latinos in consonantem, si præcedat in eadem syllaba vocalem, tamen sonus debet esse medius inter vocalem & consonantem. Sunt qui simili loco pro i, sonant fere z, ut pro ianua, zanua: pro Iesus Zesus: pro iecur, zecur. Rursus alii sic sonant tibiis, Virgilii, ut ante secundum i, videaris audire i consonantem, & pro duabus efferunt tres. Sunt rursus qui pro e, sonant i, quemadmodum pro a, o, de quibus suo loco dicetur

Iotacismus.

I.

Metacismus. *cetur convenientius. Addunt & Metacismum, dum plus æquo exprimitur m, incidens in finem dictionis sequente verbo, cuius prima sit vocalis: ut, plurimum audet: hic volunt m evanescere, ut sones, plurimaudet: sicut in illo Ciceronis, Quousque tandem abutere, Tandabutere dici volunt. Quod ut nolim refellere, ita credo nonnihil interesse inter sonos, quum dicimus, animam agit, & quum anima agit. Nam in priore nisus sentitur volentis exprimere m. Vnde Fabius admonet m in talibus syllabis, neque prorsus audiri, neque tamen non audiri. Idem inter oris vitia commemorat* ἰσχνότητα, *quam exilitatem sive angustiam possis dicere, quæ quibusdam adest natura, aliis morbo seniove nonnullis accersita, dum arctatis arteriæ circa imas fauces musculis vox semiclusis labiis promitur. Cui contrarium est* πλατυασμός, *quum nimium diductis faucibus, & ore plus satis patulo sermo promitur. Quorum illud, si natura contingat, Aristoteles timidæ mentis*

Πλατυασμός.

ar-

argumentum interpretatur, hoc ſtolida. Hollandia vulgus fere ſummis labiis loquitur, Germani ſuperiores contra, pene ab umbilico voces ducunt. Vnde mihi videntur hæc duo non ſolum ad vocis exilitatem, verumetiam ad oris indecoram vel contractionem, vel diductionem pertinere. Nam in multis utrunque vitium deprehenditur, in quibuſdam etiam nationibus ut peculiare videtur. In non paucis autem deprehendas κοιλοστομίαν, *quum vox velut è cavo ſpecu, eque receſſu oris reſonat. Et hoc vitium quibuſdam addidit natura, quæ linguam dedit prima ſui parte nimis aſtrictam, alioqui latiorem, unde fit ut vox fundatur in latera faucium, atque hinc repercuſſa reſonet, qualis umbrarum vox eſſe fertur: eoque qui ſimulant huiuſmodi ſpectra, ex olla fictili verba promunt. Quidam habent corvinum quiddam, quidam ſtridulum, quidam balbum ac ſenile, qualis eſt edentulorum oratio. Nonnullis totus ſermo craſſior eſt. Sunt qui volu-*

Κοιλοστομία.

voluta intus lingua nescio quid Hebræum resonant. Sunt qui syllabas extremas audiri non sinunt, verum eas quodammodo devorant deglutiuntq́. Quod ut pueri metu faciunt, ne deprehendantur inemendate loqui indicio postremæ syllabæ: ita quibusdam populare est. Hos Græci peculiari vocabulo dicunt κολοβωτὰς, *id est, decurtatores. Rursum sunt qui postremas omnes acuant, Hebræorum ritu. Sunt cornicines, quibus sonus per nasum erumpit potius, quam per os: ut omittam quorundam gargalismum, ructum, singultum, crepitum inter loquendum, stridores, sibilos, gemitus, screatus, tusseis, risus, quibus sermonis tenor intercipitur. Denique innumera sunt vitia, quibus à recta pronuntiatione discedītur, quam Græci* ὀρθοέπειας *appellant. De quibus incidet postea locus, ut aliquid dicamus. Hæc in hoc tantum admonui, ut infantem ab eorum convictu submoveamus, qui vitiis huiusmodi sunt obnoxii: & siquid vel natura traxit, vel consuetudine*

Κολοβωτάς.

tudine contraxit huiusmodi vitiorum, id mature corrigatur. Iam est peculiaris quidam cuique genti oris sonus, quem propriis vocabulis notare difficile sit. Quanquam enim Latini & Graci iisdem pene literis utuntur, tamen agnoscas Gracum etiam Latina sonantem, & contra Gracus agnoscit Latinum Graca sonantem. Hanc ob causam Fabius suadet quidem, ut puer prius Gracis imbuatur, non vult tamen diutius in his harere, ne peregrinus oris sonus prosequatur etiam Latine loquentem. Fœdum est enim, hominem in ea lingua videri hospitem, in qua natus est: quod si negligentia acciderit, desidia crimen est: si affectatione, stultitia tribuitur. Nec desunt tamen, qui hoc ceu bellum & elegans affectent, sic redeuntes nobis ex Galliis, ut Latine sonantes vix intelligantur: & siquid habeat ea gens in dicendo vitii, puta volubilitatem lingua, confusos accentus, aut voces nihil significantes, interiectionum vice subinde mixtas Latinis, id studiose

diose repræsentent, quo valde Galli videantur. Nos quoniam Græca fere discimus in hoc ut veterum libros evolvamus, potius quam ut cum vulgo Græcorum fabulemur, præstiterit, utriusque linguæ rudimentis semel traditis, in Latinis potissimum exerceri, donec confirmatus adolescens iunctis utriusque literaturæ studiis, tuto progredi possit. L. *Et istam fabulam, Vrse, haudquaquam surdo canis.* V. *Nunc si non est molestum audire, restat commemorare quid illi de sonandis singulis elementis tradiderint.* L. *Audiam perquam lubens.* U. *Atque operæ pretium est: nunc enim tota fere pronuntiatio depravata est, tum apud Græcos, tum apud Latinos.* L. *Quid audio?* U. *Sic est.* L. *Vnde nam id accidit?* U. *Partim ex corruptela vulgati sermonis, partim hinc quod soni vocum scribi non queunt. Et scis quam nihil apud populum stabile, nihil diuturnum. Verum hoc interim mihi credas velim, mox demonstraturo, si pauca de sonis elemen-*

mentorum perstrinxero. Ordiar autem à vocalibus, quas Latinis esse quinque notissimum est, a, e, i, o, u: Græcis septem, α, ε, η, ι, ο, υ, ω: & apud Latinos omnes ancipites esse: apud Græcos duas natura breves, ε, ο: totidem longas, η, ω: tres ancipites, α, ι, υ. Vocaliũ sonus.

Ex his A, diducto largiter ore profertur, lingua recta suspensa, hoc est, nec ad palatum superius afflexa, nec in anterius dentium vallum impacta, nec in latus dentium illisa, nec inter dentium hiatum inserta, voxque prodit ex arteria profundiore, feriens superius palatum. Quur autem vocales dicantur, à grammaticis iam olim reddita est ratio, vel quod elegantius sonent, vel quod per se sonent, vel quod aliis, quæ consonantes vocantur, vocem tribuant, alioqui mutis, nisi siquid edant stridoris, aut strepitus, unde & semivocalibus nomen. Sed quur Alpha inter vocales primas teneat, difficilior est quæstio. Quidam aiunt Cadmum ob hoc primum locum tribuisse alpha, quod Phœnicum lingua bos A

appelletur alpha. At Hesiodus in paranda re familiari, primo loco secundum domum & uxorem ponit βοῦν ἀροτῆρα. Hæc ratio per me casca Cascis arrideat licebit. Mihi probabilius videtur, ideo prælatam apud Græcos inter ancipites, quod hæc in compositione syllabarum præcedit i, & y, quum ipsa nullam sequatur vocalem in eadem syllaba. Nam in vaco, & taceo, prima migravit in vim consonantis. Nec adversatur huic rationi, quod adfertur ab aliis, hoc esse naturale, minimeque operosum loquendi exordium. In loquendo siquidem nihil est prius, quam diducere labia, mox nullo alio vel dentium vel linguæ vel labiorum adminiculo vocem edere, quam primam audimus in pueris nascentibus. L. *Nec dissimilem in ovibus balantibus.* U. *E, simili modo profertur, nisi quod ore parcius diducto vox non erumpit sursum in cœlum oris, sed in linguam infimam, quæ leviter ferit utrinque dentes morales, reductis introrsum labiis. Inter hæc duo elementa*

E.

menta , medium est η Græcorum, quod effertur rictu minus diducto, quam in α, hiantiore tamen, ac minus in ima depresso sono, quã in e. Cognationem arguit primum , quod apud Græcos α frequenter vertitur in η: & contra: ut πρήπος pro πρίαπος, & ιητρὸς , pro ἰατρός. Contra τὰν pro τὴν. Apud Latinos fere vertitur in e longum, ut κρῆτες Cretes , & σπλὴν splen. Id si crassiore Minerva tibi demonstrari cupis , L. *Crassissima, si potes, atque adeo , si libet , adipali.* U. *Iustum est a , quod sonant Itali. Immodice diducto vel rotundato magis ore sonant Vuesphali , referentes Ionicum quiddam , qui pro alpha sonabant ω mega, dicentes θῶμα pro θαῦμα, & ωὐτὸς pro αὐτός. ut alii contra, ω vertunt in alpha , pro τῶν νυμφῶν, dicentes τᾶν νυμφᾶν , μυσᾶν pro μυσῶν, πρᾶτος pro πρῶτος. Item ε vertitur in η, ut ἠύς τε μέγας τε, & pro ἐβουλόμην, ἠβουλόμην. Hæc nimirum arguunt, his literis vicinitatem quandam in sono fuisse.* H *vero sonuisse videtur apud Græcos , quod nunc sonat a Scota-* H.

rum, aut Hollandorum quorundam: neque enim omnes eodem modo pronunt: ac de vulgo nunc loquimur, ne quis eruditus existimet hæc ad se pertinere. Quum enim hi dicunt ama, mediam vocem audis inter ama & eme Italorum more pronuntiata, quemadmodum alii, quos diximus Ionicum quiddam referre, pene sonant omo. Nunc fac ut oculis os, auribus sonum observes, dicam primum Italice, mox Scotice, postremo Vuesphalice. L. *Isthic sum.* V. *Ama, ama, ama, Fama, fama, fama. Ianua, ianua, ianua.* L. *Crassissime profecto dicis, sed tamen ad docendum apposite. Verum age dic, discernunturne hæc apud Græcos?* U. *Vix sentias, sed iam admonui, pronuntiationem esse corruptam. Siquidem quam nunc habent eruditi, non aliunde petunt, quam à vulgo, scis quali magistro, verum de his mox. Iam in e pronuntiando non leviter peccat vulgus.* L. *Quid ita?* V. *Quia literam eandem aliter atque aliter sonant, nunc ore contractiore,*

ctiore, nunc diductiore. de nostratibus loquor. Nam Italorum hic, ut in aliis plerisque, correctior est enuntiatio. L. *Expecto exemplum.* V. *Dicam in genere. Quum e finit syllabam, sat recte sonant. quum adhaeret illi consonans, vel a, sonant pro e vel u, hoc est, a Scoticum. Demo probe sonant, & peto: at perago, pervia, sperma, diductius resonant, quam par est, & in lego contractius efferunt quam in lex, in rego quam in rex, in rebus quam in res. Verum id potissimum accidit, quum e excipitur à consonante r: quum enim dicunt aspergo, secunda syllaba nihil aliud sonare videtur, quam in sparta prior: & in pervius prima minimum, aut nihil discernitur ab ea quae praecedit in parvo. Item in pertundo & partu, erro & arra, verro & varro. Idem vitium sequi solet etiam Graeca sonantes, ni fuerint diligenter admoniti. Vix enim in πέρθω & παρθένος discernunt primas syllabas. Quanquam haec felicissime distinguunt Itali. Vix in alia litera*

Galli a pro e sonantes.

magis errat Gallorum vulgus, a pro e sonantium, siquando vocalem excipiat n, aut m. Nam pro quendã sonant quandã, pro valent valant, pro redẽptus redamptus, pro emblemata amblemata, pro vendo vando, pro ventosus vantosus, pro tempus tampus. Hunc errorem subinde deprehendimus etiam in codicibus Gallorum manu descriptis aut excusis. Hic tamen emendatior est Picardorum enuntiatio, nec ulli magis peccant, quam qui sibi mire Gallice videntur loqui. Quod non in aliud monemus, nisi ut & protinus dediscant pueri, ne pravus usus hæreat Latina Græcave sonantibus, neve pro ἔμπορος *enuntient* ἄμπορος, *pro* ἵππεξ ἄϊππεξ.
L. *Prorsus ita res habet.* V. *Iam i, minus etiã diducto rictu sonatur ac pene coeũtibus dẽtibus, quibus sensim lingua illiditur, qua parte sunt genuini, sic ut labia nihil adiuvent sonitum, sed reducantur potius aliquantulum, ut in e.* L. *Teneo.* U. *Et hic bifariam peccatur à multis. Siquidem apud Brabantos, campestres quidam*

dam pro i, sonant diphthongum Græcam ει, *quam evidenter audis quum nostrate lingua dicis ovum, & quum Latine dicis, hei mihi, veluti quum pro via dicunt veia, pro pia peia. Rursus Scoti quidam pro e, sonant propemodum i, dicentes pro faciebat, faciibat. Ea consuetudo sic à puero inhæserat Ioanni Coleto, viro alioqui facundo & erudito, ut nec in pronuntiando, nec in scripto vitaret, quamlibet admonitus ab amicis. Neque is quidem novus est error. Siquidem Victorinus Afer obiurgat discipulos suos, quod e, verterent in i: & rursus i, scriberent pro e. Ac prisci grãmatici, cumq; his Fabius, ostendunt, esse quendam sonum medium inter e & i: unde factum est ut alii hanc, alii illam usurparent in eisdem dictionibus: velut heri & here, adverbium, sono vocalis discernebatur ab heri & here nomine. Eiusdem arbitror esse generis tempori & tempore, luci & luce, vesperi & vespere, adverbia. Hæc interdum transit in consonantem, quam nonnulli, sicut ante monui-*

Here. Heri. Tempori.

nuimus, plus satis sonant: sic dicentes iecit, quasi dicant gecit: & maiestas, quasi sit magestas. Idem usurpant in Græcis dictionibus, quum i, apud Græcos semper sit vocalis, nec unquam præcedat alteram vocalem in eadem syllaba, ut ἰατρὸς, ἴαμβος. *unde perperam quidam iambus sonant dissyllabum, quum vox* ἀμφί-
o. βραχυν *reddat. Sequitur o, similiter ex arteria prodiens, quemadmodum a, lingua recta quidem, sed introrsum modice reducta, nisi quod ore non solum diducto, verumetiam rotundato, quod ipsa elementi figura videtur admonere: quemadmodum i, sua forma monstrat vocis exilitatem, & e, labiorum reductionem nobis velut pingit. Item A, patens inferne, rictus diductionem pingit. Peccatur & hic à vulgo, nostrate duntaxat. nam Græci Itali que recte sonant.* L. *Quo pacto?* U. *Primum Batavi literam hanc promunt ore contractiore, quam opus est. Deinde eandem non eodem modo promunt. Rotundius enim sonat in nos, quam*
in

in non: in nono, quam in nonne: in omen, quam in omne. In posterioribus enim nostri pene sonant pro o, u Vuesphalicum. L. *Plane sic habet.* V. *At faciam ut clarius etiam rem perspicias. Quod discrimen vulgo facimus inter on, quod est in tondere, & inter un, quod est tundere? Nec aliud sonat o, in rhombus, quam u, in tumbo. Item in sunto, & sontes. Atqui o diductiore rictu pronuntiandum erat.* L. *Quam multa peccamus imprudentes. Vel ab asinis discere poteramus huius literæ pronuntiationem, unde illi apud Græcos nominis initium, ὄνος, & ipsi sono ὀγκηθμός.* U. *Item ω mega nihil differt ab ο, nisi quod α longum differt ab α brevi. Nam pleniore sono profertur, de quo suo dicetur loco. Pro u vero formabis V Gallicum, si labia paululum exporrecta iunxeris. Eandem literam rotundiore mugitu sonant Germani, immodico Vuesphali. Nec desunt tamen apud Italos, qui Gallorum more sonent, veluti Bergomates. Nonnulli contra labiis* V.

ad trium digitorum ſpatium indecore porrectis, nimirum Batavis contrarii: Romani modice. Nec omnibus feliciter cedit huius vocis affectatio. Noſtrates enim quum affectant Vueſphalorum imitari mugitum, non poſſunt id perpetuo facere, ſubinde lingua relabente ad inolitam, velutique nativam conſuetudinem. Hanc inæqualitatem frequenter animadverti in ſacrificis Britannis. Nos in hac pronuntianda parum etiam nobis conſtamus, nonnunquam in eadem dictione, velut in nullum, mullum, & Tullium. In prima ſiquidem audis u Gallicum, in poſtrema u Vueſphalum. Idem ſentire licet in huc & hunc, in illud & illum. Sona Batavice fontes. L. *Fontes.* U. *Sona fundere.* L. *Fundere.* U. *Quod diſcrimen audis inter utriuſque dictionis primam ſyllabam?* L. *Nullum.* U. *In rhombo & plumbo, quid intereſt inter u & o?* L. *Profecto nihil.* U. *Nunc mihi conſidera eiuſdem literæ ſonum non eundem. Sona Sunt.* L. *Sunt.* V. *Tolle n,*

le n, & dic Sutor. L. *Sutor.* U. *An non sentis longe diversum sonum?* L. *Quidni?* U. *Rursus, sona plumbum Batavice.* L. *Plumbum.* U. *Abjice liquidam, & dic Pluma.* L. *Pluma.* V: *Quid simile huic u cum illo?* L. *Nihil.* U. *Idem senties, si ex tundere facias tutudi, ex fundere fudi. Verum in his fortassis aliquantulum patrocinabitur antiquitas, qua sont & dicont, quam sunt & dicunt, scribere maluit. Apparet enim & apud illos paulo sonantius fuisse u sequente liquida n & m, quam in aliis dictionibus, quemadmodum contra in nonnullis medium sonum obtinebat inter u & i, ut in optimus, pessimus, unde veteres has voces per u scribendas putabant, optumus,* Optumus. *pessumus, quod in his aliud quiddam sonaret i, quam quod in opimus & fimus.* L. *Probabile est quod narras.* V. *Tantum de inconstantia. Nunc ad catera propero.* U. *Gallico respondet* υ *Gracorum, vel ipsa teste* υ. *figura, qua nobis cum illis communis est, nisi quod nos sinistram lineam infer-*

y. *inferne protraximus, υ y.* U. *Vuesphalico respondet Græca diphthongus* ου. *Argumentum est, quod in usurpandis Græcorum vocibus, veteres frequenter* υ *Græcum verterunt in u nostrum, velut in* ὗς *& sus, in* μῦς *& mus, in* ὑπὲρ *& super,* ὑπέρβιος *& superbus. Quin & Latini ex* σύλλα *sullam faciunt, ex* ἀπύα *apua. Idem arguit quod Galli vulgo pro* θύειν *dicunt tuer, id est, mactare, usurpata voce Græca, nisi quod abiiciunt aspirationem.* L. *Poteramus istud vel ab avi ridicula discere, cui Græcis à cantu nativo vocabulum* κόκκυξ, *quæ in* ϑίοις *cantus non i sonat, sed u Gallicum, & hanc Latini cuculum, ni fallor, vocant.* U. *Qui scis an avis hæc non eodem modo canat apud Græcos, quo apud nos? Sed ad rem. Rursus* ου *vertunt in u productum, ut* μοῦσα *musa. Hoc adeo verum est, ut prisci Latini, siquando volebant syllabam haberi longam, addere soleant o, loumen scribentes pro lumen, noumen & floumen, pro numen & flumen. Habet autem*

Margin notes: x. — Superbus. — Tuer. — Κόκκυξ. Cuculus. — Loumē.

autem omnis syllaba longa sonum vegetiorem brevi. Nam producta vocalis, quemadmodum & diphthongus, gemina quodammodo vocalis est. Atque ex huius rei neglecta distinctione gravissimus error, quum apud Græcos, tum vero apud Latinos extitit. Apud Græcos enim, ut dixi, sunt natura longa, η & ω: cumque his omnes diphthongi: breves, ε, ο: apud Latinos vocales omnes sunt ancipites, licet non iisdem syllabis. Quanquam autem Græcus pronuntiando confundit longarum ac brevium discrimen, tamen scriptura distinguit. Apud Latinos non idem fit. Qua de re post referam quod accepi. Illud notissimum est, u literam apud Latinos frequenter transire in naturam consonantis, interdum elidi, nonnunquam sic admisceri consonantibus, ut propemodum evanescat, at non quibuslibet. Consonans fit, quoties præponitur vocali, vel sibi, vel alteri in eadem syllaba, ut vanus, venor, vinum, voveo, vulnus, servus. Eliditur, sequens m, vel n, ut in enim-

V consonans.

nimvero & invidia. Docent hoc versus Terentiani, Sine invidia laudem invenias, & amicos pares. Et, Enimvero, Dave, nil loci est segnitiæ neque socordiæ. In quorum priore nisi primo loco sit tribrachus, sinuui, non constat senarius trimeter, sic ut secundo sit spondeus dia lau; dia, contractis in unam syllabam: quanquam potest & proceleusmaticus accipi: in posteriore nisi primus locus habeat anapæstum, non constat versus tetrameter. Neutrum autem fieri potest, nisi illic elidas u, hic u cum m, quæ inter consonantes ferme solet elidi præcedens vocalem. Admiscetur autem his consonantibus, q, c, g, & s, ut qui, cui, æquor, sanguis, anguis, lingua, consuesco, & suavis, si adsit synæresis, & faciat dissyllabum: nec tamen hic prorsus evanescit. Vulgaris lingua idem facit in pluribus, velut quum dicit fatuum, u admiscetur t. Item quum

Duas, *sonant duo, coniungunt d. Græci vero quemadmodum pro nostro f, utcunque sonant φ: ita u nostrum consonans,*

sonans, quo reeddant non habent, nisi quod recentiores in hoc abutuntur β, de quo paulopost dicetur. Siquando coguntur nostra suis literis scribere, pro Valentinus faciũt Οὐαλεντῖνος, pentasyllabum. In hunc, opinor, usum Aeoles repererant digamma, quod medium esset inter u consonans nostrum & φ. Item quoties exprimunt Quintus, non aliter possunt, quam κυίντος, quod eam literam velut evanescentem nesciant. Apud illos enim υ, nullam pracedit vocalem in eadem syllaba, prаterquam in diphthongo abusiva, υι. Indicavit hoc Quintilianus, in aquor & aquum, reddi sonum quem Graci nullo modo possint exprimere. Hactenus de vocalibus aliquot. Nunc ad diphthongos accingor. L. *Vt lubet.* V. *Primum illud manifestius est, quam ut vel ab eruditis negari possit, pronuntiationem, qua nunc vulgo Gracorum cum doctis est communis, perperam sonare diphthongos aliquot, & simplices item aliquot vocales.* L. *Quas?* U. *Nonne* η, ι, υ, υι, ει, οι, *indiscreto sono* De Diphthõgis.

pro

pronuntiant? L. *Ita mihi videtur: aut siquid est discriminis, vix aures percipiunt.* U. *Frustra igitur sunt distincta literæ, si sono nihil differunt.* L. *Apparet, veteres aliter pronuntiasse.* V. *Rursus aliquot ideo dicuntur proprie diphthongi, quod duæ vocales ut scribuntur, ita sonantur, quod idem in his non fit quæ dicuntur abusive diphthongi.* L. *Sic est.* U. *Atqui in* ᾳ, οι, ει, *quid audis nisi simplicem vocalem, in prima e, in cæteris i?* L. *Nihil prorsus.* V. *Nequid iam disceptem de* αυ *&* ου, *in* ου *quid audis nisi u Vuesphalicum?* *Non enim aliud sonat prima huius vocis* ᾄδω, *quam prima huius* ἄδω. *Nec aliud sonat ultima in* θαυμαστοὶ, *quam ultima in* ἑλληνιστὶ, *aut* ἀκοντί. *Nec aliud penultima in* ἀλήθεια, *quã in* σοφίᾳ. *Proinde aut frustra discernuntur à diphthongis improprie dictis, aut alio sono proferebantur, quam hodie proferuntur.* L. *Non habeo quod refellam.* V. *Rursus, quid aliud audis in ultima* γραμματικῆς, *quam in ulti-*

ultima, κλιμακίς? Quid aliud ſonat penultima in μία pro una, quam in μυῖα pro muſca, & ἀφύα pro piſce? L. *Aut omnino nullum, aut perquam tenue diſcrimen eſt.* U. *Et tamen extra controverſiam eſt, literas tota natura diverſas eſſe.* L. *Demiror.* U. *Et quid movit Latinos, ut tanto aliter ſonarent au & eu, quam Græci? Quid enim ſimile* Παῦλος *& Paulus,* εὔιος *& Euius? Et tamen opinor, hic Latinorum pronuntiationem emendatiorem eſſe, quam Græcorum. Apud nos enim utraque vocalis auditur in audio & euge: à quo ſono Græcorum aures in tantum abhorrent, ut quum noſtra ſonare conantur, audio dicant tetraſyllabum pro triſyllabo, audio: & claudus triſyllabum pro claudus diſſyllabo: pro heu monoſyllabo, heu diſſyllabum. Atqui ſi Græci recte ſonant* αυ *&* ευ, *ſervandus erat idem ſonus* υ *in* ἔτους *&* λόγου. *At in his nihil auditur quod ullo modo vergat ad ſonum f, aut v conſonantis. Porro quum ſua efferunt, in diphthongo propemodum ſo-*

nant

nant f, aut v consonans, veluti meditans adhærere sequenti vocali, ut ὀρφεὺς, βασιλεὺς, βασιλεύω, εὐαγγέλιον. Atqui diphthongus non conflatur ex vocali & consonante. L. *Quo sono credis hæc veteres extulisse?* V. *Referam quod in senatu Grammaticorũ audivi.* L. *Sat erit.* V. *Coniecturam faciebant ex linguis popularibus, in quibus utcunque corruptis resident antiquæ pronuntiationis vestigia.* οι *diphthongus Gallis quibusdam est familiarissima, quum vulgari more dicunt, mihi, tibi, sibi: aut quum pronuntiant fidem, legem, ac regem. Hic enim audis evidenter utranque vocalem o & i.* L. *Sic est profecto.* V. *Ad eum prope modum sonuisse veteres arbitror, μοι, σοι, οἱ, ποῖος, & κύειοι. Alioqui quorsum appellantur diphthongi propriæ, nisi eadem syllaba geminæ vocalis sonum edat? Atque ob id producitur & diphthongus omnis, ut utraque possit audiri.* L. *Probabile narras.* V. *Iam* ει *diphthongum evidenter audire licet in lingua Germanorum, quum*

Moi. Foi. Soi. Foi. Loi. Roi.

Diphthõgi propriæ.

quum nominant Cæsarem, quanquam hic Batavi propius accedunt ad sonum e, vel ῆta, quod pene faciunt, ut dictum est, perpetuo in a vocali. Neque non sentitur apud nos diphthongus ει, si Hollandice dicas ovum, paratus, versutia, maius, facinus, seductus, caro. Apud Gallos hæc rarius auditur. Ου vero arbitror priscus fere sonuisse, quod Batavus sonat, senex, frigidus, & aurum, aut eam tunicæ partem quæ tegit brachium. Rursum Latinam diphthongum ae audis, quũ sonat malus, vadit, consilium, sapor. Oi vero quũ sonat panem, nudum, & rubrum, callidum, & fragile, aut necessitatem: aut si dicas Gallice, tribus vicibus: Britannice, nix. Quanquam in his linguis deprehendas & alias diphtongos à Græcis pariter ac Latinis dissonantes, veluti quum Gallus dicit, melius, parum, aut fastidiosum, aut periculosum. Item quum Batavus dicit, mendacium, cervical, aut ianuam, aut Iudæum: quum Galli, florem, aut honorem. Cui non dissi-

Ey. Bereyt. Listicheyt. Mey. Feyt. Verleyt. Fleysch

Oudt. Cout. Gout. Mouve.

Quaet. Gaet. Raet. Smaeck

Broot. Bloot. Root. Snood. Broos. Noot.

Trois fois. Mieulx. Peu. Fascheux. Perileux.

Leugen. Peule. Deure. Ieude.

Fleur. Honneur.

dissimilem habent Hebræi. In nonnullis audias tres vocales, ut quum Galli dicunt formosum patrem, in
Beau. *formoso audis e, a, & u, quum dictio sit monosyllaba. In aliis diphthon-*
Riedt. *gum inversam, vt cum Batavus so-*
Griedt. *nat arundinem, aut Margaritam pro fœmina: audis enim i ante e. Item quum Coloniensis dicit salutem,*
Gruet. *audis u ante e. Rursus quum Hol-*
Soet. Goet. *landice dicis, dulce, aut bonum, audis diphthongum novam, nullis literis exprimendam, sed sonum quendam medium inter o & u. Quum*
Huis. *dicis, domum aut murem, audis i post*
Muis. *u eadem syllaba. Aut quum Gallus*
Bruit. Fruit. *sonat famam aut fructum. Verum hæc persequi non est huius instituti, præsertim quum nationes quædam nihil omnino sonent absque diphthongo. Ex his autem quæ retulimus, satis est intelligi, & diphthongos posse sonari, & olim sonari solitas.* L. *Quæ res abiecit eas?* V. *Nihil aliud, opinor, quam loquendi deliciæ. Nam mulierculæ quondam elegans habebant, semicluso ore, vixque motis*
labiis

labiis sonare verba, sic ut vix audiretur exitus. Diphthongi vero ferè torquent os, multumque resonant, quod nunc habetur indecorum, & ut rusticanum ridetur: inde primum apparet exortas diphthongos impropriè dictas: deinde paulatim idem in aliis nonnullis ausæ sunt illiteratorum deliciæ. L. *Non levis incommoditas, siquid cui dictes scribendum, aut siquis ex alterius recitatione suum emendet codicem.* V. *Maxima. Quinam sciet is qui excipit, quum audit vulgato more sonari* οἶνος, *an scribere debeat* ἶνος, ὗνος, ἧνος, ἦνος, *aut* εἶνος? L. *Nequaquam, nisi sit eruditus.* U. *At non semper nobis cum eruditis res est, & quædam voces huiusmodi sunt, ut doctus etiam possit hæsitare, velut in* ὑμῶν *&* ἡμῶν: *quod si* ὑμῶν *sones, per u Gallicum aut propemodum, &* ἡμῶν *per à Scoticum, hoc est, per e diductius, sublatus est error. Habes de diphthongis. Iam longarum breviumque syllabarum discrimen magna ex parte sublatum est, & in Græcorum, & in Lati-* De quantitate syllabarum.

Latinorum pronuntiatione, quum olim plebes imperita exploserit atque exibilarit histrionem qui paululum se movisset extra numerum, aut si versus pronuntiatus esset una syllaba breviore aut longiore, quod à Cicerone literis proditum sciunt omnes qui literas sciunt. ex quo colligitur, & recitatorem servasse spatia syllabarum, & illiteratam multitudinem, praesertim urbanam, aurium sensu diiudicasse. Nunc quis offenditur, vel apud Graecos, vel apud Latinos, nisi siquid arguat accentus, quod in multis non potest: imo frequenter accentus ducit in errorem, dum facit videri longam, quae brevis est, & contra. Qui vero docti nunc discernunt an dicas, plane, o impostor, an plane, o aperte, an plane, affirmans, quum in prima dictione sit pyrrhichius, in secunda trochaeus, in tertia spondeus? Rursus an dicas malo pro vitioso, an malo pro potius habeo, an malo pro arbore, sive pomo, quum in prima voce sit iambus, in secunda trochaeus, in tertia spondeus?

L. *Non*

L. *Non satis assequor quæ fuerit illa ratio saltandi ad vocem alienam.* V. *Audita referam, iudicii periculum penes alios esto.* L. ϑάῤῥει. *non hic agitur apud prætorem.* U. *Scis quosdam dictos mimos, inter quos celeberrimi fuere Publius & Laberius.* L. *Scio.* U. *Hi simul & recitatoris & histrionis officio fungebantur, pronuntiantes versus sibi cognomines, hoc est, mimi mimos, & ad propriam vocem gesticulantes. Erat aliud histrionum genus, qui muta gesticulatione repræsentabant poetarum longas fabulas, sic ut spectator intelligeret argumentum saltationis. Quo de genere diligenter tradidit Lucianus. Rursus erat recitatorum genus omnium honoratissimum, qui sua recitabant populo sine gesticulatione corporis, nisi quantum oratori conceditur, vocem, oculos, vultum, & corporis motum sententiis accommodare: sic Virgilius, sic Horatius, sic Plinius sua recitabant populo: sic & Philemon suam ipsius fabulam populo recitasse legitur, quum nemo sal-*

taret. L. *Quatenus isthuc oratori conceditur?* U. *Si vino lapsantem ac balbutientem narres, indecorum fuerit eam rem corporis gestu referre: aut si mulieris, pueri, senis, Germani, Galli, Britanni verba referas, ridiculum fuerit ipsa pronuntiatione mulierem, puerum, senem, Germanum, Gallum, aut Britannum exprimere.* L. *Iucundum quidem esset.* U. *At non protinus bono viro decorum est quod delectat. Plato & Fabius concedunt, ut modice vox loquentis ad ea quæ narrantur accommodetur: veluti si recites ex historia, lugentem, minitantem, blandientem, lascivientem, satis est aliquam rei similitudinem apparere in oratione. At fit interdum, ut aliquid loco additum ex vocis aut gestus alieni faceta imitatione gratiam habeat. Postremum genus est, quum unus recitat fabulam, & ad huius vocem histriones personati gestus attemperant. Huius generis erat Roscius, quem accepimus cum M. Tullio decertasse, utrum ille sæpius verbis*
aliis

aliis eandem efferret sententiam, an ipse sæpius variatis gestibus repræsentaret. L. *Vnde colligis hoc fuisse genus histrionum?* V. *Primum ex ipsis Terentianis fabulis, in quarum calce recitator dicit, valete & plaudite, Calliopius recensui. Si singulæ personæ suas voces promunt, quis est locus Calliopio?* L. *Dicis nonnihil.* V. *Accipe gravius argumentum. Ex Hecyræ prologo liquet, eum qui præfatur solere fabulas emere, easque recitaturum ediscere. Alioqui si singuli suam portionem sonabant, quur unus hæc præfatur? Rursus qui præfatur in* Ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ, *queritur non haberi rationem suæ senectutis, ad quem deferrentur fabulæ turbulentæ. Nam nunc, inquit, novas qui scribunt, nihil parcunt seni. Siqua laboriosa est, ad me curritur. Si lenis est, ad alium defertur gregem. Quod siquis contendit hæc ab eo dici, qui suo periculo fabulam emere ac proferre, quique præcipuas fabulæ partes agere soleret, non inficior & illud fabularum fuisse ge-*

Calliopius recensui.

nus, quo singuli personati sua verba sonabant apposite gesticulantes. Quod accepi, refero. Nunc ad id quod intermissum est redeo. Quum audis, Legi; qui scis an prior longa sit, an brevis? Rursus quum audis θεοφίλῳ, nonne Latinus credat penultimam productam, nimirum accentu Latino deceptus? L. *Prorsus.* U. *Accentus igitur incertus est index spatii syllabici, præsertim in Latinis polysyllabis.* L. *Est igitur alia ratio dignoscendi?* U. *Erat olim sine controversia, nunc ea prope in totum obsolevit.* L. *Quod aliquando fuit, potest instaurari.* U. *Sunt quidam adeo crassi, ut non distinguant accentum à quantitate, quum sit longe diversa ratio. Aliud est enim acutum, aliud diu tinnire: sicut aliud intendi, aliud extendi: quanquam nihil vetat eandem syllabam & acutum habere tonum, & productum tempus, velut in Vidi & Legi præteritis. At eruditos novi, qui quum pronuntiarent illud Ἀνέχου καὶ Ἀπέχου, mediam syllabam, quoniam tonum habet acutum, quantum possent*

Accentus.

sent producerent, quum sit natura brevis, vel brevissima potius. Et fere qui Græca legunt, accentus observatione confundunt spatium moræ, sic enuntiantes Μενέλαος, *quasi penultima sit brevis: &* Μενέδημος, *quasi duæ postremæ sint breves: quemadmodum in* Θεόδωρος, παράκλητος, εἴδωλα, *aliisque innumeris. Nec ita multis contingit sonare Græca, ut accentuū simul & morarum rationem observent, vel in carmine. Loquor autem non iam de vulgo, sed de eruditissimis quoque. Minus est erroris in Latinis, sed tamen illic quoque tonus acutus ac inflexus obscurat cæterarum sonum. ut in Videbimus, congruit accentus cum quantitate: at in Legebamus, sola penultima videtur esse producta, quum secunda sit æque longa: in Amaverimus, sola antepenultima, quum ea sit brevis, secunda producta.* L. *Omnino sic obtinuit usus, quem dediscere difficillimum est.* V. *Atqui qui degustarunt musicam, nullo negotio distinguunt inter longam, brevem, & inter*

acutam & gravem. Nihil enim est aliud pronuntiatio, quam modulatio quædam vocum numerosa. Est enim & in oratione soluta pedum ratio, licet non perinde certis astricta legibus, ut in carmine: quæ si confundatur, non magis erit oratio, quam cantio, in qua graves cum acutis, longæ cum brevibus temere confunduntur. Vnde quidam priscorum grammaticorum non inscite dixerunt, accentum esse animam dictionis. Et tamen hodie talis est etiam eruditorum pronuntiatio, qualis esset illa ridicula cantio. Scis, opinor, canere cithara. L. *Vtcunque.* V. *Nonne frequenter imam chordam pulsans producis sonos, & summam tangens brevibus insonas, aut contra?* L. *Frequenter. quanquam hoc discrimen evidentius est in flatili musica.* U. *Vnde igitur nos sumus usque adeo* ἄμουσοι, *ut omnes acutas syllabas sonemus productiore mora, graves omnes corripiamus? Vel ab asinis licebat hoc discrimen discere, qui rudentes corripiunt acutam vocem,*

cem, imam producunt. L. Idem propropemodum facit cuculus. V. Quatuor enim rationibus curatum est à priscis, ut omnes syllabæ, quantum licet, clarius audiantur, ne qua suffugiat aures: aspiratione, tono, productione & diphthongo. Clarius enim auditur prima in hero, quam in ero. Et magis auditur li in ligo, quam in intelligo. Et sonantior est prior in μῶμος, quam in μόνος. Itidem in amaverimus, sonantior esse deberet ma secunda, quam a prima: ut in ama, sit iambus, verimus, tribrachus; nisi quod prima trium acuitur, & ob hoc sonantior, quasi musicus per brevem, longam, & tres breves sonet, re fa re re re, amaverimus. In hac dictione sonantiores sunt secunda, quia producta, & proxima tono acuto, licet brevis. Quoniam autem vocales principes sunt sonorum, diphthongum audibiliorem faciunt duæ res, gemina vocalis, & productio moræ. Sonantior enim est prima in Audio, quam in Adeo & Vdus, in οἶνος, quam in ὄνος & ἴδω. Horum

Accentus.

si nihil observatur, quid est oratio, nisi incompositus vocum strepitus? Iam intentio vocis & productio percipi non potest, nisi ex aliarum comparatione. Potest enim eadem esse brevis & longa, gravis & acuta, si ad alias atque alias comparetur, velut vox pueri gravis, acutior est voce viri acuta, & syllaba brevis, sic pronuntiantis ut Cartusiani pronuntiant psalmos festis diebus, productior est longa, volubili lingua pronuntiantis: quemadmodum sacrifici quidã expediũt preces solennes, dum ad alia quæ magis sunt cordi festinant. L. *Intelligo.* V. *Quin & idẽ inter dicendum nunc lentius pronuntiat, nunc celerius, nunc demissius, nunc clarius, utcunque sermonis ratio postularit. Nam & oratores in exordiis, in quibus oportet sedatam esse dictionem, longiore mora pronuntiant syllabas, quam in affectibus, ubi iam incaluit oratio. Atque adeo in hac oratione; Primum optimam spem de se præbebat, sobrius, quietus, placinus erga socios, observans & officio-*

sus

ſus erga maiores: mox in diverſum verſus, cœpit amare, potare, rapere, prodigere turpiter omnia: prior pars lentius ſonatur, quam poſterior. L. *Fit idem à muſicis.* V. *E proximis igitur petenda eſt & tonorum & morarum differentia.* L. *Quæ ratio eſt brevis ad longam?* V. *Dupla, ut aiunt grammatici: verum in dicendo non eſt neceſſe tam exacte rationem obſervare, veluti fit in concentu muſico, aut veluti ſiquis ſaltet ad citharam. Sat eſt ſi longa, ſenſibili mora diſtinguatur à brevi. Nam fieri poteſt ut una longa reſpondeat duabus brevibus, aut amplius: rurſus ut reſpondeat uni brevi & dimidio. Iam ſunt dictiones duriores, quæ plus ſpatii poſtulant, quam aliæ, præſertim monoſyllabæ. Diutius enim ſonat, ſtant triſtes, quam ſtant acies, non ſolum ob conſonantes in eandem ſyllabam coeuntes, verumetiam ob ſequentem ſyllabam, quæ excipit, difficiliorem. Item plus moræ deſiderat prima in Structus, quam prima in Lege ro, quum utraque ſit longa.* L.

Brevis. Longa.

Liberasti me magno scrupulo. V. *Imo qui exactius super hisce rebus conscripsere, docent in quibus syllabis sufficiat unicum tempus, in quibus unum semis, in quibus duo semis, in quibus tria.* L. *Audio novam musicam.* U. *Haud tamen absurdum est quod adferunt. Si vocalis, inquiunt, natura brevis est, & sequitur unica consonans, eaque simplex, unicum tempus obtinebit, ut caput,* λόγος. *Rursus ubi vocalem naturą brevem, muta cum liquida sequens, aut alioqui geminata, reddit ancipitem, tempus erit unum semis. ut lachryma, recludo, cygnus, Atlas:* τέκνον, Τέκμεσσα, ἀναμιμνήσκω. *Quod à quibusdã observatur etiam in diversis dictionibus. ut, Tribulaq; traheaq; item, Terrasque, tractusque maris. Sed potissimum si tres sint consonantes, aut prior sit s, habeatve inclusam; ut, Præmia scribe: a produci poterat. Nec aliter produci volunt quidam, quam elisione s. Et, Littora Xerxes: quia sequitur duplex. Iam quæ natura vel positu longa sunt, harum duo sunt tem-*

tempora, ut dos, mors. Rursum si vocali natura longa adhæreat unica consonans in eadem syllaba, in his tribuunt moræ tempora duo semis, hoc est, duo brevia, & semibreve, ut, Sol. Porro tria tempora volunt esse, quum vocalem natura longam duæ consonantes sequuntur, aut una duplex, ut mons, rex. Huiusmodi multa referebant ex authore Prisciano. Cuius authoritas sicui parum gravis est, habet simile quiddam Quintilianus libro nono, tractans de compositione. Testatur enim, non omnes breves ac productas esse pares: sed esse breves, breviores, ac brevissimas: contra longas, longiores, ac longissimas. Exempli gratia, producit versiculum Maronis ex Tityro,

Agrestem tenui musam meditaris avena.

Quanquam hic nostri codices habent Sylvestrem pro Agrestem, verum id nihil ad rem. In Agrestem duæ primæ syllabæ natura breves sunt, & tamen gre, secunda, facit priorem longam. Dat igitur, inquit, aliquid

ex suo tempore. Quomodo dat, ni habet plus quam quæ brevissima, qualis ipsa esset detractis consonantibus? nunc unum tempus accommodat priori, & unum accipit à sequenti: ita duæ natura breves, positione sunt temporum quatuor. Concursus igitur mutæ & liquidæ in gre, tardiorem redderet syllabæ pronuntiationem, etiamsi nulla consonans sequeretur: nunc quia sequitur st, duplicatur tarditas, vel triplicatur potius, cuius portionem transfert in prinam natura brevem; tametsi Priscianus non tribueret primæ duo tempora, sed tempus unum semis: nec secundæ tribueret amplius, nisi ob vocalem utrinque cinctam gemina consonante. Verum hæc minutiora sunt: potuisset enim omnibus brevibus geminum tempus assignari, si placuisset senatui populoque grammatico, ita nihil opus fuisset temporis unius sectione. Aliquanto post Fabius non inficiatus, à scriptoribus traditum, finalem brevem pro longa accipi. Aures tamen, inquit, con-

sulens meas, intelligo, multum referre, utrumne longa sit quæ cludit, ʼan pro longa. Neque enim tam plenum est dicere, incipientem timere: quam illud, ausus est confiteri. Atqui si nihil refert, brevis an longa sit ultima, idem pes erit. Verum nescio, quomodo sedebit hoc, illud subsistet. Quo moti quidam, longæ ultimæ tria tempora dederunt: ut illud tempus quod brevis ex longa accipit, huic quoque accederet. Nec solum, inquit, refert quis cludat, sed quis antecedat. Vides, Quintilianum sensisse discrimen inter longam & longiorem, brevem & breviorem, etiam in finali commatis clausula: quanto magis id sensurus in cursu perpetuo vocum, aut in media dictione? Quod si veterum literæ nullum indicassent discrimen, tamen ipse naturalis aurium sensus non sineret aliter iudicare. Quis enim non omnino stupidis auribus non intelligat, κυ minus habere difficultatis in κύων, quam in κύκλωψ, quum utraque sit brevis? rursus tardiorem esse sonum in κλωψ, quam in ων, quum utra-

utraque ſit natura longa? ſed illi moram addunt, quibus cingitur, conſonantes à fronte duæ, à tergo duplex: huic additum ν, non difficultatem addit, ſed iucunditatem. Præterea quis non ſentit ων, facilioris eſſe ſoni, quum dico, κύων ὁρᾷ, quam quum dico, κύων τρέχει? Item tardius ſonare, κλωψ, quum dico κύκλωψ στρατηγεῖ, quã κύκλωψ ὁρᾷ? In κύων ὁρᾷ, ſex ſunt tempora: in κύων τρέχει, ſex ſemis. In κύκλωψ ὁρᾷ, ſeptem tempora: in κύκλωψ στρατηγεῖ, novem ſemis, ut κλωψ ſyllabæ, dimidium temporis accedat ob moram, quam adfert conſonantium colliſio. L. *Haud proclive ſit iſta diſcernere.* U. *Nihil facilius. Atque adeo miror hoc homini muſico videri, qui noris quomodo vocem, quam hodie maximam vocant, dividant in longam. Rurſus quomodo longas in breves, breves in ſemibreves, ſemibreves in minimas, & has inſuper ſecant in pluſquam minimas. Tum non ignores quomodo proportionibus, quas illi modos hodie vocant, varie producant aut accelerent pronuntiationem,*

tionem, nunc ad rationem duplam, nunc ad triplam. Quanquam hac subtilitate nihil est opus. Res fuerit evidens, si, iuxta musicos, brevem seces in semibrevem. ita in caput, prima erit brevis: in lachryma, brevis cum semibrevi: in da & fle, duæ breves. in sol, duæ breves & semibrevis: in stirps & rex, tres breves.
L. *Intelligo.* V. *Verum hanc exquisitam varietatem negant observari in carmine pronuntiando, sed in oratione prosa nihil vetat. At ego multo minus arbitror servari posse in multorum concentu, præsertim imperitorum. Hinc enim, ni fallor, natum est, quod chorus Ecclesiasticus nec in Psalmis recitandis, nec in Canticis solennibus, ullum habet brevium aut longarum delectum, ne tonorum quidem admodum magnam rationem, sed omnes pari temporis mora sonant, ne dum alius aliud sonat, inæqualitas vocum pariat indecoram confusionem. Et in cantu, si quando vocibus imparibus utuntur, inæqualitatem eam non ex natura sylla-*

syllabarum, sed ex suo arbitratu metiuntur. Quanquam hoc genus cantionis non recipiunt qui religionis sunt austerioris, sed spondeis pronuntiant omnia. Non dubito tamen quin Ambrosius suos hymnos observatis syllabarum modulis canendos instituerit; eamque consuetudinem arbitror valuisse, donec crassior literarum inscitia, & inconditus vocum tumultus compulit ad hanc inæqualem æqualitatem confugere. Quin audivi concionatores ex hoc genere, qui quo pluris habeantur à populo, novum aliquid ac prodigiosum comminiscuntur, eodem tono, pari mora pronuntiantes syllabas omnes, paribus etiam intervallis, quasi singulæ syllabæ singulas absolverent dictiones; magna quidem admiratione plebis imperitæ, sed æque magno tum risu, tum tædio doctorum hominum. Hoc enim vere est quod ait Cicero, latrare, non loqui. Verum ut ad institutum nostra recurrat oratio: quēadmodum in productione syllabarum plurimum habet momenti facilitas

aut

aut difficultas literarum unde constantur, neque quicquam vetat, quo minus in eodem sermone, nunc citatior, nunc lentior sit pronuntiatio, modo in cursu verborum, quam Graci συνέπειαν *appellant, inter vicinas proportio discernat moras temporum; ita in modulandis tonis non est eadem ac perpetua ratio, ut omnes acutas sones iisdem chordis, seu graves, aut circunflexas. Licet enim pro sensuum & affectuum varietate, nunc intensiore, nunc depressiore lingua sono uti: ex proxime pracedentibus ac proxime sequentibus distinguere vocis modulationem sat erit. Non enim semper pari spatio vox acuta ultra gravem intenditur, sed utcunque commodum est, aut ut sermonis natura postulabit, remissior aut ardentior. Interdum enim ad semitonium, interdum ad tonum, nonnunquam ad ditonum, alias ad* τὴν διὰ τεσσάρων, *aut* διὰ πέντε *tollitur. Quidam etiam altius, & ultra* τὴν διὰ πασῶν, *sed iam indecore, nec citra speciem insania, qua hoc*

est

est evidentior, quo idfaciunt crebrius, maxime quum sensus nullam vocis mutationem postulet. Tota hac modulandi ratio intra heptachordi modos consistit. Rursus in depressione vocis eadem est ratio. Nec anxie servandum est ut omnes, quemadmodum dixi, syllaba eodem tenore, velut eadem sonentur chorda, prater eam qua acuitur. Quod genus si dicas legeramus, abominanda, horrendo, non referenda: prima legeramus potest sonari in nete, (fingamus enim hanc esse qua gravissimam edit vocem) secunda in paranete, tertia in paramese, quarta rursus in paranete. Rursum in abominanda, prima dua sonari possunt in paramese, tertia in mese, quarta in parypate, quinta in mese. Item horrenda, prima sonari potest in lichano, secunda in hypate, tertia in parypate. Denique non referenda, primam sones licebit in paramese, proximam in paranete, antepenultimam in nete, penultimam in paramese, ultimam in nete. L. *Hic desidero meam citharam.*

ram. Sed age dic quo pacto discernitur acutus tonus à circumflexo? U. *Duplici nota, productione temporis & intentione vocis, ut lentiore, ita remissiore. Non huc accersam musicorum subtilitates, qui distinguunt tonum ac semitonium, dividũtq́ per apotomas, dieses, commata, schismata, & diaschismata. Nobis ad hanc rem sufficit discrimen toni, semitonii, si vis, & ditoni. Sit igitur hoc discrimen inter acutum & inflexum, quod inter tonum & semitonium, aut si hoc videtur obscurius, quod inter tonum & ditonum. Et hoc discrimen Latini prorsus negligunt, quum quoties penultimam natura longam excipit ultima brevis, in priore loco sit circumflexus accentus, non acutus. Vidi, primam habet acutam. Vidit, primam habet circunflexam. Illud, perinde sonat quasi dicas fa re (nam docendi gratia, crassius est loquendum.) hoc quasi dicas fa mi. Aut si syllabam, cui tonus additur, conferas cum præcedente, acutus perinde sonabit, quasi dicas* Sicuti à circũflexo discrimen.

re mi , perfecto tono : circunflexus, quasi dicas mi fa , quia semitonium est. Quod si cuius aures sunt hebetiores , quam ut hanc sentiant differentiam , sit acutus fa ut , aut ut fa, circunflexus fa re , aut re fa , prout syllabam intendendam cum praecedenti aut sequenti conferes. Hae cum discreverint veteres & usu & praeceptis , an non piaculum est nos hoc discrimen in totum negligere? Quis enim nunc discernit pronuntians, inter has, creta, musa, Roma, meta , vena, nominandi vocandive casu, & creta, musa , Roma , meta, vena auferendi casu ? L. *Certe nemo.* U. *Rursus inter luctus recto casu, & luctus paterno casu? Atqui in prioribus est trochaeus, & prior syllaba tonum habet circunflexum ob ultimam brevem , in altera prior habet acutum propter sequentem productam.* L. *Audivi veteribus ultimam semper habitam pro ancipiti.* V. *Verum ultimam carminis, non cuiuslibet dictionis , & quod venia datur in carmine , fortasse dabitur*

&

& in colis, aut periodis, tametsi ne illi quidem, nisi ut pro brevi sones longam, non contra. In synepia vero nequaquam idem licuerit. Et quanquam evidentius brevis ac longæ discrimen est, vocalem excipiente consonante, ut fructus & fructus, ut post docebimus: tamen apud veteres finalis vocalis, nulla sequente consonante, manifesto discrimine signabatur. Id esse verum, liquet ex Diomede grammatico, qui docet, o in fine verborum solere produci, Græcorum exemplo, qui ut λέγω *dicunt &* τύπτω, *ita illi dico & cedo: post, inquit, usus intantum obtinuit, vocalem hanc haberi pro ancipiti, ut ridiculus esset qui non corriperet. At unde deprehendebat hoc irrisor ille, si tum pronuntiabant ut nos pronuntiamus hodie? Nimirum ex accentu & mora temporis, præsertim in cursu. Qui producebat, dicebat dico tibi. Iam duæ dictiones habebant sex tempora, & syllaba prior in utraque tantum habebat acutum: qui corripiebat, ita sonabat, dico tibi, & eadem di-*

O productum in fine verborum.

ctiones

ctiones non habebant nisi quinque tempora. Itidem si dicas, amo pecuniam, facile dignoscent aures, an sones iambos duos & pyrrhichium, an tribrachum & dactylum. L. *Monitus sentio.* V. *Nunc aliam accipe fabulam, quæ rem eandem doceat. Quintilianus libro duodecim narrat, rusticum quendam testem interrogatum, an nosset Amphionem, negasse. At cuius intererat illum nosse hominem, quum esset minime stultus, suspicatus est id quod erat, rusticum hominem quidem nosse, sed non agnoscere vocem parum rustice pronuntiatam. Itaque veluti de altero percontans, rogavit an nosset Ampionem, videlicet aspiratione sublata, & secunda syllaba breviata: protinus agnovit Ampionem, qui Amphionem non noverat. Hic accentus quoniam anteit penultimam, non indicat discrimen quantitatis syllabicæ. quum enim penultima sit brevis, in antecedenti tonus sit oportet, sive corripiatur illa, sive porrigatur. Vnde igitur rusticus ille discernebat à lon-*

à longa brevem? Nec enim refert ad dignoscendi facultatem, quod apud rusticos vitiose corripiebatur. Sic esse pronuntiandum existimabat. Hoc mihi satis est, quod aurium iudicio secrevit brevem à longa. Unde inquam? Non accentu, ut modo dicebam, sed mora temporis. Quum enim urbane pronuntiaret Amphionem, Ionicus erat ἀπὸ μείζονος, *hoc est, spondeus cum pyrrhichio: quum Ampionem more rusticorum, trochæus erat cum pyrrhichio. Suetonius indicat, Neronem Cæsarem mortuo Claudio stultitiam exprobrare solitum, unius vocalis productione. Quoties enim incideret, ut diceret, illum esse mortuum, ita loquebatur: Desiit inter vivos morari, porrecta prima syllaba. Quis autem erat hic ioco locus, si quemadmodum nunc loquimur, ita tum quoque nullum longæ brevisque discrimen sentiebant auditorum aures? Num hæc tibi videntur satis aperta?* L. *Non habeo quod contradicam.* U. *Accipe quod his omnibus evidentius est. Tot*

au-

authores apud Græcos scriptores de numeris orationis conscripserunt, inter quos sunt Aristoteles ac Theophrastus, si rhetores contemnimus: tot apud Latinos, præsertim M. Tullius & Quintilianus. At oratio numerosa, quibus rebus constat? L. *Pedibus, opinor.* U. *Recte: nam iisdem pedibus constat oratio soluta quibus carmē, nisi quod non æque certis legibus inter se iungitur. At pedes unde constant?* L. *Ex brevium ac longarum syllabarum inter se connexione.* V. *Rursus quare discrepat à brevi longa?* L. *Porrectiore mora pronuntiandi.* V. *Si tum confundebatur longarum ac brevium discrimen, quemadmodum hodie facimus, quorsum attinebat celebres & graves viros tot voluminibus præcipere de numerosa dictione? Ac Romæ quidem quoniam Democratia, propter senatus authoritatem, temperata erat Aristocratia: multa apud populum, nonnulla etiam in senatu agebantur. Athenis autem, quod esset Democratria pura, omnia agebantur apud*

apud populum. Quod si plebes imperita non discernebat longas à brevibus, quorsum opus erat, Demosthenem, olei simul & somni iactura, hac solicitudine discruciari? Sin indocta multitudo bene modulatis delectabatur, rursus male compositis offendebatur, qua fronte nos nobis loqui videmur, qui præter accentus nullum in syllabis discrimen facimus, atque hic ipse accentus frequenter in causa est, ut pro brevi sonemus longam? Frustra tam operose præcipitur, qui pedes congruant initiis & clausulis incisorum, membrorum, & periodorum, si nostri arbitrii est, pro brevibus longas, pro longis sonare breves. Quur in mediis vitabant immodicam syllabarum celeritatem? quæ sic offendebat aures, ut puerilium crepitaculorum strepitus. Vnde Aristoteles eiusmodi compositionem cordacem appellat, si, ubicunque tonus est, licet sonare productam? ut, mulier, faciat dactylum, non tribrachum: &, temeritas, faciat diiambum, non pæonem quartum, qui constat pyrrhichio &

 iambo.

iambo. Animula misera periit, si pronunties ut oportet, offenduntur aures eruditæ concurcursu brevium, quasi tu τὴν κόρδακα saltanti canas, aut τὴν τετανολό. At nos hic sonamus diiambum in animula, duos dactylos in misera periit. Quur quibusdam visum est durius, quod Marcus Tullius in clausula posuerit, balneatori & archipiratæ: Demosthenes, πᾶσι καὶ πάσαις, qui finis est iambici Scazontis, constans ex Trochæo & Molosso: si nobis licet, balneatori, tribracho & spondeo, archipiratæ dactylo & spondeo sonare? Rursus quur laudatur hæc eiusdē cōpositio, iisdē in armis fui, quod in, armis fui, spondeus iambo præponitur: aut quod, iisdē in armis fui: sint duo cretici: si nobis licet, ut fere facimus, sonare dactylū & dichoreum, in, iisdē in, &, armis fui? Siquidem tono decepti, priorem in fui, producimus. Aut qua ratione probatur illa Ciceronis clausula, criminis causa, quia spondeū præcedit creticus, si nobis permittimus creticum vertere in dactylum,

quod

quod improbatur ab artis scriptoribus? Idem dicere possum de clausula Ciceronis, verũetiã nota; in qua spondeus succedit anapæsto, si nobis liberum est pro anapæsto sonare dactylum, ut fere nunc vulgo sonant etiam docti. Quur illa Ciceronis clausula doctis olim visa est fœlix, Patris dictum sapiens temeritas filii comprobavit; quod ultima dictio dichoreum absolvat; si tum liberum erat pro dichoreo sonare pæonem tertium, hoc est, pyrrhichium ac trochæum? Sed exemplorum plus satis. Vides quantam sylvam adferre queam: sed hæc declarandæ rei abunde, ni fallor, sufficiunt. L. *Mihi sane supersunt etiam. Cæterum nunc aures ista non diiudicant.* V. *Quid causæ, nisi quod aures habemus asininas? quibus non placet lusciniæ cantio modulatissima. Et tamen istæ aures in musarum donis plus quam asininæ, in saltationibus ineptis, in ebriis cantionibus sentiunt longæ, brevis, acutæ, demissæ, mediæque vocis discrimen.* L. *Sic est: ubi intenderis animum, ibi va-*

 let.

let. Si hæc sunt vera quæ narras, ut sunt profecto verissima, nullus hoc tempore sonat Latine. V. *Adde nec Græce quidem, utcunque nobis placemus.* L. *Multi quærunt in vocibus Græcis, quas usurpatione, sui iuris fecerunt Latini, quæ ratio accentuum sit observanda.* U. *Istuc expedire perfacile est. Si vox deflexa est ad normam Latinæ declinationis, servetur accentus Latini regula. Id præterquam quod iustius est, etiam commodius est.* L. *Quamobrem?* U. *Quia apud Latinos perpetua ratio est: Græci variant: eo quod Latini fere spectãt penultimã in polysyllabis: in dissyllabis tonus prope semper est in priore, nec aliunde alio migrat, quẽadmodum apud Græcos.* L. *Exemplo rẽ feceris dilucidiorem.* U. *Quidam malunt dicere grammatice, grammatices, grammaticen, Græco more, quam Latino. Atqui Latine si dicas, tonus semper erit in ea quæ tertia est ab ultima: alioqui grammatice, ultimam habebit acutam: grammatices paternus casus, &* Grammatica.
gram-

grammatice dativus, circumflexam: rursus ô grammatica acutam: quanquam in septimo casu cogeris esse Latinus. Item qui Timotheus dicit Latine, semper acuit antepenultimam, & hactenus convenit cum Græcis quoties ultima corripitur. Cæterum quoties ultima fit longa, tonus migrat iuxta Græcos in penultimam, ut, Timothei, Timotheo: Tímotheum remigrat in locum suum. Timotheus.
L. *Expeditius itaque dicemus Sophia prima acuta, & philosophia antepenultima acuta.* U. *Sic opinor. Nam quod Christiani quidam tantum tribuerunt accentui Græco, ut in metro quoque syllabam natura longam corripuerint, velut in idola, & paraclitus, ecclesia, & siqua sunt alia, condonandum arbitror pietati potius, quam imitandum.* L. *Explana, quæso, crassius, quo sono discernatur natura longa vocalis à brevi.* U. *Id ne putes rem novam, dilucide patet in linguis vulgaribus, quæ & sono & scriptura discernunt longam à brevi, longam aut gemina-* Sophia.

ta vocali scribentes, aut addita vo-
cali vertentes in diphthongum. Dic
VVit. VViit. *Batavice album, sentis unicum i:*
dic latum, sentis geminum, quum
tamen dictio sit monosyllaba. Audis
apud machinas, quibus onera tollun-
VVin. *tur è navibus, quoties iubent volvi*
VViin. *rotam, simplex i: quoties vinum po-*
stulant, geminum. Rursum dic Bata-
vice lagenam, audis unicum e: dic
Vles. Vlees. *Flandrice carnem, audis geminum.*
Best. Beest. *Idem discrimen in optimo & bestia:*
Lest. Leest. *ultimo & forma calcearia. Dic Ba-*
Vel. Veel. *tavice pellem, audis unicum e: dic*
multum Brabantice, audis duo. I-
Put. Vyt. *tem Batavice puteum, audis u sim-*
plex, dic extra, audis geminum, nisi
mavis hic esse peculiarem diphthon-
Bret. Breet. *gum. Item dic Anglice panem, au-*
Vet. Veet. *dis è breve. dic Batavice latam, au-*
dis esse ee geminum. Dic obesum Ba-
tavice, audis e breve: dic simulta-
tem, audis porrectum. Dic Batavi-
Rat. Raet. *ce rotam, audis a breve. Dic consi-*
Gat. Gaet. *lium, audis diphthongum ae. Idem*
fit in foramine & vadite: in balneo
Bat. Baet. *& lucro.* L. *Iam mihi succurrunt*
istius

istius generis exempla innumera. V. *Quo magis mirum est, nos hæc omnia confundere seu Græce, seu Latine loquentes.* Θὴρ *vox natura longa excepta prima litera, quid aliud sonat hodie, quam apud Latinos vir, quæ natura brevis est? Item* πῦρ, *nos sequuti Græcos, male pronuntiamus, quum Germani vocem eam à Græcis sumptam recte sonent, nisi quod tenuem vertunt in aspiratam, Batavi in u consonans.* Πᾶς *nos male sonamus, Galli recte, quum humile dicunt aut passum.* L. *Sic est profecto.* U. *Iam in* θὴρ, *quod ipsum ad nos fluxit à Græcis, Batavica lingua dum sonat dier,* θ *mutato in* δ, *declarat quid sonuerit apud Græcos* θὴρ. *Ad hæc quid aliud sonat syllaba mus in animante longa, quam in dictione mimus brevis?* L. *Nihil prorsus.* U. *Atqui discrimen docet Batavus sonans animantis vocabulum, in quo audis geminum u: si sones simplex, nullus quid velis intelliget Latine nesciens. Tantum est discriminis in mora syllabæ, quod nos perinde ac si*

Bas. Pam.

Muys.

nullius sit momenti, plane negligimus. Nihil enim aliud sonat nobis hodie las in puellas, quam in Pallas: es in res, quam in verbo es: lis in facilis, quam in lis, unde litis: or in Ἕκτωρ, quam in vincor: lus in nullus, quam in palus & salus. atque item de cæteris. Nec ullo modo dubitandũ, quin veteres distinxerint manifesto vocis discrimine. Ne quis autem existimet, hoc usque adeo barbaricum esse de quo loquimur, præter alios Grammaticos & Quintilianus ipse prodidit, Latinos usque ad Actii poetæ tempora & ultra, vocalem productam, per eandem geminatam notare solitos: veluti si scribas, vaanus pro vanus, turbaas pro turbas, rees pro res, liis pro lis, doos pro dos, saluus gemina vocali pro salus. Si nullum erat discrimen, unde priscis tanta huius rei cura? Nunc vero quid interest inter priorem syllabam in mala adiectivo, & mala substantivo, quod illis erat maala? Inter finalem is, huius verbi legis, & finalem audis, quod illi scribebant audiis? Inter

Vocalis geminata, pro lõga. Doos.

ter legi à legor, & legi à lego, quod illis erat leegi? Inter vivis verbum, & vivis nomen, quod illi viviis: inter δὸς *Græcum verbum, & dos dotis, quod illi doos? Inter ultimam, manus genitivi, & ultimam, vulnus?* L. *Deum immortalem, quantum à recta pronuntiatione degeneravimus.* U. *In Græcis prope gravius etiam aberratum est. Quis enim distinguit inter* τύπτομαι *indicativum, &* τύπτωμαι *subiunctivum? Aut quis inter* ας *in* Αἰνείας, *& as in* λαμπάς: *inter* καλὸς *nomen, &* καλῶς *adverbium: inter* κύριος *&* κυρίως, *si tonum tollas, quum ipsum* ω *ex duobus* ο *pusillis conflatum admonere nos debuerit & productionis & soni? Quod si nihil aliud sonabat* ο *quam* ω, *quid sibi vult quod grammatici tantopere prædicant* ω, *veluti grandius quiddam resonans è specu oris? Quid autem facilius, quam eandem vocalem duplicatam, non ictu vocis, sed productione sonare? Id facillime percipiet, qui primum pro una sonarit duas: quemadmodum solent non*

Audiis.
Leegi.
Viviis.
Doos.

absoluti musici: quo certius canant ad ictum manus, longam diducunt in duas breves: rursus eadem mora, perpetuo sono pronuntiant eandem longam, animo tantum imaginantes geminum vocis ictum. Simili ratione periti complures breves, aut etiam longas continuo sono pronuntiant, nec errant in moris, animo supputantes intervalla, non voce. Sic apud
Tibiicen. *Latinos ex tibiicen factum est tibicen. Igitur ut recte sones legi praeteritum à lego, primum fac vocem tri-*
Leegi. *syllabam, & dic leegi prima acuta: deinde pari mora, sed voce continua, legi, ut haec vox quatuor temporibus extendatur, quum legi à legor constet tribus. Vt recte sones lege à lex, dic leege: mox inflexa priore, lege, ut dictio constet tribus temporibus, quum lege verbum constet duobus, Item*
Luctuus. *dic luctuus trisyllabam, mox luctus*
Maala. *extento u. Dic maala, mox mala, quum arboris fructum indicas.* L. *Tu quidem crassissime doces.* U. *Nimirum crassis tradenda. Itidem qui volet assuescere pronuntiandis diphthon-*

phthongis, primum dividat, deinde contrahat in eandem vocem: primum ſonet muſae, deinde muſa: primum foenum, mox fœnum: primum aüdio tetraſyllabum, mox audio triſyllabum: primum eüge triſyllabum, mox euge diſſyllabum, ſic ut utranque vocalem liceat agnoſcere, quanvis ſono confuſo. Idem in diphthongis Græcis, ut πάϊς παῖς, Δημοσθένεϊ Δημοσθένει, ὄϊνος οἶνος, μόϋσα, *per u Gallicum,* μοῦσα. *Similis in Græcis productis eſt exercitatio. Primum dic* Αἰγνέας, *mox conflato ſono in longum* Αἰνέας. *Item* η, *divide in duo ee ore diductiore, aut in duo a Scotica: & dic* γραμματικέες, *mox perpetua voce* γραμματικῆς, *memor prioris ſoni, ut* κῆς *id ſonet quod apud Gallos ſonat ſed, apud Zelandos caſeus. Similiter* μύυς *per u Gallicum, deinde* μῦς. *Item* καλόος, *mox* καλῶς. L. *Video, facillime diſcerni vocalem longam à brevi, ſi conſonans finiat ſyllabam, ut in audis, legis.* V. *At non perinde facile, quoties vocalis claudit ſyllabam. Quum enim dico is ab eo, ſic enuntio*

Mais.
Kees.
Muye.

Lit. quemadmodum Batavi glaciem: quum lis unde litis, sic effero quemadmodum Gallus sonat lilia. At minus est evidens discrimen in colo verbo, & colo nomine: in mala substantivo, & mala adiectivo: in putet à puto, & putet à puteo verbo. Accentus enim obscurum habet discrimen, nisi mora prolationis accesserit, nec ea facile sentitur, nisi in contextu, quam, ut dixi, Græci vocant συνέπειαν: veluti si dicas, da bona mala, ex duabus brevibus præcedentibus & una sequente, sentitur a productum in mala. Item ex bo acuto, sentitur ma circunflexum. Hinc iocus ille Plautinus, quum Sosia heræ minanti magnum malum, mutato accentu respondet, prægnanti potius esse dandum malum, ut quod obrodat sit, animo si male esse occeperit. Verum his in rebus emendatior est Germanorum lingua quam Gallorum, qui finales syllabas omnes fere producunt, nisi siqui vulgatam pronuntiationem dedidicerunt, atque item cæteras plerasque: ita sonant

caput,

caput quaſi geminum haberet u, & audit, dicit, ſimiliter, maxime vero quum dictio deſinit in s. Itaque recte pronuntiant ſalus, virtus & fructus gignendi caſu, qua nos confundimus: at non recte eodem ſono pronuntiant, dominus & ſervus: mus & IESUS recte ſonant, at non recte minus & laſus. Recte ſonant audis, venis, neſcis: at non recte, audit, venit, neſcit, aut non recte, ſcribis, legis, dicis. Bene ſonant os, mos, flos: at non bene σοφὸς, καλὸς, κύριος. Eſt igitur hic quod diſcamus à Gallis, eſt quod illi viciſſim diſcant à Germanis. In mediis item ac primis ſyllabis amant porrigere vocales, velut quum dicunt, arma, licet a ſit poſitu longa, tamen perinde ſonant quaſi ſit geminum a, aarma ſono continuo. Id quo poſſint commodius, elidunt è duabus ſequentibus mutis alteram, ſonantes mama pro mamma, & alium pro allium, aduco pro adduco, atero pro attero, valo pro vallo, anuus pro annuus. L. *Suggeris animo quiddam, de quo frequenter addubitavi.*

bitavi. Grammatici distinguunt vocalem natura longam, & positu longam. At apud Latinos quum omnes sint ancipites, eoque dicantur natura longa, qua positu longa non sunt, estne ratio qua per sonum possim dignoscere? U. *Et hoc te docebit vulgata Gallorum pronuntiatio, qui omnes fere sonant ut natura longas, duas consonantes, aut unam geminam, voce separantes à vocali pracedenti. Nos enim vidisti, sonamus, ut penultima syllaba desinat in s, ultima incipiat à t: Gallus penultimam finit in i, & ultimam incipit à st. Rex, lex, fax, & pax, & natura & positu longas Galli recte sonant: at fax tantum positu longam, non item natura.* L. *Sed prater discrimen soni, unde liquet, positu ne, an natura, sit longa vocalis?* U. *Ex cognatis dictionibus hoc elucebit, in quibus abest altera consonantium, velut in amasti, a, natura longum esse declarat, quod & in amare sit longum, & in amati, quum absunt consonantes. Idem apparet in regis, legis, facis & pacis.*

*Contra in face, in noceo, unde noxa,
in Arabe & trabe, declaratur voca-
lis recti eſſe poſitu, non natura, longa.
Rurſus in τέτυφα & τύφος, manife-
ſtum eſt, υ poſitu, non natura, longum
eſſe, ut in τύπτω, τύψω, & ſimilibus.
Eadē eſt ratio in κύκνος priore ancipite:
proinde qui duas conſonantes ſeparat
à præcedenti vocali, ſi producte pro-
nuntiant, declarat natura longam
eſſe: ſin alteram partitur priori vo-
cali, alteram poſteriori, ſignificat poſi-
tu longam. Qui in κύκνος ſonat prio-
rem brevem, conſonantem utranque
iungit poſteriori vocali. Sic Hora-
tius Donatura cygno ſi libeat ſonum.
&, Forma captiva dominum Te-
cmeſſa: cmeſ, ſeparandum eſt à te.
Quanquam eſt nonnullis ſua quæ-
dam pronuntiandi ratio, quæ iubet
conſonantes poſterioribus vocalibus* A,tlas.
annectere ſeu diducere, velut in A- Aru,
tlas & aruſpex: quoniam prius com- ſpex.
*poſitum eſt à τλάω, & α, particula ve-
hementiæ, rectius τλ ſeparatur à pri-
ma vocali, quemadmodum in ἄσταχυς.
Poſterius compoſitum ex ara & ſpe-*

cio sive specto, sp rectius annectit vocali sequenti. Contra est in abstemio: quoniam dictum est ab abstinentia temeti, s melius annectitur primæ syllabæ. Quanquam hæc magis pertinent ad orthographiam, quam ad pronuntiationem. L. *De vocalibus & accentibus videor mihi satis instructus. Superest ut de cæteris item consonantibus nobis edisseras.* U. *Referam quod memoria suggerit. Tres sunt mutarum ordines. primus est p tenuis, b media, ph aspirata, quam Græci propriam habent φ. secundus, c tenuis, g media, & ch sive χ aspirata. tertius, t tenuis, g media, & th, sive ϑ aspirata. Atque hæ potissimum mutæ dicuntur, quod ne sibilum quidem, aut stridorem, aut strepitum ullum edere possint, nisi vocalis addita sonum expediat.*
P. *P sonatur, dum compressis labiis, spiritus ex arteria prorumpens diducit os addita vocali: quæ si præcedat mutam, vocalis velut obmutescit: exempla sint, pa, ap: unde Fabius hoc tribuit felicitati linguæ Græcanicæ,*
quod

quod nullam habeant vocem desinentem in ullam mutam, nec in m, quæ & ipsa velut obruit vocem ore compresso. Consimili ratione promitur b, nisi quod leniore compressu labiorum vox erit, sed paulo largiore spiritu, largissimo φ sive ph. Evidens discrimen senties, si continenter pronunties, pe, be, phe. C vero reducta introrsum lingua, & hinc atque hinc ad molares illisa, hærentem intra os sonum propellit in palatum superius: nec aliter sonatur g, nisi quod lenius exit, & paulo largiore spiritu, quum chi plurimo flatu proferatur. discrimen senties si sonueris co, go, cho. T sonabis, si summa lingua pulsaris supernos & infernos dentes, eos quos Græci, ni fallor, τομεῖς appellant, modice diductos. D crassius erumpit, th crassissime. Eadem est sonandi ratio in duplicibus, ut ψάλλω, ξίνος, γάζα: aut in compositis, velut in πτύω, πνέω, φθάζω. Item in κτάομαι, κτῆμα, κνίσσα, γνῶναι, χνοῦς, τλάω, βδέω. Rursus in τμῆμα, τμῶλος, δμῶες, θλάω, θνητὸς, & aliis huius formæ. C. T. D.

Nunc

Nunc expendamus quantum in his à Germano sono degeneraverimus. Graci pro π sonant b Latinum, si m litera pracedat, ut ἔμπορος emboros, συμπάζομαι symbazoma, συμπόσιον symbosion. Id durius fit, quum idem faciunt in diversis dictionibus, mutato etiam sono ν in μ, ut ἐν πράτῳ embroto, ἐν πυρὶ embyri. Et hoc mutuamur à vulgi deliciis. Necenim huiusce rei ulla mentio fit apud veteres, usque adeo in cateris minutiis tradendis, pene dixeram, superstitiosos. Rursus pro β, sonant u nostrum consonans, βάτραχος, vatrachos, Ἀμβρόσιος amvrosios, quũ probabile sit, β apud priscos Gracos idẽ sonasse quod apud Latinos sonabat b. L. Quibus in hanc sententiam duceris argumentis? V. Primum est, quod ex tot Grammatices scriptoribus nemo varietatis huius facit mentionem. Hoc si leve est, dicam aliud. M. Tullius in epistola quadam ad Patum, ut demonstret, eandem vocem apud alios obscœnam esse, qua apud alios sit verecunda: nec in verbo turpitudinem esse, sed in sensu

sensu

ſenſu loquentis, producit bini, & βινεῖ, quæ Latinis ſit pudica, Græcis obſcœna. Atqui ſi βινεῖ ſonabat tum Græcis, quod vulgo ſonat hodie, non erat vox eadem apud utranque gentem, nihilo magis, quam apud Latinos bini & vini. L. *Probabile eſt quod narras.* V. *Arguit idem Græcanicarum vocum uſurpatio. Quod enim Græci dicunt βοῦς, nos dicimus bos: & quod illi βοᾷν, nos boare: quod illi τυρβᾷν, nos turbare: quod illi βαλανεῖον, nos balneum. Quid autem infinita perſequor? Et ſiquid detorquemus, in diverſã partẽ id facimus citius, veluti quum pro βαβαί, dicimus papæ. Hic peccant & eruditi: vulgus autem, & qui vulgatam pronuntiationem non dedidicerunt, interdum pro b pronuntiant u conſonans, & contra, ut bibit. Id peculiare dicitur cuidam Hiſpaniarum regioni. Audivimus & Gallos aliquot ad eundem modum ſonantes. Sunt & apud Germanos, qui pro b ſonent p, & contra, ut pipere pro bibere, & biper pro piper.* L. *Frequenter*

ter istiusmodi voces audisse memini.
U. *Imo & in libris manu descriptis huius pronuntiationis vestigia saepe deprehendimus, ut paptismus pro baptismus, & velle pro belle, & bictus pro pictus, βάτος pro πάτος. Sed plus etiam est erroris in c, cui respondet apud Graecos κ. Aliud enim sonat Latinis quum praecedit e, i, y, ae, oe, quam cum antecedit a, o, u, ut in Ceres, cinis, cynicus, coelum, caecus: aliud in canis, colo & curo. Nam in illis vulgus nostratium pene nihil discernit inter c & s, ut vix aures diiudicent, coena dicas à coena, an sene à senex: & utrum silicem pro lapide, an Cilicem pro gente: citum à cio, an situm pro positum. In Sicilia, prima syllaba sonum agrè dignoscas à sono proxima. Qua quidem in re minus peccant Itali, praesertim Romani. qui tametsi non prorsus eodem modo sonant c ante vocales omnes: tamen ita pronuntiant, ut manifesto discrimine dignoscas c literam ab s, linguam in latus dentium laevum intorquentes, cum sonant Cicero, Caesar,*

ſar, & Cyrus. in aliis tamen minus eſt craſſitudinis, ut in canis, colo & cura. Difficilior autem eſt huius literæ diſtinctio, quoties præcedit ſ, ut in ſcio & Scytha, reſciſcit, aſciſcit: quam tamen evidenter ac feliciter exprimunt Romani, nos mire confundimus. Nos hic & alio peccamus modo, ſpiritum addentes, c quoties antecedit s, & ſequitur a vel u, ſchando ſonantes pro ſcando, & ſchutum pro ſcutum. Quin & Græci κ ſuum craſſius ſonant, quaſi vergens ad γ, ac ſibili nonnihil meditans, quoties præcedit vocales aut diphthõgos, ε, ι, η, υ, αι, ει, οι, ῃ: quam in cæteris. Nec dubium quin hæc differentia profecta ſit a vulgo, quando nemo veterum id ſcripto prodidit, quum tamen aliis de rebus minutiſſimis plurima conſcripſerint. Ex linguis autem popularibus, quas conſtat olim linguæ Græcæ permixtas fuiſſe, coniicere licet, κ ante vocales quaſlibet perpetuum ſuum obtinuiſſe ſonum. Sic Germani vulgo ſonant Cæſarem, Batavi ſilicem, ſic Picardi

Ici. *di ici, quod imitatum est à Græco ἐκεῖ. Nec me fugit hanc Galliæ partem ob pronuntiationem rideri à cæteris: retinet tamen manifestiora Græcæ Latinæque linguæ vestigia. Rursus si quis audiat Anglum petentem osculum, agnoscet Græcum κῦσαι, in qua voce nos pro υ Græco sonamus u Gallicum. Et in nostrate lingua, quoties illud tenue volumus exprimere, pro c scribimus K, non aliter sonantes eam in Ky, quam in Ka, velut*

Meys. *uti quum diminutive dicimus puel-*
Ken. Kind *lam, aut puerum non diminute, aut*
Kennē. *nosse, aut pectere, aut mentum. Et*
Kemmen. *quum Angli dicunt iugulo, aut re-*
Kynne. *gem, aut serva. Nec defuere Latini, qui non patiebantur c præponi a, ut ca, sed κα scribendum censuerunt: quod ab eruditis reiectum est, negantibus, hic opus esse litera Græcorum commodatitia, quum c suum nativum sonum ad omnes vocales deferat. Probabile est igitur, & apud*
κ, c. *Græcos κ, & apud Latinos c, eodem fuisse sono, quocunque vocali sequente. Nam Latini K propemodum*

pro

*pro ſuperflua duxerunt, quemadmo-
dum & q, quibus vix utebantur, ni-
ſi quum unica litera ſignarent totam
dictionem: ut Q, pro Quinto: K, pro
Kalendis. Atqui ſupervácanea non
eſt, ſi noſtrum c crebro proxime acce-
dit ad vocem ſ. Poſtremo vel à ranis
diſcere licet quod narro. Nam his
hæc litera peculiaris eſt, quum au-
dimus illas quotidie modulantes il-
lud ſuum* βρεκεκεκὲξ, κόαξ κόαξ, *in quo
non percipitur illud craſſius, & ad* γ
*ſibiliumque vergens, quod nunc au-
dimus in vulgata Græcorum pro-
nuntiatione.* L. *Certum eſt argu-
mentum. Nam ranæ non mutant
cantionem ſuam tot iam ſeculis,
quum homines nihil ſinant eſſe diu-
turnum.* U. *Non abſurde dicis, ſi-
quidem lingua ſumma religata eſt,
poſtrema, quæ fauces ſpectat, libera,
ut aliter ſonare non poſſint. Iam me-
diam quæ eſt* γ, *vel g, Latini non* γ. g.
ſemper eodem enuntiant ſono. L. *Qui
ſic?* V. *Quum dicis, vage, va-
gi?* L. *Prorſus. Nam in ga & go &
gu, audio neſcio quid craſſius ac ſpi-*
ran-

rantius. V. *Item aliud audis in lego, quam in legis, legit: in longas, quam in longis.* L. *Sentio.* V. *Similiter in Græcis aliud audis, quum dicitur,* θεολόγῳ, θεολόγου, θεολόγοι: *quam cum* θεολόγε, θεολόγοι. L. *Vt nos quidem sonamus.* V. *Huic malo succurrit Germanorum pronuntiatio, qui sono per omnia simili dicunt, lego, legis, legit.* L. *Video quemadmodum ex corruptis libris, itidem ex linguis quamlibet vitiatis, posse quædam depravata restitui.* V. *Atqui nos Batavi ridemus hic Germanos, quasi vitiosum sit, quicquid diversum est.* L. *Ad istam rationem nihil non esset vitiosum inter homines. Verum ut hic recte sonant g, ita perperam sonant, quum dicunt, caudeo pro gaudeo, & Cades pro Gades.* V. *Ita sane sonant quidam, qui vulgatam pronuntiationem dediscere aut non potuerunt, aut neglexerunt. Verum ex malis siquid inest boni decerpere, sapientis est. Nos tamen gravius peccamus in aspirata* χ, *sive ch.* L. *Tantumne peccatorum? Expectandus*

dus est annus Iubileus. V. *Fortassis excusabitur ab aliquibus, quod pro mii sonamus mihi, rursus pro mihi michi: quo iure veteres in Hebraeis usi sunt; quo sonus sit vegetior, ut in Ioahim, & Ioachim. Verum quod pro* ὑπόχυτον, ὑπόκυτον, *pro* CHRISTE *sonamus* Criste, *pro chrisma crisma, quis feret?* L. *Nemo, nisi qui nescit discrimen inter* CHRISTUM *& cristas.* U. *Sunt ex adverso qui aspiratum pronuntiant etiam chribrum.* L. *Isto nomine Germani superiores male audiunt, quum & id, si quod est, vitii multis modis compensent, & ab Italis profectum videatur.* V. *Scio quid dicas. Arrium sentis quem epigrammate ridet Catullus, qui pro commodis dicebat chommoda, pro insidiis hinsidias, ex cuius immodico flatu tantum erat discriminis, ut poeta timuerit, ne postea quam ille Syriam petens navigasset Ionium mare, iam non Ionium diceretur, sed Hionium. Et olim fuerunt apud Graecos qui vitabant aspirationem, Iones, opinor: & apud*

Latinos priscos. Et nequid existimemus sub sole novum esse, sunt hodie qui spiritum addunt ubi nihil opus, & spiritum adimunt ubi erat addendus. Quorum hoc postertus Flandriæ parti gentilitium est, qui mira constantia spiritum addunt tenuibus, & adimunt aspiratis. Is error velut agnatus hæret illis etiam Latine Græceve sonantibus. Quemadmodum enim vulgata lingua dicentes herum, subtrahunt spiritum, & sonant honorem, quum dicunt honorem, addunt: ita Latine loquentes ululam vocant hululam, & humilem umilem. L. *Pulchre pensant vitium vitio.* V. *Audivi Florentiæ in professione publica constanter pronuntiantem, chorpus, chalidus, & champus: quum tamen ea civitas procul absit à mari, etiamsi plus satis ventorum immittit imminens Apennini dorsum. Arbitror tamen non fuisse Florentinum. Contra cæteri Itali vix distinguunt hominem ab omine, quod nos ingenue distinguimus, & utrique alteros ridemus,*

Heer.
Eer.

demus, quum peccemus utrique. Ac ne soli nos in pronuntiando labi videamur, sunt apud Italos qui ex publico sermonis usu pro laudo sonant laldo, pro audio aldio. Rursus qui pro deus degus, pro eum egum, sive echum: adhac qui more Hebraorum plerasque syllabas extremas acuto sono pronuntiant, Bergomates, ni fallor. Mentior nisi his auribus audivi Roma sacrificos ad hunc modum pronuntiantes: quumque narrarem in convivio quid audissem, existimans id inscitia vitium esse, risere quidam, & protinus agnovere cuiates essent qui sic pronuntiassent. L. *Equidem arbitrabar nos solos barbaros sonare barbare.* V. *Hodie vulgus nusquam non est barbarum. Quin & chi non prorsus idem sonat in* χαῖρε, χίερας, βραχὺ, χοῖρος, χλιὼ, χερρόνησος, *quod in* χαρὰ, χορὸς, *&* ἄνȣχος. *Illic enim audis nescio quid sibili, quod in posterioribus non audis.* L. *Num id recte?* V. *Non ulla ratio, sed delicia morem hunc invexerunt, mea quidem sententia.* Chi.

L. *Apparet.* V. *Quod dicam, à priscis traditum est: γ si sequatur aspirata χ, aut alterum γ, aut ξ, sonat medium quiddam inter ν & γ, ut* ἐγχειρίδιον, ῥόγχος, ἄγγελος, λύγξ, σφίγξ, *enchiridion, rhonchus, angelus, lynx, sphinx. Adeoque non convenit his literis in eadem dictione, ut si prior syllaba desinat in ν, vertatur in γ.* Nam ab ἐν *&* χεὶρ *compositum est* ἐγχειρίδιον. *Quod si post γ succedit κ, utriusque literæ sonus mutatur, velut in* ἀνάγκη, λυγκεῖς. *Nam in his γ propemodum sonat ν, & κ propemodum γ: propemodum dixi, quod non ad plenum exprimitur ν & γ, sed medium quiddam inter utrunque. Simile quiddam auditur & apud Latinos, si literæ g succedat n, aut alterum g, aut c, aut q, velut in magnus, agnus, pignus, cygnus, magnes, agger, aggero, ancora, anquiro. Ac veteres, quorum est Victorinus, adeo putabant nobis hic deesse literam, medio sono inter g & n, ut pro aggerem & suggestum, scribendum existimarint, angerem & sungestum. Rursus*

Sungestus.

ſus pro ancora, agcora: pro ancylia, agcylia. Verum n, litera noſtris auribus blandior, vicit. Illud certe conſtat, Italos, emendate loquentes, aliter ſonare magnus, agnus, quam nos ſonamus. Nec enim ſonant agnus, ut a per ſe ſonet: nec ag nus, ut g hareat priori vocali: ſed pro g, audis quiddam quod neque ſit prorſus n, neque prorſus g, ſed e duobus medium quiddam. Ex *eodem fonte naſcitur, quod quidam ſcribere maluerunt anquiro, quam acquiro, quod q vim obtinet eandem cum c & k. Ea varietas declarat, illos nec prorſus ſonuiſſe g, nec prorſus n, ſed medium quiddam. Idem cenſebant de ecquid, nunquid, nanque, tanquam, quanquam, & ſimilibus. Vis enim litera q, ſic m vertit in n, ut g ſonum admiſceat.* L. *Hac mihi videntur argutiora, quam pro noſtra regione.* V. *Simile quiddam tradunt de ſono medio inter m & n, ſi ſequatur p, b, aut ph, ut in ampullis, Lycambes & Amphimachus. Auſculta, ut ſonos auribus diiudices. Quid*

Agcora.

Acquiro.

audis quum sono Lycanbes? L. N. V. Quid quum Lycambes? L. Prorsus m. U. Quid nunc? Lycambes. L. Nec m, nec n: sed quiddam utrinque mixtum. U. Bene habet, quod hæc inter nos aguntur lingua: nam calamo non possint exprimi. L. Nisi vocalis esset calamus: quales erant illi plus satis loquaces, qui Midæ auriculas sic traduxerunt, ut hodie quoque proverbio celebrentur. V. Sic est. Sed ut pergamus, in t, d,

T. D. TH.

& th sive ϑ, vide quot modis peccetur. Germani superiores th subinde sonant, & scribunt pro t, Protheus pro Proteus. Contra nos sonamus t pro th, ut in theologus, Timotheus, & Phaethon, Phlegethon, aliisque innumerabilibus: sed multo magis quum aspiratæ adhæret consonans alia: ut pro θνητὸς, sonamus τνητὸς: pro Aethna, Aetna: pro θρέψαι, τρέψαι: pro Thraces, Traces: & in totum ægre assuescimus huic aspiratæ sonandæ: quã feliciter exprimunt Angli in initio, quum sua lingua dicunt furem:

Thief. Smyth.

in fine, quum dicunt fabrum ferrarium.

rarium. Nam his vocibus velut inimitabilibus ſolent hoſpitem provocare. Qui craſſe docent, monſtrant, θ propemodum ſonare quod nobis ſonat tſ, quam ſyllabam noſtra lingua facillime ſonat in tſa, quum duabus ſyllabis dicimus, ſimul. L. *Agnoſco.* Tſamē.

V. *Quin frequenter d & t differentiam confundimus: veluti quum pro David, ſonamus Davit: & ad Petrum, ad te, at Petrum, at te: quod idem facimus in b, nonnunquam ſonantes pro abſte, apſte, quum d & b craſſius ſint ſonanda.* Vide ad lit. B. paullo poſt. *Porro quod Græci τ ſonant, ut nos d Latinum, quoties præcedit ν, in ἐντὸς & ἔντερα, arbitror eos eodem iure facere,* τ. *quo pro ϖ ſonant b Latinum in ἔμπορος. Nam quod pro ti, ſonamus ci,* Ti pro Ci. *quoties excipit vocalis, fortaſſis veterum authoritate probatum eſt in Laurentius & Patentia, quum idem apud Græcos nequaquam fiat. De duplicibus duobus ξ & ψ,* ξ, ψ. *iam per occaſionem diximus, quas Galli ægre pronuntiant, duntaxat in initio dictionis, ſalmus*

sonantes pro psalmus , & senia pro xenia: nos hic certe sumus feliciores. Et Gallorum quorundam vulgus hic addere solet e, exenia pro xenia, epsallo pro psallo. Idem faciunt in st , sp, pro sto sonantes esto , pro specto especto.
L. *Isthuc non in Gallus tantum animadvertere licet.* U. *Scio & ante dictum esse , cum quibusdam Hispanis hoc illis esse commune. Et una tantum Gallia pars habet quod dico, ne totam in me concites. Tertia duplicium est ζ, complectens in se σ & δ, si δ crasse pronunties. Unde Graeci quidam pro γάζα , scribunt γάσδα: pro μελίζειν , μελίσδειν. Alii rursus δια vertunt in ζα: inde nobis etiam ζάβολος , pro διάβολος. Hanc literam, quoniam non reperitur in Graecis dictionibus , Latini fere vertunt in geminum ss, ut in patrisso πατρίζω, & in musso μύζω. Eam Germani & feliciter & frequenter usurpant lingua vulgata , quemadmodum & Sarmatae videntur ea delectari. Nos tamen loquentes interdum usurpamus illius sonū ubi nihil opus: id fere*

per-

perpetuo, quoties ſ incidit inter duas vocales, pro læſa dicẽtes læza, pro viſa vize, pro illuſo illuzo, pro riſi rizi: quod unde venerit in noſtrã cõſuetudinem, non ſatis queo coniectare, quũ Romani non varient in huius literæ pronuntiatione, nec cauſam videam mutationis, nec ab ullo veterum tale quicquam ſit traditum. Nec enim ſa debet aliud ſonare in muſa, quam ſonat in ſalus: nec ſo aliud in viſo, quam in ſolus: nec ſe aliud in viſe, quam in ſedeo: nec ſi aliud in riſi, quam in ſileo. Nec huiuſmodi rei quicquam eſt apud Græcos, quibus σ ſonum ſuum perpetuo obtinet locis omnibus. L. *Atqui quoſdam audio pro ſimplici ſ, ſonare geminum.* U. *Atque adeo ſcribunt quoties antecedit longa vocalis, ut in cauſſa & læſſio. Ad eum modum ſcribere ſolitum ferunt M. Tullium.* L. *Fortaſſis hinc nata eſt varietas.* V. *Fieri poteſt. quanquam reclamat Romanorum conſuetudo: at nos idem facimus, etiam ſi correpta vocalis præcedat, ut in niſi & miſer. Quibus au-*

Si, zi. SA. SO. SE. SI. Cauſſa.

tem hic usus à pueris inolitus est, similiter peccant & in Græcis, sonantes μίζον, pro μίσον, & μοῦζα, pro μοῦσα. L. *Video rem operosiorem esse, quam putaram, emendate pronuntiare. Verum nondum explicuisti quo pacto sonandum sit?* U. *Recte mones: nam*
S. *exciderat.* Σ *lingua pone dentes superiores appressa profert lenem sibilum, qualem edit serpens minitans & erectus, ubi quis imprudens propius ad nidum accesserit. unde litera S figuram habet eius animantis, sibilum edentis, & inflexo corpore deterrentis. Unde & exibilandi verbum deductum. Huic sibilo accedit sonus δ, sed crassior, aut lenior potius. Quemadmodum in cæteris duplicibus sibilum antecedit habitus oris quo sonatur p aut c. Demiror autem quur hæc litera tantopere displicuerit Dionysio rhetori, qui tradit, eum ferarum esse sonum, & vix homine dignum, quum Græci in plerisque dictionibus ρ vertant in σ, sicut attigimus supra: rursum quoties incidit σσ geminum, malunt in*

gemi-

geminum σσ vertere, pro γλῶττα γλῶσσα, pro Θέτταλος Θέσσαλος, pro τὺ σὺ sonantes. Nam si ideo displicet, quod hunc sonum à serpentibus didicerunt homines, displicere debet & κ, quæ ranarum est & coccycis: & β, quæ est ovium: & μ, quæ est boum: & ο, quæ est asinorum: & ν, quæ est canum rixantium: & α, quæ est puerorum vagientium. L. *Atqui ne desit omnino patronus Dionysio, prisci Latini videntur illam elidere soliti. Quod genus illud ex egigrammate quod refert Plinius in historia naturæ, Reginæ Iunonis Supremi coniugis templum. Itē illud ex Ennii versibus quos adducit Aulus Gellius,*

Doctus, fidelis, suavis homo,
facundus, suoque
Contentus atque beatus, scitus,
secunda loquens in
Tempore.

V. *Quid mihi narras Ennios? quasi nō idem hodie faciant in oratione soluta Galli, quod Ennius fecit in carmine: prorsus elidentes s, quum incidit inter vocalem & consonantem: in fine*

vero sic obscurantes porrecta in immensum vocali, ut vix sentias, velut in est & dominus: in quorum priore, eliso s, sonant geminum aut triplex potius eee: in posteriore, u trium vocalium habet spatium. L. *At mihi videntur viri iusti pariter ac prudentes Hispani, qui quod Galli peccant in s, abunde pensant, nihil sine hac litera pronuntiantes, ac sæpius eam in eandem dictionem insulcientes.* V. *Vera narras. Si lædere vacaret, dicerem, Gallos, quoniam non assueverunt sibilis ob serpentium illic raritatem, metu ac religione vitare literam, ne provocatum cognato sibilo noxium animal frequentius eo demigret. Contra Hispanos, ut viros fortes, & serpentium sibilis assuetos, adeo contemnere illos, ut etiam obsibilent, quo absterreant, quomodo solent quidam oppedere tonitruis. Quod si nunc in re etiam seria fas esset iocis indulgere, poteram & illud adversus Dionysium proferre, quod matres ac nutrices hac litera, quam ille vipeream vocat,*

vocat, ſomnos accerſunt infantibus. Sed mittamus & iocos, & recentiorum delicias ac faſtidia: quot homines, tot ſententiæ. Magis me movet, quod priſcis illis tantopere diſplicuerit, qui parce literam hanc admiſcuerunt, in tantum, ut quidam totas odas conſcripſerint ἀσίγμους, *hoc eſt, nuſquam admiſto* σ. *Quin & Pindarus fertur hanc literam infamaſſe verſu,* Πρὶν μὲν ἕρπε σχοινοτενῆ φωνήεντα διθυράμβων, καὶ τὸ σὰν κίβδαλον, ἀνθρώποι. *Iam & illud admiror, qui* ζ *reſpondeat gemino ſigma: in hoc enim vertunt Latini, quur tantopere probetur eruditis, ut Qintilianus homo minime ſurdus, vix aliã ſpirare putet ſuavius, ut in zephyris & zopyris.* L. *Dicã quod venit in buccam.* U. *Vt lubet.* L. *Ipſa ſe mollit: ut quædam ſi modice ſumas lædunt, ſi copioſe, proſunt, ut de lactucis & teſtudinibus eſt proditum. quemadmodum n, in manna iucundius ſonat, quam in maneo: & m in mamma mollius eſt, quam in lama. Tum vis literæ* δ, *admixta temperat aſperitatem ſibili.*

li. V. Nihil absurdi loqueris. Superest f, de qua superius per occasionem nonnihil attigimus. Sed pleniorem explanationem data opera in hunc distulimus locum. Et hanc quidam iudicarunt supervacaneam, scribentes philius, phacio, phacies: mox ph, servata est Graecis dictionibus, phama, Phaethon, Phoebus, Philippus, Pamphilus: Latinis dicata f, felix, facio, fibra. Quanquam ne hic quidem satis constantes sumus. Fama. Fuga. Fur. *Nam famam, fugam & furem per f scribimus, quum Graecis sint* φάμα, φυγὴ, φώρ. *Quod si prorsus idem sonat f, quod ph, sive* φ, *constat, literam esse supervacaneam. Rursus si nihil interest in sono, qui convenit ut* φ *numeretur inter mutas, f locus datus sit inter semivocales? Ad haec quid opus erat Aeolibus digamma, quum haberent* φ: *aut nobis, quum suppeteret f? Fatentur enim omnes, Claudium Caesarem iure addidisse digamma Aeolicum, quod nostro f inverso notabatur* Ⅎ: *utcunque vicit consuetudo. Ad haec, quum authores*

thores quidam tradant, apud nos u consonans, eam habere vim, quam apud Aeoles habet digamma: sequitur, has literas sono variasse, quandoquidem constat, v consonans, sonare diversum quiddam ab f. L. Sic apparet. U. *Iam Priscianus, non omnino malus author, scripsit, nonnihil esse discriminis inter ph & f. Quod evidentius facit Quintilianus libro primo, referens iocum Ciceronis ex oratione pro Fundano, testem Græcum, opinor, irridentis, quod primam eius nominis literam sonare non posset, Phundanus dicens pro Fundano. At M. Tullius magis erat irridendus, si Græcum φ, & Latinum f, nihil sono discrepant. Idem Fabius libro, ni fallor, 12, commemorat hanc literam Latinorum inter eas, quæ parum felicis sunt soni, quod inter dentes effletur: unde fieri putat, ut sermo Latinus ne possit quidem ad iucunditatem Græcanicæ pronuntiationis aspirare. Atqui si in hac litera paria faciunt Latini cum Græcis, ridiculum est, quod Fa-*

bius

bius hoc argumento persuadere conatur, nos Græcis inferiores esse vocum suavitate. Adde his, quod Terentianus, docens huius literæ pronuntiationem, evidenter indicat discrimen inter ph & f. Quum enim docet, aspirationem in initio vocalibus additam, aut consonantibus quatuor à tergo adiectam, non mutare literæ sonum, sed tantum aspirationis gratiam addere, Sotadeo metro sic rem explicat,

Quia non adicit literulis novum sonorem,
Sed Græcula quædam scholicæ nitela vocis.

De f longe aliter loquitur: referam enim illius carmen,

Imum superis dentibus apprimens labellum,
Spiramine levi, velut hirta Gratia vites,
Hanc ore sonabis, modo quæ locata prima est,

An non hic duplici nota discernit φ ab f? primum quod in f, labium inferius apprimitur superioribus dentibus:

tibus: deinde quod ſpiritu leniore profertur, veluti ſtudio vitandi Græcam aſpirationem, quæ eſt in Φ, cuius ſono labiis utriſque diductis ſpiritus vehementior erumpit. Et haud ſcio an probabile ſit, percontatorem illum, qui ex Amphione ſuſtulit aſpirationem, de quo ſupra meminimus, ex Amphione feciſſe Amfionem, quemadmodum alter ille Græcus ex Fundano fecit Φundanum. Quæ ſi vera ſunt, triplici varietate diſtincta ſunt, ph, f, & v conſonans. L. *Qua ratione poſſunt auribus diſcerni?* U. *In ph, magis ſtringuntur labia priuſquam erumpat ſpiritus: is erumpit vehementior labiis ac dentibus latius diductis: in f lenius, dentibus pene coeuntibus, & inferiore, ut dictum eſt, labro ſuperioribus dentibus affixo, ut inter hæc litera velut effletur: in v conſonante, multo etiam mollius effertur aſpiratio, quam vel in Φ, vel in f, idque diductis & labiis, & dentibus, in exitu vocis. Nunc auribus obſerva ſonos, & oculis os meum intuere.*

tuere. Dico, pha, fa, va. Rursum, phama, facio, vado. L. *Papa manifestum video discrimen.* U. *Superest scrupulus, quid Aeolibus sonuerit digamma, tum autem an hodie recte sonemus v consonans. Primum, ubi Iaceo sonamus conflatis primis vocalibus, præter ia nihil audimus in sono novo. At quum idem facimus in vadit, velo, vino, volo, vulnus, aliud quiddam sentiunt aures. Sona ia, duabis.* L. *Ia.* U. *Contrahe.* L. *Ia.* U. *Fac idem in ua.* L. *ua.* U. *Contrahe simili modo.* L. *Sentio sonum prima syllaba in nostratibus verbis, quum dicimus, vigilare, molle, vinum, & habitare.* U. *Vna igitur nobis deest, si recta est horum temporum pronuntiatio.* L. *Dic clarius.* V. *Inter ph & f, nonnihil interesse in confesso est.* L. *Est.* U. *Inter f vero & u consonans multum interesse res ipsa loquitur.* L. *Vt nos quidem sonamus.* U. *Atqui quum Batavus sonat album aut latum, aliud audis vi, quam quum Latine dicis, vide: rursus aliud*

V consonans.

VVacken. VVeeck VVyn. VVonen.

vvit. VViit.

quum Batauus dicit percontari, aliud quum ulcisci, aut stringere. L. Recte. Verum id scribunt per geminum uu. V. *Nimirum differentiæ causa. Nam & illis est u consonans eo sono, quo Latine loquentes efferimus: veluti cum dicunt, pinguem, aut simultatem. Contra quum dicunt, scito, aut legem. Alioqui quæ vocalis duplicatur initio dictionis, nisi mutet naturam? Nunc accipe & illud argumentum.* L. *Hic sum.* U. *Quum grammatici diligenter indicent affinitatem literarum inter ipsas, velut quum pro i ponitur u, ut in optumus: pro aspiratione f, ut in fordeo pro hordeo: pro s, t, ut in mertare & pultare: pro u, o, ut in dicont pro dicunt: ac similibus innumeris: nusquam mentionem faciunt affinitatis inter f & u consonans: tanta est soni vicinitas, ut si paulo lenius sones f, fiat u: si paulo pressioribus labris u, fiat f.* L. *Non leve, per musas, argumentum.* U. *Ad hæc apud Aulum Gellium libro* XIIII. *cap.* 5. *grammaticus, ubi præ-*

Vragen. VVraken. VVringhen.

Vet. Veet. VVeet. VVet.

præscripsisset legem, per quam nomina desinentia in us, si proxime antecederet i, vocandi casum inflecterent in i, non in e, ut egregius egregi, quemadmodum Virgilius Virgili: divus, rivus & clivus, & huius generis alia, hoc lemmate excepit à regula, quoniam non simpliciter desinerent in us, quemadmodum Virgilius, sed in eam quæ per duplex u scribitur, ad cuius literæ sonum declarandum repertum esset digamma Aeolicum. Quod si id tum sonabat vus in rivus & clivus, quod hodie nobis, nihilo magis erat opus exceptione in rivus, quam in Rufus, quum esset manifestus consonantis sonus ante u posterius. L. *Persuades alium fuisse sonum. Quid igitur censes?* V. *Censor esse non ausim, at divino, veteribus propemodum sonuisse f. quod Græcis sonat φ, & quod hodie f sonat Phrysonibus: sonant enim asperius, quam nos, qui & v consonans propemodum sonant uti nos f. veluti quum dicunt, muscam, volare, metuere, quæ nos per v consonans*

Vocativus in i, Egregi.

Fliech. Flieghen. Vresen.

sonans sonamus lenius. Porro v consonans sonuisse quod apud Aeoles & Claudium Caesarem digamma. Id deniq; propemodũ sonuisse, quod apud nos hodie sonat vv geminum. Nam quod in vulgata pronuntiatione, v consonans sonamus aliquanto lenius, quam f, apparet, ex iisdem deliciis ortum, quae pro ἔμπορος, *sonant emboros: & pro* οἶνος, *vini.* L. *Quibus indiciis isthuc colligis?* V. *Ex iis quae iam commemoravi, tum ex linguae nostratis vestigiis, quam constat Graeco Romanoque sermone permixtam esse. Innumera sunt locorum vocabula à vico dicta, ut quum dicimus, comitis vicum, pastorum vicum, fontium vicum, in quibus ultima scribitur per vv duplex. unde colligere licet, quid olim sonuerit Latinis v consonans in vicus, vanus, & rivus.* L. *Verisimillimum est quod narras.* V. *Item quum vulgata lingua nominas vinum, deprehendis quid in vino sonuerit prima syllaba. Idem arbitror esse quum dicimus violentiam, quanquam corruptis,*

Contvviick. Hardervviick. Brunsvviick.

VViin.

Ghevvelt. VValtzen.

ruptis, ut solet, literis aliquot. Rursus quum pro vacare dicimus vigilare, & quum sonamus ventum & ventosum. Similiter quum apud nos velut evanescit v, illi scribunt per geminum vv, ut quum dicunt grave, iurare, vexare, fatuum, duos. Nam apud nos pluribus literis additur, quam apud Latinos. Contra quum apud Latinos habetur f, Phrysones & Angli quidam vertunt in f, nos in v consonans, ut hodie sonant Latini, velut in fluere, fluctu, pisce, & similibus innumeris. Nam in pisce, & hinc derivatis, p tenue mutavimus in ph, pro qua scribebant f: nos rursus f vertimus in v consonans, ut nunc quidem profertur. L. *Certa narras, mira tamen, & haud scio an omnibus credenda.* V. *Hinc est quod Germani spirantiores, Latine loquentes confundunt interdum has literas, v consonans & f, quum efferunt convidit pro confidit, & fideo pro video. Nec mirum videri debet, si, quod tradidimus, non est perpetuo verum, sed fallit in quibusdam dictio-*

VVint. VVin. dich. Svvaer. Svveren. Quelé. Dvvaes. Tvvee. Vloyē. Vloet. Visch.

dictionibus, quum non ignores quanta sit sermonis vulgo crediti volubilitas & inconstantia. L. *Cætera facile corrigerentur, nimirum ut aliquo discrimine sonemus f, in filius: & ph, in Philippus. Cæterum illud durum, siquis pro vanus sonet vvanus, aut pro rivus, rivvus, atque item in cæteris, quæ per v consonans efferuntur.* U. *Nec est necesse, ut prorsus exprimamus vulgatam Germanorum pronuntiationem: satis est si paulo longius recedamus à sono f, & aliquanto propius accedamus ad sonum u vocalis. Nam inter f & v consonans fuisse dissonantiam evidentiorem, quam nunc est, & illud arguit, quod nusquam altera in alterius vicem succedit, quod tamen in cæteris fit passim, inter quas vel tenuis intercedit cognatio, velut in* βέλομαι *& volo: rursum in eo, quo veteres, teste Fabio, pro hœdo dicebant fœdus, pro hordeo fordeum. Verum non occurrit ubi vel f mutarint in v consonans, vel v consonans in f.* L. *Nondum animum omnibus scru-*

pulis

pulis liberasti. Veteres qui meminerunt de digamma Aeolico, veluti Quintilianus, Priscianus, Aulus Gellius, & , ni fallor, Victorinus, exempla proferunt, in quibus v antecedit se ipsam, ut in vulgus & servus, rivus & divus. Quod si litera Aeolica non alibi locum habet, quid sonabit v, in vanus, Venus, vino, & volo? V. *Et in his eundem sonum indicat epigramma, quod Ioannes Tortellius, vir suo seculo magnus, Romæ sibi visum fuisse testatur, in quo bis fixit, scriptum erat pro vixit.* L. *Nil miror: fortasse Germanus quispiam aut Phryso posuit. quasi nos Romæ non deprehenderimus in huiusmodi monumentis insignes solœcismos.* U. *Atqui non sic elaberis, ô bone. Terentiani versus audi,*

Ut vade, veni, vota refer, teneto vultum:
Crevisse sonum perspicis & coisse crassum,
Unde Æoliis litera fingitur digammos,

Quæ

Quæ de numero ſit magis una
consonantum,
Vocalis in iſtum mage quam
verſa ſit uſum.

Audis hic in exemplis va, ve, vu: quo minus autem poſuerit vi, metrum obſtitit, quanquam dicere poterat, Video vultum. atque in his u mavult eſſe novam literam Aeolicam, quam ex vocali mutatam.

L. *Nondum exemiſti ſcrupulum. Præ A. Gellio & Quintiliano contemnere poſſem Terentianum: & quod ait de digammo, poteſt ad ultimum exemplum pertinere, videlicet vultum. Nam egigramma nihil me movet. Auli Gellii ſententiam retuli, Qintiliani verba ſubtexam: Noſtri, inquit, præceptores, cervom ſervomque u & o literis ſcripſerunt, quia ſubiecta ſibi vocalis in unum ſonum coaleſcere & confundi nequiret, nunc uu gemina ſcribuntur. ea ratione quam reddidi, neutro ſane modo vox quam ſentimus efficitur. Nec inutiliter Claudius Aeolicam illam Ⅎ ad hos uſus litė-* Cervō. Servō. Ⅎ

ram adiecerat. Ex his Quintiliani dictis perspicuum est, fuisse quendam sonum quem nec φ redderet Græcum, nec f Latinum, nec consonans. Rursus, constat, v consonans aliud sonuisse in vado, video & volo, quam in rivus aut servus: & hunc sonum Latinis literis notari non potuisse: eoque peregrinam literam à vicinis Aeolibus mutuo sumptam, quam δίγαμμον appellant: quæ ne videretur eadem cum f Latina, inversa est Ⅎ. Ea loco utriusque u, ponebatur in serⅎs, nec alias videtur habuisse locum. Nos autem nihil discernimus v consonantem, sive præcedat u, sive alias vocales: etiam si hoc discrimen Quintilianus significat fuisse perquam tenue, Sentimus, inquiens: & tamen erat aliquod cuius gratia Romanus Imperator putarit literam aliunde accersendam. U. *Sic urges, quasi meditatus ad hoc certamen accesseris. Cogemur itaque quartum addere sonum, phu, fu, vo, vu: ut ph in phuga spiritum obtineat Græcanicum: f in fundo flatum Latinum:*

num : v in volo crassius quiddam quam f : v, in servus longius absit à sono f, quam v in servos, ac propemodum sonet, quod apud Barbaros & olim sonabat u geminatum. Qua de re satis, opinor, ante dissertum. L. *An satis non liquet ? Nam Victorinus tradit, Aeolicum digamma eandem esse literam quam Hebræi dicunt Vau, eamque respondere nostræ v consonanti. Sed libet quod in scholasticis disputationibus solenne est dicere, acquiesco, quo reliqua peragas.*
U. *De g igitur dictum est inter illius cognatas. De h propemodum convenit inter grammaticos, è literarum catalogo iure submovendam esse, nihiloque iustius videri ut inter literas numeretur, quam si apud Græcos spiritus tonive nota in literarum ordinem accerseretur, quum interim, invitis grammaticorum centuriis prope dixerim, regnet in mediis literis, præposita vocalibus lenius sonans : rarius enim postponitur in aliquot barbaris & interiectionibus, veluti in ah, vah, oh, &* G.

proh, non sine rixa tamen grammaticorum, cavillantium, id per apocopen fieri, quum integræ voces fuerint, aha, vaha, ohe, & prohe: aliis dicentibus, nihilo magis præcipi posse quomodo, scribendæ sint interiectiones, quam præscribi potest alienis affectibus, quorum illæ sunt notæ. Consonantibus vero postposita vehementius sonat. Postponitur autem c, t, p. Semper autem ρ apud Græcos, si consonans hæc sit vocis initium, rursus
ῤῥ. *in medio geminatis ῤῥ, additur posteriori, ut in choris, thymum, phyllis, & rhetor, & catarrhus. Nec raro mediis vocalibus interseritur, quo sonus sit vegetior. Siquidem Aulus Gellius citat pervetustos codices, quos existimabant fuisse Maronis αὐτογράφους, in quibus ait se vidisse versum hunc ex secundo Aeneidos libro,*

Exultat telis, & luce coruscus
Ahena. a^h^ena,

ita fuisse scriptum, ut superne inter a & e, h litera fuerit annotata, a^h^ena. Similiter in illo versu,

Et

Et foliis undam tepidi despumat
ahèni.

Quod idem in nihil & mihi factitatum, iam prius admonuimus. Adeo vero non est supervacanea, ut Aeolum exemplo Latini quoque huius vice subiiciant f, dicentes, ut modo dictum est, pro hordeo fordeum, & pro hœdus fœdus. Latini in Græcis usurpandis non raro vertunt in s, quum pro ὗς *dicunt sus, pro* ὑπέρβιος *superbus, pro* ἕρπω *serpo, pro* ἑπτὰ *septem, pro* ἕξ *sex.* L. *Mirum istos adeo contempsisse spiritum, quum videamus & arbores diffringi, & tecta subverti, & mare intumescere, & terræmotus cieri spiritu. Verum illud adde quomodo promendus hic flatus?* U. *Quid ni superne?* L. *Non hinc ambigo, quanquam & ructus superne erumpit: sed quibus, & quomodo temperatis organis?* V. *Id in arteria, musculis, & faucibus situm est, tam morigeris, ut animo nonnunquam aliud agenti tamen obsequantur. Puer virilem vocem ædere non potest, sicut nec mulier, nimirum*

Nihil. Mihi.

ἕξ sex.

mirum ob angustiam transitus. At vir constrictis musculis, quum libet, vocem edit puerilem. Et *alioqui contractis aut dilatatis faucibus & arteria pro suo arbitratu, magis exilem aut grandiorem emittit. Nec igitur summis labris edendus est flatus, qualem solent qui pultem plus aquo ferventem refrigerant: nec ab umbilico ducendus, ut solent Germani quidam, tantum efflantes venti, quantum molæ farinariæ circumagendæ sit satis: sed moderate proferendus è faucibus, neque fatigandus pulmo, velut in spiritosis ac labore anhelis. Sunt enim in quos illud è satyra possis dicere, Tunc immensa cavi spirant mendacia folles.* Et *sunt rursus qui moleste ferant sibi inhalari spiritum alienum, qui nonnunquam obolet allium, cepas, aut salsamenta, aut polypum, ut absit scabiei contagiosæ, aut pestilentiæ, alteriusve morbi periculum, quum nullus sit facilior, quam per halitum transitus.* L. *Vnde mihi videtur modestiæ causa natum, quod quidam*

ore

ore presso loquuntur, quæ res apud Gallos mulierculis versa est in iocum oris pusilli. V. *Ab eadem modestia natum arbitror, quod olim oculis semiclusis invicem intuebantur. Id indicant picturæ nostrates ante annos fere centum editæ, tali forma nobis exhibentes, siquos intelligi volunt ab improbitate vehementer alienos.* L. *Emoriar, nisi istuc in picturis mediocris antiquitatis sæpenumero miratus sum.* V. *Verum ut hoc ineptum sit, tamen est in oris & oculorum diductu quædam decora mediocritas. Me puero sese sic stringebant mulierculæ, ut insectas diceres. Ea res quum esset inepta, videbatur cum primis elegans, simulque, quod erat consequens, verecundum habebatur, quam minimum sibi capere. Ad id enim confert medii corporis strictura. At è diverso parum decorum est mulierem discinctam videri.*

Virtus est medium vitiorum utrinque redactum.

Idem observandum in diducendo ri-

ctu, in dilatandis faucibus, in promendo ſpiritu. Peccant qui nihil aſpirant, peccant qui aſpirant omnia, peccant qui lenius, quam ſat eſt, peccant qui plus ſatis, ſed graviſſime peccant qui præpoſtere id faciunt. Nec quivis flatus eſt aſpiratio literaria: concitatus, anhelus, aut qui procul ſemotis loquitur, ut ſolent nautæ ruſticique, maiore ſpiritu loquuntur, quam qui cum proximis confabulatur. Verum hoc nihil ad grammaticum. Alioqui nullius literæ ſonus abſque ſpiritu promitur. De ſpiritu ſatis videmur nugati. Addamus his, ſi videtur, reliquas ſemivocales, l, m, n, & r: inter quas, ρ Dionyſius γενναιοτάτην appellat, quũ ſit aſperioris ſoni. Nam lingua faſtigio in palatum ſuperius vibrato tremulis ictibus fragorem reddit, qualem audimus in lapide magno impetu perpulſo funda, aut iaculo baliſta excuſſo, aut baculo virgave celeri motu per aerem acto. Vnde in dictionibus, quibus celeritatem, impetum, aut aſperitatem ſignificare

cupi-

cupimus, hanc literam admiſcemus, veluti Græcis in ῥεῖν, ῥιπὴ, κρούω, χειμάῤῥους, τρέχω, τραχὺς, κρόμος, βρέμω: *Latinis in rapio, ruo, roto, fulgur, tonitru, torrens, ructus, horror, fremo, frendo, ſtrido.* L. *Itane voces ad rerum quas ſignificant, ſimilitudinem efficta ſunt? Arbitrabar fortuito natas, aut certe pro arbitratu inſtituentium repertas.* U. *Imo referunt ipſis elementis, ipſoque ſono quod ſignificant: verum nihil eſt neceſſe rem totam, ut eſt, voce repræſentari, ſatis eſt aliquam ſimilitudinem apparere: quæ ſi non appareat, tamen aliquid cauſæ ſubeſt cur huic rei vocabulum hoc ſit impoſitum. Bellum, apud nos ominis gratia blanda voce ſonatur, quemadmodum apud Græcos Furiæ dicuntur Eumenides. Ita qui lenitatem aut lentitudinem declarant, amant l, ut Græcis* λεῖος, λείχην: *Latinis, lentus, labi, lenis, lubricus. Quæ vero magnitudinem, m, qua nulla ſpatio maior litera, gaudent, ut Græcis* μέγας, μακρός: *apud Latinos, magnus, mons, mo-*

les. L. *Quur igitur leonem dicimus potius, quam reonem?* U. *Vel ominis causa, vel quia in longum porrectum est animal nullius proceritatis.* L. *Si vera narras, oportebat cuiuslibet rei in quavis lingua idem esse nomen.* V. *Nihil est necesse. Quum enim sufficiat qualiscunque rei repræsentatio, potest eadem aliis atque aliis modis effingi, veluti quum Græce dicis χαίνω, Latine hio, Batavice ghapen: in singulis sentis expressam oris diductionem.* L. *At quur μακρὸν & μικρὸν, quum diversa significent, eandem habent consonantem?* V. *Affinitas inter contraria poscebat hoc, sed per a, quod ample sonat: & i, quod exiliter, notatur discrimen. Ad hæc quoniam eiusdem rei multæ sunt qualitates, satis est si ab una quapiam harum sumatur vocabulum: nec absurdum sit, si res eadem lingua pluribus vocalibus signetur. Verum satius est ut hanc disputationem in aliud tempus reiiciamus, vel quia vix habet exitum argutatio, vel quia ad id quod instituimus, nihil*

hil habet momenti. Alias dabitur otium si libebit. L. *Tuo arbitratu. Sed absolve quod orsus es.* U. *De l dicam. Itaque si linguam valide tendas in eam palati partem quæ dentibus supernis est proxima, moxque diducas os, erumpit blandus ille tinnitus, sonantior tamen in medio ac fine, quam in initio dictionis, ut sol, mel, volo, lego, nisi quum finit syllabam, ut solvo, salvus. M vero, compressis inter se labiis, mugitum quendam intra oris specum attractus naribus edit: sonantissima in medio duplicata, ut mamma: in fine prorsus obmutescens: unde* μύζειν *dicuntur Græcis, & Latine mussare, qui tacite loquuntur, nec audent vocem claram edere. Hinc & mutum dixerunt Latini. Superest n, quæ ad palati convexum inhærente lingua, gemino naris & oris spiritu vocem explicat, maxime tinniens in medio geminata, & in fine dictionis, aut syllabæ, ut in manna, mandragora, & nomen. Vnde & tinniendi verbum Latinis, elementi vocem exprimens,*

L. M. Mussare. Mutus. N. Tinnire.

Gannire. *mens, fortassis & ganniendi. Docet autem Fabius, olim diu fuisse rarum*
Consonantes antiquis nõ geminatæ. *semivocales duplicare, ut in allius, lallare, Tullius, manna, sanna, & curro: & probabile est veteres sic fuisse loquutos ut scribebant. Nam eam rationem Quintilianus indicat optimam, ut ita scribantur dictiones, quemadmodum sonantur. Contra vocales, ut dixi, productas geminabant.* L. *Isto pacto Gallos video posse defendi, qui palium dicunt pro pallio, mama pro mamma, sana pro sanna, anum pro anno, panum pro panno, torens pro torrens. Quanquam hoc non in liquidis tantum faciunt, verum ex concursu quarumlibet consonantium aliquam elidunt, aut certe obscurant, dum capa dicunt pro cappa, lipus pro lippus, batus pro battus.* V. *Ridiculum sit nunc in nostram pronuntiationem adsciscere, quæ Ciceronis etiam ætate erant obsoleta. Nec minus tamen peccant, licet diverso vitio, qui pro simplicibus sonant geminatas, comma pro coma, commedo pro comedo, commi-*

nus

nus pro cominus, collo pro colo, bonnus pro bonus, curro pro curo, rippa pro ripa, penne pro pene, pro anus annus, camellus pro camelo, mustella pro mustela, suadella pro suadela. Si vetustas patrocinatur errori, antiquum est & hæc ita sonari. Etenim ni fuisset hic error, Victorinus non rixaretur cum suis discipulis, quod in his dictionibus consonantem perperam geminarent. Quanquam idem author indicat, consonantem duplicandam Sicilica notula signari solere, quæ cuiusmodi fuerit, nec mihi satis liquet, nec refert, quum is scribendi mos iam olim exoleverit. Nibil, opinor, superest præter y, qua Latini non utuntur, nisi in Græcis dictionibus. Sonum illius fuisse medium inter i & u, Gallico more pronuntiatum, iam indicavimus. Vnde non defuerunt, quorum est Victorinus, qui y literam nobis necessariam esse iudicarunt, in gyla, mysara, proxymus, optymus, sylla: pro quibus nos gula, misera, proximus, optimus, & sulla sonamus, quanquã y.

sylla

syllaba est usitatius. L. *Vtinam libeat & illud addere quod solent literarum doctores.* V. *Quidnam?* L. *Vt exemplo proposito praeceptiones, velut in speculo nobis ostendas, exigasque num satis vel intellexerim, vel meminerim. quae tam multa disseruisti.* U. *Nihil gravabor: verum id lingua fieri non potest, nec est unde petamus calamum, atramentum, & chartas.* L. *Imitabimur veteres pastores, qui teneris arborum corticibus inscribebant suos amores, spina, opinor, utentes pro stylo.* U. *Non committemus ut cuiquam in nos damni dati sit actio. Est mihi vagina recens, ac versuum aliquot capax, & stylus adest, quanquam non in hunc usum paratus.* L. *Vtinam sic abuterentur omnes suis armis.* V. *En scribo.*

Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit, subeunt morboi, tristisque senectus:
Et labor & dirai rapit inclementia mortis.

Nunc

Nunc audi pronuntiantem, oculis in vaginam defixis, auribus ad vocem attentis. L. *Adsum. sona.* V. *Vides & audis in Optima primam longam & acutam.* L. *Naturane, an positu?* V. *In hoc loco nihil refert, quandoquidem tonus est in antepenultima.* L. *Recte.* U. *In secunda syllaba ti, audistine sonum medium inter i & u Gallicum, quemadmodum in heri?* L. *Plane.* V. *Tertiam vides brevem, addita veluti semicirculi nota, sursum porrectis cornibus, ne putetur auferendi casus.* L. *Video, sed quur media non habet notam?* V. *Quoniam accentus arguit illam esse brevem, Latinis duntaxat.* L. *Quur in quaque, prior habet circunflexum?* V. *Quoniam natura longa est, nimirum diphthongus, & syllaba sequitur natura brevis.* L. *Quin hic addis notam productionis?* U. *Quoniam tonus ipse demonstrat esse porrectam, qui nisi in longis non habet locum, idque vel in fine, vel in proxima finali.* Eadem de causa, *qua, nul-*

Optima. Quæque.

nullam habet notam, quoniam inflexus accentus in eadem dictione non antecedit nisi natura brevem. L. *Sed praestat ut tu me perconteris.* V. *Agam, si lubet, grammaticum: tu discipuli personam sustine.* L. *Hoc*
Dies. *sane malebam.* V. *Dies quur priorem acuit?* L. *Quia sequitur natura longa.* V. *Adde, & praecedit brevis. Quoties enim ultima natura longa est, non refert qualis syllaba praecedat: secus esset si prior esset longa, non positione, sed natura. Nunc sona mihi posteriorem syllabam, es.* L. *Dies.* V. *Probe, quasi sit geminum ee, & sono Gallico. Atqui vulgus non discernit as in eo unde est aris, in dies & fames, ab es à sum.*
Miseris. *Quur in miseris prima acuitur?* L. *Quia penultima natura brevis est, eoque notam non habet.* V. *Rursum sona mihi miseris.* V. *Miseris.* V. *Sentisne te bis peccasse?* L. *Qui?* V. *Primum se, non oportebat aliud sonare inter duas vocales, quam sonat in sedere.* L. *Exciderat.* V. *Deinde ris, sonandum erat veluti dupli-*

duplicato ii, quemadmodum sonas Batavice glaciem. Nunc denuo sona. L. *Miseris.* U. *Pulchre.* *Sequitur mortalibus. In mor, quam vides notam?* L. *Brevis, & eius notulæ dimidium.* V. *Quid sibi vult?* L. *Quia syllaba mor, positu longa est, non natura.* U. *Vnde id doces?* L. *In promptu est, quum dicemus emori.* U. *Quid in ta?* L. *Virgulam iacentem, quæ doceat natura longam.* V. *Quur præterea nihil?* L. *Quoniam syllaba non desinit in consonantem, eoq; non habet nisi duo tempora.* V. *Li, quur nullam habet notam?* L. *Quoniam accentus præcedens indicat esse brevem.* V. *Quid si dicas mortalis?* L. *Circunflectam ta, natura longam, sequente lis natura brevi.* V. *Quomodo sonas bus?* L. *Non u Vuesphalico, sed Gallico, nisi quod non itidem porrigo labra, neque profero sonum.* V. *Docilem agis discipulum. Aevi, quur priorem non circunflectit, sed acuit?* L. *Quoniam sequitur ultima natura longa.* V. *Quid si positu tantum esset*

Iis.

Mortalibus.

Aevi.

esset longa? L. *Circunflecteretur.* V. *Da exemplum.* L. *Vt si dicas, aevum.* U. *Hic natura brevis est posterior, ut in*
Prima. *Sorex.* L. *Sorex.* V. *Prima, quur inflectit tonum?* L. *Quoniam natura longa sequentem habet natura brevem.* U. *Quid, si dicas, prima luce?* L. *Acuam primam, & ma addam virgulam, prima.* U. *Quanquam & hoc supervacuum aeque, atque*
Fugit. *in brevi. Sed Fugit, quur acuit priorem.* L. *Quoniam brevis natura brevem praecedit.* U. *Quid, si dicas, Fugit heri?* L. *Inflectam fu.* V. *Quur?* L. *Quoniam natura longa proximam habet natura brevem.* U. *Quur*
Morbi. *prior morbi, caret nota brevis?* L. *Quia producitur.* U. *Quin igitur addita est nota porrecta, sed brevis & semis?* L. *Quia positu longa est, non natura.* U. *Quur prior acutum habet potius, quam inflexum?* L. *Quia & ipsa positu longa est, & se-*

sequitur natura longa. U. *Vnde scis esse positu longam?* L. *Quia deduci videtur à moriendi verbo.* V. *Quid sibi vult diphthongus in posteriore?* L. *Vt discernatur à genitivo singulari.* V. *Tristisque, quur priorem habet circunflexam?* L. *Quoniam natura longa est.* U. *Verum. Sed sequitur longa.* L. *Positu, non natura.* V. *Vnde tonus alter?* L. Ex *Que coniunctione, quæ proximam è gravi facit acutam, quod idem faciunt ne & ve.* U. *Senectus, vides longè aliud sonare ultimam, quam in mortalibus?* L. *Quidni videam? Hic Gallos imitor, excepto tono.* V. *Et, quur nullum habet accentum?* L. *Opinor quod ut coniunctiuncula adhæret illi quod connectit, quod idem accidit in nonnullis præpositionibus quæ sic annectuntur suis casibus, quasi sit unica dictio, ut inarmis, inbello, exædibus. Item in dissyllabis, ut superomnia, præteromnes, antediem.*

Tristis que.

Senectus.

Et.

diem. Nam in vetustis codicibus etiam scriptura coniungit hæc. V. *Commodus es discipulus qui vicissim & doces. Quid si labor inflexisses?*

Labor.

Dirai.

L. *Iam ex nomine fecissem verbum.* V. *Dirai cur acuit priorem?* L. *Quia longa natura præcedit longam.* V. *Qui fit igitur ut Græci circunflectant μῦσαι.* L. *Quia* αι *&* οι *in fine dictionis pro brevibus habentur, duxtaxat quod ad accentus rationem attinet. Ea lex non est apud Latinos.* U. *Quur igitur non scribunt* μῦσαις *inflexe?* L. *Obstat addita consonans.* U. *Quur in dirai, pro a scriptum est ai?* L. *Vt distingueres genitivum à nominativo plurali.*

Mortis.

V. *Quum, mortis, longam habeat ante brevem, quur non inflectitur prior?* L. *Quia positu longa est, non natura.* V. *Vnde id coniectas?* L. *Quoniam à Græco μόρος, & inde mori, ut ante dictum est.* V. *Nunc rursus, si libet, ausculta me sonantem hos versus,*

Optima quæque dies miseris
mortalibus ævi

Prima

Prima fugit, subeunt morbi, tristisque senectus:
Et labor, & dirai rapit inclementia mortis.

L. *Auscultavi non oscitanter.* U. *Primum, animadvertisne quasdam productas sonare tono acuto, ut avi: quasdam inflexo, velut in prima & tristis.* L. *Sensi discrimen.* U. *Deinde breves aliquot acuto tono, ut dies, miseris, fugit, labor, rapit.* L. *Qua in re peccant Latini quum Græca pronuntiant?* V. *Nec illud te fugit, me aliquanto productius sonuisse natura, quam positu longas.* L. *Sensi: verum admonuisti, subtile discrimen hoc non servari in metris qui suis currunt legibus.* U. *Et in quaque, sensisti elici u, licet non penitus?* L. *Sensi & hoc.* V. *Iam in avi, duo sensisti, & diphthongi vestigium, & sonum Aeolicæ literæ.* L. *Sensi tenue quiddam.* U. *In prima, fugit, arbitror animadvertisse te discrimen inter inflexum tonum & acutum.* L. *Non hic tantum.* V. *Quin in, subeunt, non te latuit, opinor,*

nor, aliud ſonare u, quam in mortalibus & ſenectus. L. *Videbar audire* ου *diphthongum.* V. *Itidem audis in ſunt, legunt, audiunt. Evidentius erit diſcrimen, ſi tollas liquidam, & ſunt vertas in ſutor, & eunt in uter.* L. *Papæ, quantum intereſt!* V. *Verum hoc, ut ante dictum eſt, fortaſſis excuſabit vetuſtas quæ in huiuſmodi ont pro unt ſolet ſcribere, legont, cupiont. Rurſus in optima, deprehendiſti, o ſemoveri à pt. Sic efferunt Itali, nec liquet quam ob cauſam, quum ſint duæ mutæ. Et incertum an ab opto deducta vox ſit, nec ſatis conſtat, naturane producatur prima, an poſitu.* L. *Quid igitur?* U. *Eas, in quibus nec ipſa vocalis, nec diphthongus, nec cognatio dictionum diſſolvit ambiguitatem, pro natura longis habemus, quemadmodum in triſtis.* L. *Pergratum feceris, Vrſe, ſi Græcum diſtichum tantum, ad eundem modum excuſſeris.* U. *Eſt diſticho locus, en tibi carmen Heſiodi.*

Αἰδὼς δ' ἐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει,

Ai-

Αἰδὼς ἥτ' ἄνδρας μέγα σίνεται, ἠδ' ὀνί-
νησι.

Nunc oculis observa scripturam, vocem auribus. L. *Istic sum.*

Αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κο-
μίζει,
Αἰδὼς ἥτ' ἄνδρας μέγα σίνεται, ἠδ' ὀ-
νίνησι.

L. *Novum pronuntiandi genus.* U. *An non alium audis sonum in* αι, *quam in* κε, *aut in* με? L. *Quid ni audiam, ni surdus sim?* U. *Audis propemodum eam vocem, quam edunt Suevi sonantes Cæsarem sua lingua.* L. *Maxime. Nec a prorsus, nec i prorsus, sed tamen utranque agnosco literam.* V. *Deinde in* δὼς, *audis* δ *aliquanto sonare crassius, quam d vulgo sonant Latini.* L. *Plane.* U. *Ad hæc in* δὼς, *non hic idem sonat os quod in* ὀδός. L. *Audio longam ex duobus oo minutis conflatam.* U. *Quid in* οὐκ? *audisne Gallicum u?* L. *Minime.* U. *Italicum?* L. *Non* U. *Vuesphalicum?* L, *Propemodum; nisi o magis reso-*

resonat, ut quum nos dicimus frigidum. U. *Quid in* θὴ? L. θ *feliciter aspiratum, & pro* η, *propemodum a Zelandicum.* V. *Quur* θὴ *gravatur potius, quam acuitur.* L. *Quoniam sensus nullam ibi concedit interspirationem. Alioqui transisset gravis in acutum.* U. *Quid in* κει? L. *Idem fere sonat* κ *quod in* κομίζει, *nisi quod lingua nonnihil lentescere videtur ad* γ. V. *Tantulum sane dare fas est consuetudini. Nec te fugit hic* κει *præter naturam suam porrigi, quod à muta liquidaque excipitur.* L. *Teneo.* V. *Nec ideo produci* μὶ, *quod habeat tonum acutum.* L. *Vtranque corripis* ὕδρον, *priore clarius sonante, posteriore summissius.* V. *Quur in* ἄνδρα *prior acuitur potius, quam inflectitur,* ᾶνδρα? L. *Quoniam positu longa est, non natura.* V. *Atqui Homero est anceps.* L. *Sat est alicubi corripi, ut hanc legem effugiat. Nam in* ἀνὴρ, *a breve est.* V. *Iam in* κομίζει, *nonne aliud sonat vocalis penultima, aliud diphthongus ultima?* L. *In* ζει *au-*

dio

dio sonum ex ε & ι conflatum. V. *Atqui nostro vulgo nihil distinguitur inter θαι, χεῖν, μοι & ζει.* L. *Sic est.* V. *In altero carmine, in ἦτ' rursus audis a Scoticum: & in ὀνίνησι præter η & iota, quod suo utcunque sono dignoscitur, quum nos confundere soleamus, σι nihil aliud sonat, quam in σίνεται: aliis sonaturis ὀνίνηζι.* L. *Memini.* U. *Nec ideo corripio penultimam η, quod præcedat acuta brevis, quemadmodum nec in μέγα priorem porrigo, quod tono intendatur, non extendatur.* L. *Nihil evidentius, si quis assuescat. Iamne satis dissertum est, quod attinet ad rectam pronuntiationem?* V. *De rhetorica pronuntiatione non institueramus dicere: de grammatica non ita multum arbitror superesse, si iunxerimus distinguendi rationes. Nam & in his peccat vulgatus usus. Nec iam loquor tantum de incisis, quæ commata vocant Græci: deque membris, quæ cola nominant: & de periodis, quæ conclusiones aut circumacta dicas licebit: deque notis horum si*

ſcribas: ſilentii modis, ſi pronunties: verumetiam de morulis reſpirationum, quæ tradi arte non poſſunt: quandoquidem nec in illis tradendis admodum conſentiunt grammatici, nec perpetuum eſt quod tradant. Nec enim ſemper æquale ſilentium dirimit comma à commate, nec colon à colo: nec quanvis periodum ſequitur æque prolixa reſpiratio. Quoties enim articuli conſtant ſingulis verbis ἀσυνδέτως, neque nihil, & minimum moræ debet interponi, ut, Veni, vidi, vici. Sin duabus ac pluribus vocibus, pluſculum interponitur moræ, ut, Rem familiarem prodegit, famam proſtituit, genus dehoneſtavit, amicos alienavit, patriam prodidit. Hic commatum curſus quidam, & congeries eſt. Rurſus quum prius comma proponitur velut à percontante, & poſterius accinitur velut à reſpondente, paulo longius ſilentium intercedet. ut, Quæ tandem ſpes eſt illum fore frugi? Num pudor corriget? Iampridem depuduit. Amicorum conſilia? Ne parentibus

Diſtinguendæ orationis, & morularum interlegendum faciendarum ratio.

quidem

quidem unquam auscultavit. Aetas grandior? Ea semper addidit nequitiam. Interdum ipsa incisa habent levem incisionem. Velut in illo Musonii dicto; Siquid turpe feceris cum voluptate, voluptas abit, turpitudo manet. Siquid honeste feceris cum labore, labor abit, honestas manet. Hic quanquam in utroque membro, post voluptate & labore est diastole, tamen post feceris, & post abit, & manet, nonnihil est respirationis, quo magis sentiatur ἀντίθεσις. Rursus idem fit in secundo membro. Subtilius est autem quod indicat Fabius in Arma, virumque cano: primam dictionem Arma, per hypodiastolen separandam à sequentibus, quum uterque casus referatur ad idem verbum cano: caeterum quoniam virum refertur ad sequentia, nimirum hac, Troia qui primus ab oris, brevissima interspiratiuncula monendus est auditor, sic ut minimum accedat silentio, minimum decedat brevi syllabae. Vnde & ὑποστολὴ dicitur, quod brevi quoque non-

nihil detrahitur. Quoties enim ex longa fit brevis, ut, Vrbemque Fidenam, systolen vocant grammatici, hoc hyposystolen appellat Fabius, quæ dimidium temporis detrahit syllabæ, & addit silentio. Rursus post hanc clausulam, Atque altæ mœnia Romæ; quatuor aut quinque temporum spatio vocem suspendere licebit, ut velut novo exordio subiicias, Musa, mihi causas memora. Interdum & vox nonnihil immutatur, ubi particulam à sensu divulsam interseris: ut, Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hœdos. quod nec bene vertat, voce nonnihil immutata sonatur. Obscurius est in illo, Qui, malum, alii? Malum enim, quoniam interiectionis vicem obtinet, levi submissione vocis distinguendum est, nec non morula, sed brevissima. Cæterum in Adelphis Mitio quũ dixisset, Storax; clariore voce sonuit, nimirum accersens servum, interposito iusto silentio; reliqua mutata voce veluti secum loquitur. Verum hæc persequi non est huius instituti,

Systole.

Terentii locus.

&

& extant authores unde hæc qui volet poſſit petere. quod hic agimus, illud eſt, pueros arcendos à more quorundam, qui totum ſermonem perpetuæ linguæ volubilitate, &, ut Græci dicunt, ἀπνευστὶ pronuntiant. quod in Gallis potiſſimum mihi videor animadvertiſſe, nonnullis etiam hoc ceu virtutem affectantibus. Rurſus alii ſingulas pene voces longa interſpiratione, aut etiam tuſſi, gemituve dirimunt, nec ullum tam leviter inciſum occurrit, ubi non diutius interſileſcant. Sunt autem voces quæ ſe nullo ſilentio interpoſito patiuntur coniungi; ut cumprimis, & homo prædives, oratio benelonga, vir maleſanus; quaſi compoſitæ ſint. Rurſus aliæ non patiuntur. ut, Vxor iuſſit ſuo nomine tibi ſalutem dicerem: uxor à iuſſit, tenui diſcrimine ſeparandum eſt, atq; etiam iuſſit à pronomine Suo, ob colliſionem conſonantium: ſuo nomine, probe ſibi cohærent. At id magis faciendum in duplicibus duplicatis, aut concurſu duplicatarum. ut, Syncera

Accentuum ratio.

Cumprimis. Benelonga. Maleſanus.

pax xenia non moratur: &, Pons struendus. inter pax & xenia, inter pons & struendus, distinctio fere duo requirit tempora. Et, Declarant studium in nos suum: Inter declarant & studium, vix sufficit interposuisse tempus unum. L. *Deum immortalem, quam operosa res est emendate loqui.* U. *Ex his coniicias licebit cætera. Nam, ut diximus, innumeræ sunt causæ quæ vel continuationem suadent, vel incisionem dictionum & partium.* L. *Haud prorsus alienum sit ab hoc argumento, de distinctionum notis nonnihil attingere.* V. *Optarim in his typographos consentire. Nunc variæ feruntur, nec pares tamen varietati distinguendæ vocis. Theodorus Gaza eodem puncto distinguit triplicem pronuntiationem, perfectam puncto in medio spatii posito, imperfectam in imo, mediam in summo. Verum hic ut facilis est scribarum lapsus, ita & pronuntiantium falli possunt oculi. Malim notulas variam habere figuram, ut minimæ*

interſpiratiuncula , qualis eſt poſt vocandi caſum interdum , ſignetur puncto inflexo ad imum dictionis: paulo maior diſtinctio duobus punctis, quorum alterum ad latus additum modice flectatur deorſum : principale vero comma quod ſecat orationem, notetur duobus punctis , quorum ſuperius inferiori immineat. Cæterum ubi iam non pendet conſtructio, ſed additur aliquid ſententiæ, punctum addatur imæ dictioni. Totam periodum abſolutam ſignent duo puncta , quorum inferius fluat deorſum , quæ Græcis nota eſt interrogandi. Siquid extra ordinem interjicitur , quod velut ab alio interloquente dictum , ſubmiſſiore voce ſonari ſolet , lunulis duabus dimidiatis ſignant quidam . Interrogationem nota Græcorum inverſa ſignant Latini. Hic exiſtit ſcrupulus , quæ ſit vera interrogatio. Quoties negamus per interrogationem, quidam non putant addendam notam: multo minus quum percontandi ſpecie dubitamus aut miramur. Hæc differentia vi-

detur & alteram notam desiderare, qua sic fingi posset, unico puncto sursum inflexo. Iam si illud quoque conveniat, ut omnes ad singulas notas vocem accommodent, non parum erit commoditatis vel iis qui dictant aliis scribenda, vel iis qui collatione codices emendant, vel iis denique qui publice recitant aliquid. L. *Et breviter & dilucide rem expedisti, nec amplius abs te requiram, si exemplum subieceris.* V. *Ausculta ergo. Si mihi, charissime nepos, daretur optio, malim brevem vitam cum honestate, quam longam cum infamia. Propterea quod nulli mortalium vita longa possit contingere; memoria vero (qua vera est hominis vita) in multa secula porrigatur. Quid vero humana vita fugacius? contra, quot seculorum millibus quorundam fama durat!* L. *Nihil praetermissum.* U. *Illud tamen admonendus es, ut commata, ita & hypostigmas posse plures in eadem periodo incidere. Nam quemadmodum ea pars qua praecedit comma principale,*

aut

aut etiam colon, potest habere plures minutas distinctiunculas, ita & ea qua sequitur. Omitto nunc illas notulas, qua monent, syllabas ac distinctiones dividendas, qua male coniungerentur. L. *Recte. Sed probasne quorundam, meo iudicio, morosam diligentiam, qui Gracorum exemplo Latinis dictionibus ascribunt spiritus ac tonos, ac prater illorum exemplum, etiam porrectionis aut correptionis notas addunt: h quoque è literarum ordine submota, huius vice notulam superscribunt aspiranda litera?* U. *Superstitiosum scribendi genus audio.* L. *Non defuere tamen apud Italos, qui genus hoc invehere moliebantur. Si pateris, addam exemplum tua vagina.* U. *Vel totam occupa.* L. *Distichon sat erit.*

Omnia sunt ominum tenui pendentia filo,
Et subito casu quæ valuere ruunt.

Quid tibi videtur? V. *Hic illud vetus occurrit,* Μηδὲν ἄγαν. *Primum h, iam tot seculis receptam,*

quid attinet tollere? Deinde ſignare temporum minutias, nimis curioſum mihi videtur: tonos & productiones aut correptiones in his notare, in quibus cauſa quæpiam hortatur, probo. L. *Quot cauſas adferunt?* V. *Tres potiſſimum, diſtinctionem, ambiguitatem, & neceſſitem. Diſtinctio & ambiguitas, quarum una videtur habere locum in unica dictione, altera in duabus, pluribuſve, ſuadet addi notam mutati accentus. ut quum dicimus, Pone ratem, ultima tonum addimus: ut*
Pone. *Pone intelligatur eſſe præpoſitio, idem valens quod iuxta: non imperati-*
Pone. *vum à pono. Nam, Pone metum, habet priorem circunflexam. Rurſus, Pene rem patriam perdidit: quum adverbium intelligi volo, poſteriori tonum addo: quum membrum obſcœnum, priorem inflecto, Pene rem perdidit. De labor & ante dictum eſt.* L. *Memini.* V. *Idem licet in,*
Palam. *Palam dedit. adverbium indicans, addo tonum in fine: ſi eſt inſtrumentum ruſticanum, aut anuli pars,*
prio-

priorem inflecto. Nec eodem modo ſono, quum improbum & efferatis moribus aio feræ ſimilem: & quum eum qui non multum abeſt à forma alterius, dico fere ſimilem. Ad eundem modum quantitas diſtinguit dictionem: cado, unde cecidi, longam habet & acutam: cedo, unde ceſſi, non habet quo diſcernatur, niſi forte tono, cēdo. ſed ab hoc, cedo, quod pro dic interdum uſurpatur, rurſus nota brevitatis diſcernitur. At cecidi à cado, primam habet acutam: à cædo, penultimam cecidi. Item profecto participium eſt, profecto adverbium affirmantis: & vulgo verbum eſt, vulgo nomen ſive adverbium. Certo verbum, certo adverbium. Falſo nomen, falſo adverbium, tametſi quidam hoc malunt circunflectere: una nomen, una adverbium: os, unde oris: & os, unde oſſis: & ora ab os, & ora verbum: ergo coniunctio, & ergo nomen pro gratia, Illius ergo venimus. Ita diſtinguimus rauce & ſpurce vocandi caſum, & rauce, ſpurce, adver-

Fere. Cedo. Cedo. Cedo. Profecto. Vulgo. Certo. Falſo. Vna. Ora. Ergo. Rauce.

Lege. *bium: lege verbum, à lege nomine: venimus & venit præteritum, à venimus, & venit præsenti: & divum à divum, & deum à deum, & mimum à mimum, genitivos ab accusativis. Huius generis exempla sunt infinita. Necessitatis exemplum adferunt, quum dicimus interealoci, in adverbio transferentes tonum ab antepenultima prioris dictionis in ultimam, & proximam dictionem suo tono spoliantes, ut auditor admoneatur, interealoci, nihil aliud valere, quam interea. Nam loci, festivitatis causa adiungitur. Huius farinæ sunt, maleficus, malesanus, sicut malesuada, admodum, propemodum, invicem, propediem, indies. Idem fit quoties ex præpositione & adverbio conflatur dictio, proinde, deinde. Similiter in coniunctionibus, enimvero, etenim, siquidem, quandoquidem. Nec ideo statim corripio, ve, penultimam in enimvero, si nim, præcedentem syllabam acuo. Alii necessitatis exemplũ producunt, quum dicimus, homo pro-*

Venit. Divum. Interealoci. Malesanus.

probus doctusque. ut intelligas, que, coniunctionem, adhærere proximæ dictioni præter rationem accentuum: posteriorem syllabam acuo: & si plurium syllabarum sit dictio, geminum addo tonum, ut, omniumque. Aliter enim effero, omnium quæ fecit rationem reddidit: aliter, patris omniumque cognatorum favorem amisit. L. *At vereor ne quis nos hebetes stupidosque vocet, si non queamus ex ipso sensu diiudicare in, Falso queritur genus humanum: falso adverbium sit, an nomen, an participium. Aut in illo, Nunc scio quid sit amor: amor, nomen sit, an verbum.* V. *Sit hoc sane perspicuum mediocriter eruditis, at frequenter sic incidunt, ut semidocti labantur, docti nonnihil hæsitent: an non rectum fuerit illorum errorem, horum contatiunculam exiguo negotio redimere? Vulgo quantum operæ perit in adiectitiis literarum flexibus & lascivientibus lineis? Quanto facilius est addere virgulam, quæ ut doctis nihil officit, ita pueris & illiteratis*

Que coniunctio.

teratis est necessaria. rudis enim ætatis hic negotium agimus potissimum. His quum dictamus, ab his quum exigimus dictata, quum scripturam emendatam exposcimus, tum hæc supervacanea videri non possunt. Nec tamen in his mihi probatur anxia superstitiosaque cura, præsertim ubi res agitur seria. quod non hic tantum præcepit ille scriptorum omnium diligentissimus Quintilianus: sed eum qui bene scribere nititur, curiosum non esse, sed fuisse oportet: quemadmodum, ut ait Seneca, quadam didicisse oportet, non discere. Tum demum gratiam habet in arte negligentia, si successit immodicæ diligentiæ, ita ut curam remissam sentias, non omissam. Hæc nimirum est illa docta negligentia, quam Terentius mavult æmulari, quam aliorum obscuram diligentiam. L. At sunt qui putant à magnis authoribus rectissime dictum, Scientiam mihi servans, usum sequor: & , Sapiendum ut pauci, loquendum ut plures. V. Isthuc tum

Loquēdum ut plures.

for-

fortaſſis erat aliquid, quum ſermonis ius adhuc penes populum erat, quumque ritu foliorum cadentium viciſſim ac ſubnaſcentium nova verba gigneret, deiiceretque quæ fuerant in honore vocabula pro ſuo arbitrio popularis uſus. Quanquam nec Cicero, nec Quintilianus loquuti ſunt ut plures: Nec enim vulgo receptus error, uſus nomen promeretur. Nunc vero nihil rei nobis eſt cum populo: à doctis petitur omnis loquendi ratio. L. *A quibus tandem, & quo ſeculo natis?* U. *Hic tibi pro me reſpondet vetus Græcorum proverbium,* Οὔτι πάντα, ὅτι πάντῃ, ὅτι παρὰ πάντων· *A Cicerone nemo negat optimum loquendi exemplar peti, nec inficiari poſſumus, eo ſeculo dicendi genus incorruptiſſimum fuiſſe, quo iam & horror ille nimirum priſcæ vetuſtatis abeſſet, & nondum degeneraſſet Romanæ linguæ ſynceritas. Non tamen ab uno Cicerone petam omnia, nec ſtatim quicquid illi placuit, pro optimo duxerim, ut riſſi dicere malim, quam riſi,*

Loquēdi ratio à quibus petenda.

Cicero.

Riſsi. riſi.

risi, quia sic ille fertur scribere solitus. Nec reiiciam siquid vetustiores aut recentiores porrexere melius. L. *Nunc quibusdam putet quicquid in libris Ciceronis non deprehenditur. Rursus alii siquam scripturam in cariosa charta, aut in saxo vetustate semeso, aut in nomismate pervetusto reperiunt, eam vocant in exemplum dicendi scribendique.* U. *Equidem hoc hominum genus ridere soleo, non odisse. Delectant enim nos antiquitatis studio, nonnunquam & prosunt. Non permittam autem illis, ut è suis deliciis, loquendi leges nobis praescribant. Siquidem orthographiae ratio nec eodem seculo fuit eadem apud omnes. Et tamen obsoleta loco intermixta suam habent gratiam, veluti quum citamus priscorum dicta, aut ad illa alludimus. Tum siquid desiderabitur in supellectile Romani sermonis, quod apud Ciceronem non reperiatur, haud verebor ex Catone, Varrone, Pliniis, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curtio, Columella sumere*

mutuo.

mutuo. Si ab his quoque destituor, superest Græcorum sacra anchora. L. *Nihilne igitur petendum ab horum temporum consuetudine?* U. *Quidni? siquid habeat recti. Vides quam multa sumpserimus ex Gallorum, Germanorum, Britannorum, Italorum vulgari pronuntiatione. Et si mihi disputandum esset in scholis publicis, ineptus essem si nihil tribuerem ibi receptæ consuetudini. Præstat enim balbutire cum balbis, quam & rideri, nec intelligi. Attamen ita cedendum est consuetudini, ut medicus cedit morbo: paulatim allevians, quando semel non potest tollere. Et nunc in scholis feruntur, quæ ante annos triginta fuissent explosa: adeo quædam facilius elabuntur, quam expelluntur. Quis olim tulisset in templis pronuntiantem Timotheus antepenultima acuta? Aut Kyrie eleëson, septem syllabis, & absque diphthongo? Aut Christe sonantem pro Criste? Nunc probantur etiam, non modo feruntur. Cæterum illa debet*

esse-

esse curarum prima, ne puer Græcè Latineve pronuntians, ex vulgari sermone vitia trahat: quorum minimum esse ferunt apud Romanos, plurimum apud Gallos, plus satis apud Germanos, nonnihil & apud Hispanos. Anglis in ratione pronuntiandi, secundum ipsos primam laudem tribuunt Itali. Sed quid risisti, Leo? L. *Rugire leonum est, non ridere. Dicam tamen quæ res in mentem veniens mihi risum excusserit.* V. *Narra, te quæso, ut ipse quoque tecum rideam.* L. *Dicam. Non admodum diu est, quod me forte præsente* MAXIMILIANUS *Cæsar ab aliquot oratoribus salutaretur, quod ex more magis, quam ex animo nonnunquam fieri solet, quorum unus erat Gallus, natione Cenomanus: nomen non exprimam, ne videar hominem notare, cui bene volo. Is orationem ab Italo quopiam, ut arbitror, compositam, nec male Latinam, adeo Gallice pronuntiavit, ut Italis aliquot eruditis qui tum aderant, Gallice, non Latine*

dicere

dicere crederetur. Nominare possim ex illis aliquot tibi non ignotos. Quum is perorasset, non absque incommodo: (nam in media dictione sibi exciderat, turbatus, ut coniicio, risu circunstantium) quaerebatur qui ex more responderet, idque ex tempore. Nam Galli oratio praeter expectationem acciderat. Protrusus est ad hoc negotii Doctor quidam aulicus. U. *Vnde id liquebat?* L. *Pileum gestabat suffultum candidis pellibus: hoc signi. Is hunc in modum orsus est: Caesarea magestas pene caudet fidere fos, & horationem festrã lipenter audisit. aliaq; tanto spiritu, tamq; Germanice, ut nemo, vulgari lingua dicẽs, possit magis Germanice. Hũc maior excepit risus. Sequutus est orator Daniae, quãquã is qui dicebat, videbatur Scotus, mire referens eius gentis pronuntiationẽ. Huic oppositus est Zelandus quidã: deierasses neutrũ loqui Latine.* V. *Quid interea Caesar? potuitne tenere risum?* L. *Assueverat huiusmodi fabulis, nec erat ullius linguae rudis. Verum haec eo dico, quo tua*

dicta

dicta confirmem, nihil prius curandum, quam ut puer dediscat vitia linguæ gentilitiæ. Superest ut indices, quibus id rationibus quam ocissime & quam felicissime fieri possit. V. *A psittaco licet exemplum sumere. Crebro occinitur meditanti, ac subinde exigitur quod didicit. Si indocilis est, domatur ferula. reddenti quod accepit, cibus præmii loco est. Adhibendus qui linguam habeat emendatam: is admonitus quomodo præeat, conantem adiuvet, feliciter reddentem collaudet, relabentem in veterem consuetudinem crebro corrigat: mensis unus totum hoc negotium absolvet. Profuerit, si puer sodalibus utatur minime balbis, sed incorrupte explanateque loquentibus.* L. *Rationem probo: nisi quod interim periculum est, ne, quoniam perpauci sunt emendate loquentes, post cogatur, quod magno sudore didicit, maiore dediscere, itaque fiet ut nec Italis placeat, nec suis.* V. *Quod scholis accidit, idem eveniet omnibus cæteris: optima placebunt*

bunt si non omnibus, certe quam plurimis. Et tamen non improbarim, si cui tanta naturæ dexteritas obtigit, ut, quemadmodum polypus colorem ad loci subiecti speciem, ita rhetor vocem ad auditorum aures pro tempore accommodet. L. *Quibus rebus fiet, ut contingat emendata pronuntiandi celeritas, præsertim in Græcis, quæ fere grandiores hodie discimus?* U. *Quid assequutus sim, nescio: quid quomodo conatus sim aperiam. Quur enim quicquam arcani celem talem amicum?* L. *Muto dixeris.* U. *Vt tamen aurito. Posteaquam literas, syllabas, ac dictiones Græcas satis eram meditatus, ad parandam inoffensam celeritatem his artibus utebar. Adiunxi me quibusdam, quos existimabam castigatissime sonare: finxi me codicum duorum collatione velle castigare librum: persuasi id utrisque fore commodo: quum in hoc, ut utriusque codex ex alterius comparatione fieret emaculatior, quemadmodum manus manum fricat: tum ad eruditionem.*

Pronũtiandi recta celeritas quomodo contingat.

Sic

Sic autem convenit, ut alternis vicibus recitaremus & auscultaremus. Principio lentior erat recitatio. deinde, quemadmodum solet, incalescens paulatim lingua sponte ferebatur ad celeritatem. Si mihi cum doctiore res erat, tantum orabam, ut secus, quam oporteret, sonantem admoneret. Ipse recitantis linguam arrectissimis auribus observabam, oculis in codicem fixis. Siquid esset recitatum difficilioris soni, fingebam me non satis percepisse, rogabamque, ut repeteret, quo certius eius syllabæ sonitum infigerem animo. Quum ille iam recitando defessus esset, & ad me recitandi vices redissent, illius linguam pro viribus imitabar, reprehendenti gratias agebam. Si cum pari negotium esset susceptum, æquis legibus paciscebamur, ut uterque alterum revocaret errantem. Ad hoc munus interdum natione Græcum mercede conduxi, licet alioqui parum eruditum, propter nativum illum & patrium sonum. Tametsi doctos aliquot nactus sum, quorum

pronuntiationem ego sane Græcorum quorundam eloquutioni non dubitem anteponere. Huic exercitationi datum est trimestre spatium. Nec ullius operæ me minus pœnituit unquam. Nec enim simplex erat huius laboris utilitas. Excepta siquidem exercitatione pronuntiandi, primum ipsa lectio, præterquam quod erat alacrior ac vigilantior, quam si solitaria fuisset, habebat & illud commoditatis; licebat sciscitari, siquid parum intelligerem. Nam & imperitior sæpenumero tenet, quod doctiorem fugit. Et nescio quo pacto fit, ut acrius meminerimus, quæ recitari audimus, quam quæ taciti legimus, interdum semisomnes. L. *Nihil verius.* U. *Hac arte evolvimus seu revolvimus potius totum Demosthenem, totum Plutarchum, totum Herodotum, Thucydidem, Homerum & Lucianum. Nec his contentus, ascivi mihi sodalitatem aliquot* φιλελλήνων. *Conditæ leges nequis super cœnam, nisi Græce loqueretur:* παρανόμῳ *multa dicebatur pecunia-*

ria:

ria: ſiquis Latine dixiſſet abſque veniæ præfatione, aſſis: ſi Græce quidem, ſed inemendate, aſſis dimidium: ſi bis ad eundem impegiſſet lapidem, hoc eſt, ſi delaberetur in eum errorem, cuius ante fuiſſet admonitus, drachma. L. *Quomodo ſucceſſit res?* V. *Initio ſubmoleſte, ne dicam dolo; verum pauculis diebus ſucceſſit facilitas, mox & iucunditas, non ſine fructu maximo. His artibus hanc quantulamcunque dicendi legendiq; promptitudinem ſum adeptus, ad quam tuendam plurimum confert, aliis prælegere bonos authores.* L. *Optarim tibi fortunam exiliorem.* U. *Etiamne exiliorem, quum pene nulla ſit? Quo meo merito mihi precaris tantum mali?* L. *Præficerem te meo Leunculo.* U. *Næ tu plane, quod dici ſolet, bovi clitellas, aut ſiquid eſt ineptius. Quod ſi literator eſſe poſſem, habeo domi quos doceam. Verum hanc operam tibi polliceor, mi Leo: Tu quod potes diſpice, ſi quem nanciſci poteris idoneum huic provinciæ; ego viciſſim circunſpiciam, ſiquid queã:*

&

& collatis in commune nostris consiliis, prospiciemus catulis nostris, ut ex hominibus nati videri queant. L. *Habeo gratiam, Vrse, quantum possum maximam, relaturus etiam ubi dabitur & opportunitas & facultas. Quam tibi Leonis occursus fuerit felix, nescio: mihi tales Vrsos optarim sæpius occurrere. Onustus tuis officiis domum redeo.* U. *Nec ego nihil aufero bonæ sarcinæ. Par pari relatum est.* L. *Vnum te velim adiungere tam multis in me benefactis.* U. *Quodnam?* L. *Istam vaginam optarim esse meam.* U. *In quem tandem usum?* L. *Ne mihi excidant isti versus tam belle picti.* U. *Quidni? ut cum Samiis ridearis literatus miles.* L. *Ego vero sic vel literatissimus haberi cupiam: & si proficiscar in bellum, nolim ullam armorum partem esse mutam, sed & vaginam, & ensem, & capulum, & arcum, & sagittas, & lanceam, & bombardam, & galeam, & thoracem, & baltheum, & clypeum optarim habere literarum nonnihil, quod me alicu-*

ius bonæ rei admoneret. Sin domi sit agendum, cuperem totam undique loquacissimam esse, sic ut & postes, & ostia, & fenestræ, & singulæ tessellæ vitreæ, & trabes, & laquearia, & pavimenti lateres & parietes, ad hæc & supellex universa, lodices, cortinæ, aulæa, mensæ, sellæ, mantilia, disci, canthari, cyathi, cochlearia, pelves, ollæ, chytropodes, aliquid loquerentur quod expediret non oblivisci: tantum abest, ut me puderet istius vaginæ. V. *Aiunt, inauspicatum esse, siquid huiusmodi rerum, quæ adversus hostes gestantur, amicus donet amico. Hoc ominis ut vitemus, ex donatione commutationem faciamus. Da tuum ensem, & accipe meum, sitque hoc pignus inter nos initi literarii fœderis.* L. *Quod nobis utrisque, nostrisque catulis bene vertat, accipio quod offers,*

Musis, uti spero bene fortunaturis.

Eorum quæ in hoc de recta pronuntiatione Dialogo continentur.

A.

B.

C.

D.

Door.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

N.

O.

S.

T.

V.

VV.

FINIS.